Hymnologiske Meddelelser

L. P. Thura´s Højsangsparafrase 1640

17. årg. december 1988 nr. 5

Laurids Pedersen Thura`s Højsangsparafrase 1640 og dens melodier

Af Eduard Nielsen, Erik Dal og Henrik Glahn
under medvirken af
Karen Skovgaard-Petersen

Mit einer Zusammenfassung:
Eine hebräisch-dänische Hohelied-Paraphrase von 1640

Hymnologiske Meddelelser
17. årgang 1988 nr. 5
udgivet af Salmehistorisk Selskab

© forfatterne 1988. ISSN 0106-4940.
Redaktion: Erik Dal.
Produktion: KUA, Reproafdelingen.

Indhold

Forord 199

Om fortolkningen af Højsangen 201
Laurids Pedersen Thura 203
Bogens forhistorie 205
Bogens udstyr og disposition
Udstyret 207
Dispositionen 209
Bogens udenværker i resumeer
Thuras fortale til prinseparret 210
Thomas Bangs fortale til læseren 210
Æredigtene 211
Den hebraiske og den latinske Højsangstekst
Den hebraiske tekst 212
Den latinske tekst, sammenholdt med Vulgata 213
Prøver af den hebraiske og den danske parafrase 216
Den danske parafrase
Den kristne tolkning 221
Metrum 222
Ordforråd. Resens Bibeloversættelse 223

Om musikken
Indledning 224
Oversigt over det musikalske indhold 224
Recitationstonerne i 1. del 229
Melodistoffet i 2. del 230
Udsættelserne 230
Nogle musico-symbolske træk 234
Musikbilag 235

Højsangen i salmetraditionen
før 1700 og i Den Danske Salmebog 247

Deutsche Zusammenfassung: Eine hebräisch-dänische
Hohelied-Paraphrase von 1640. 250-52

Forord

Den gammeltestamentlige Salmernes Bog, som i den nye bibeloversættelse atter får lov at hedde Davids Salmer, har i kristenhedens historie og digtning haft en særlig plads og har foruden egentlige oversættelser fremkaldt en mængde parafraser, omdigtninger ofte beregnet til menighedssang. Bekendt er det reformerte franske psalter, der via Tyskland vandt indpas også i Danmark og under den luthersk-ortodoxe anti-calvinisme måtte bremses som i Cornelius Beckers tyske og Anders Arrebos danske psalter med lutherske kærnemelodier.

Et andet poetisk skrift, mindre, men tilsyneladende i kristen forstand ret problematisk, nemlig *Højsangen*, tidligere kaldet Salomos Højsang, har ikke nær den samme tradition for parafrase, komposition og anvendelse. Dog findes der alene på dansk gennem flere århundreder en række versifikationer af den lille samling gammeltestamentlige jødiske bryllupsdigte: Laurids Pedersen Thura 1640 og Iver Brink 1695 (m.fl. oplag) på lutherske salmemelodier, andre i rimede eller urimede femfodsjamber, i typografisk dramaform osv. - sidst Mogens Klitgaards tekstbearbejdelse fra 1942 med Kay Christensens illustrationer, denne gang dog ikke på vers, og for nylig, med engelsk bibeltekst, et privattryk fra Poul Kristensen i Herning med tegninger af Ib Spang Olsen (*Solomon's Song of Songs*, som gave til International Association of Bibliophiles' 15. kongres, Kbh. 1987).

Af disse behandles her den ældste, især fordi den med sine 30 firstemmigt udsatte salmemelodier, hvoraf nogle optræder for første og evt. eneste gang i Danmark, er en om ikke overset så dog utilstrækkeligt kendt kirkemusikhistorisk kilde af nogen betydning.

Bogen eller ihvertfald dele af den var skrevet i anledning af brylluppet mellem den udvalgte prins Christian (V) og prinsesse Magdalena Sibylla af Sachsen, det pragtfulde "store Bilager", der blev fejret i København 1634, hvorefter prinseparret tog ophold på slottet i Nykøbing Falster og deltog i styrelsen af Lolland-Falster. Som bekendt døde prinsen året før sin fader Christian IV, nemlig under en kurrejse i Tyskland 1647. Forfatteren var Laurids Pedersen Thura, fra 1630 sognepræst i Nykøbing og provst over Falsters Søndre herred.

En hel udgivelse af den ejendommelige bog synes ikke velbegrundet, men en flersidig belysning af den med særligt henblik på at genudgive melodierne i udvalg er her foretaget af tre forfattere med henholdsvis Gammel Testamente, dansk og musik som fag, og en klassisk filolog har medvirket i arbejdet med Højsangs-udgavens ærevers etc. og med Thuras vigtige brevbog. *Eduard Nielsens, Erik Dals* og *Karen Skovgaard-Petersens* redegørelser for bogens dele er sammenflettet. *Henrik Glahn* præsenterer musikstoffet - tilsyneladende den sidste væsentlige kilde til dansk kirkemusik før 1800, der ikke er udgivet indenfor det sidste halve århundrede, dvs. siden Knud Jeppesens udgave af Mogens Pedersens *Pratum spirituale* i 1933. Redaktionelle inkonsekvenser i enkeltheder bedes undskyldt.

Arbejdets omfang kunne motivere en særpublikation, men indholdet synes for specielt, og til en almindelig tidsskriftartikel er det for stort. Vi har derfor søgt og fundet en mellemvej: at *Hymnologiske Meddelelser* udsender det som et hæfte i sin sædvanlige række, og at *Samfundet Dansk Kirkesang* køber en del eksemplarer til sine medlemmer. Vi er taknemmelige for dette arrangement og for tilladelsen til at sætte Christian IV-årets mærke på hæftet. For imødekommenhed overfor denne plan takker vi tidsskriftets redaktion og Samfundets ledere.

Om fortolkningen af Højsangen

I Det gamle Testamente, Bibelens første og ældste del, findes et skrift som afviger ganske meget fra de øvrige bibelske skrifter. "Højsangen" kalder vi dette skrift, efter Luthers gengivelse, Das Hohe Lied, af skriftets hebraiske titel *shir hashshirim*, der ordret betyder Sangenes Sang, dvs. den allerbedste sang.

Mens de øvrige gammeltestamentlige skrifter stort set beskæftiger sig med forholdet mellem Israels Gud Jahve og det israelitiske folk eller den enkelte israelit, handler Højsangen om noget helt andet. Det umiddelbare indtryk, man får, når man læser Højsangens digte, er, at det er en samling erotiske digte, der med ligefremme og ofte dristige billeder skildrer og lovpriser kærligheden mellem mand og kvinde. I et af de digte, der er lagt kvinden i munden, hedder det:

Jeg besværger Jer, Jerusalems døtre:
Hvis I finder min ven, hvad skal I da sige til ham?
At jeg er syg af kærlighed,

hvorefter kvinden får stillet det spørgsmål: hvordan ser din ven ud, siden du i den grad besværger os, - hvilket giver hende anledning til at fremkomme med en beskrivelse af vennen:

Min ven er hvid og rød,
udmærket blandt titusinde.
Hans hoved er guld og ædelguld,
hans lokker er daddelklaser, sorte som ravne,

og derefter beskriver hun hans øjne, hans tænder, kinder og læber, hans hænder, krop og ben, og til sidst siger hun:

hans gane er fuld af sødme,
han er helt vidunderlig,
sådan er min ven, sådan er min elskede,
I Jerusalems døtre! (Højs. 5,8-16)

Digte, der på tilsvarende måde omtaler mandens kærlighed til kvinden og beskriver hendes dejligheder, findes i Højsangen kap. 4 og 7.

Hvis den umiddelbare opfattelse af Højsangen som en samling digte af glødende østerlandsk erotik er den rigtige - og der er slående paralleller til disse digte i gammelægyptisk litteratur, hvad der taler for det rigtige i denne opfattelse - rejser der sig det spørgsmål: hvad har dog denne digtsamling at gøre i jødernes og de kristnes hellige skriftsamling, hvor alt ellers drejer sig om forholdet mellem Gud og mennesker?

Det spørgsmål har været debatteret i næsten to årtusinder. Diskussionen begyndte naturligt nok, da man skulle afgrænse kanon, dvs. afgøre, hvad der skulle høre med til den hellige Skrift, og hvad der skulle udelukkes. Jødedommen stod ved slutningen af det første årh. e.Kr.f. uden noget tempel og uden nogen egentlig politisk ledelse. For at overleve den krise måtte den samle sig om sin "arv", dvs. den righoldige, fra fortiden overleverede litteratur, der netop i århundrederne omkring Kristi fødsel havde fået en kraftig tilvækst. Hvad af alt dette skulle gælde for "helligt", og hvad ikke?

På en synode, afholdt i Jamnia omkr. 90 e.Kr.f., blev spørgsmålet for alvor taget op. Hvorvidt resultatet af netop den synodes beslutninger lige præcis blev den samling skrifter, vi nu har i Den hebraiske Bibel, eller om det resultat først er opnået i løbet af det 2. årh., lader sig næppe afgøre med sikkerhed. Men vi ved, at der i Jamnia var diskussion om Højsangen. Ikke om, at den skulle optages blandt de skrifter, der "forurener hænderne", dvs. er hellige, hører med til helligskriften, men om hvorvidt den skulle udelukkes, i al fald udelukkes fra offentlig forelæsning i synagogerne. Toneangivende rabbinere (Gamaliel omkr. 90 e.Kr.f., Akiba, død 135 e.Kr.f.) modsatte sig, at Højsangen blev udelukket. Akiba kaldte endda Højsangen for den "allerhelligste" bog blandt "skrifterne" (den sidste tredjedel af den hebraiske Bibel), der for ham (kun) var "hellige".

Kunne dette forsvar for Højsangens hellighed forenes med opfattelsen af digtene som erotisk poesi, digte om kærligheden mellem mand og kvinde? Næppe. Vi har vidnesbyrd om, at den naturlige forståelse af digtene var udbredt blandt jøderne i århundrederne omkr. Kr.f., og lovprisningen af den fysiske kærlighed mellem mand og kvinde kan heller ikke på nogen måde siges at stride mod den jødiske livsopfattelse, der er udpræget ikke-asketisk. Man kan tænke på, at patriark-fortællingerne i 1.Mosebog på ligefrem måde fortæller om kærligheden mellem Isak og Rebekka og mellem Jakob og Rakel, og om velsignelsen, der bestod af frugtbarhed på mark, i stald og i familieforøgelse. Og profeter i Det gamle Testamente

bruger rask væk billeder fra ægteskab og erotik til at beskrive forholdet mellem Jahve og Israel. Endnu på Akibas tid sang man Højsangens digte ved bryllupper. Men det var selvfølgelig derfor, der var diskussion om, hvor vidt sådanne digte skulle henregnes til "Hellig Skrift".

Akiba protesterede mod, at Højsangen blev brugt som verdslige bryllupskvad. Han ville have digtene forstået om Jahves kærlighed til sin brud, og denne brud var Israel, det jødiske folk. I Jamnia havde rabbineren Johanan ben Zakkai allerede fremsat den tolkning, som man kalder den "allegoriske", og takket være hans og Akibas autoritet blev denne forståelse af Højsangen enerådende i jødedommen fra 2. årh.e.Kr. og frem til vor tid.

På den ældste kristne kirkes tid var denne allegoriske tydning ikke slået igennem, og det er formentlig grunden til, at der i Det nye Testamente ikke findes noget egentligt Højsangs-citat. Der kan højst blive tale om allusioner. I Johannes´Åbenbaring (fra ca. 100 e.Kr.), der i sit 19. kapitel skildrer lammets (Kristi) bryllup med sin brud (kirken), kunne der måske foreligge en allusion til en strofe i Højsangen (Højs. 5,2), når der i Joh.Åb. 3,20 i "brevet" til menigheden i Laodikæa siges: "Se, jeg står for døren og banker, om nogen hører min røst og åbner døren, da vil jeg gå ind til ham og holde nadver med ham, og han med mig." Det ville i så fald være den ældste antydning af et tilløb til en allegorisk tydning af Højsangen i den kristne kirke: brudgommen, eller vennen, ville være HERREN, nytestamentligt forstået, dvs. Kristus, lammet; og bruden, eller veninden, ville være kirken, den enkelte menighed eller den enkelte kristne. Helt sikre vidnesbyrd om en allegorisk forståelse af Højsangen i den kristne kirke har vi imidlertid først fra og med det 3. årh.: brudgommen eller vennen er Kristus, bruden eller veninden, kæresten, er kirken, "det sande Israel" (således Hippolyt), eller den enkelte kristne (således Origenes). Den tiltagende veneration for Jomfru Maria medførte, at beskrivelserne af kvinden i Højsangen tolkedes om hende (Ambrosius). En støtte for tanken om Marias evige jomfrudom fandt Hieronymus (4.årh.) i beskrivelsen af den elskede som den "aflukkede have", Højs.4,12.

I Middelalderen svinger tolkningen af Højsangens kvinde mellem en tolkning om kirken og en tolkning om sjælen, dvs. den enkelte kristne, der kunne beskrive oplevelsen af den mystiske forening af jeg´et og Kristus med billeder, hentet fra Højsangens erotik. Den fornemste repræsentant for sidstnævnte tydning, der iøvrigt skulle sætte sig varige spor i den kristne lyrik både før og efter reformationen, er Bernhard af Clairvaux (12.årh.), der skrev ikke mindre end 86 prædikener over Højsangen. Reformationen betød ikke den effektive afvisning af den allegoriske tolkning, som man undertiden har ment. Luther tydede ganske vist ikke Højsangen om Kristus og kirken, men med udgangspunkt i traditionen om Salomos forfatterskab til Højsangen tydede han den alligevel allegorisk, nemlig som Salomos takkesange til Herren for det rige, som Salomo takket være Guds velvilje fik lov at styre i skønneste og lykkeligste fred og ro. Hvad Calvin angår, bortviste han fra Genève en yngre medarbejder, der om Højsangen mente, at det var Salomos lovprisning af hans egen kødelige kærlighed til sin dronning. Og opfattelsen af, at Højsangen handlede om Kristi kærlighed til sin kirke, var i ortodoksiens tid stadig den fremherskende. Først med J.G.Herder (slutn. af 18.årh.) blev der gjort op med den allegoriske tolkning. Herder opfattede Højsangens digte som kærlighedsdigte af egenartet uskyld og renhed, altså, hvad vi har kaldt den ligefremme eller naturlige forståelse af Højsangen: digtene mener lige akkurat det, de siger (selv om der bruges godt med metaforer i digtene).

Laurids Pedersen Thura hører hjemme i ortodoksien, og det gør hans opfattelse af Højsangen også. Som det fremgår af hans nedenfor refererede dedikation til prins Christian (på latin) og til prinsesse Magdalena Sibylla (på dansk) skal kong Salomo i sin endnu ufordærvede ungdom, formentlig da han ægtede Faraos datter, have skrevet dette bryllupsdigt om Guds søns himmelske bryllup med den menneskelige natur, med kirken, og med hver enkelt troende sjæl. Ud fra den forståelse hævder Thura, at Højsangen i en grad som næppe noget andet bibelsk skrift styrker de bedrøvede hjerter, hvis den tilegnes ret og kysk. Derfor bør, skriver han, Højsangen være alle kristne så højligen anbefalet, at de fryder sig ved den , modtager Kristi kys og genelsker ham.

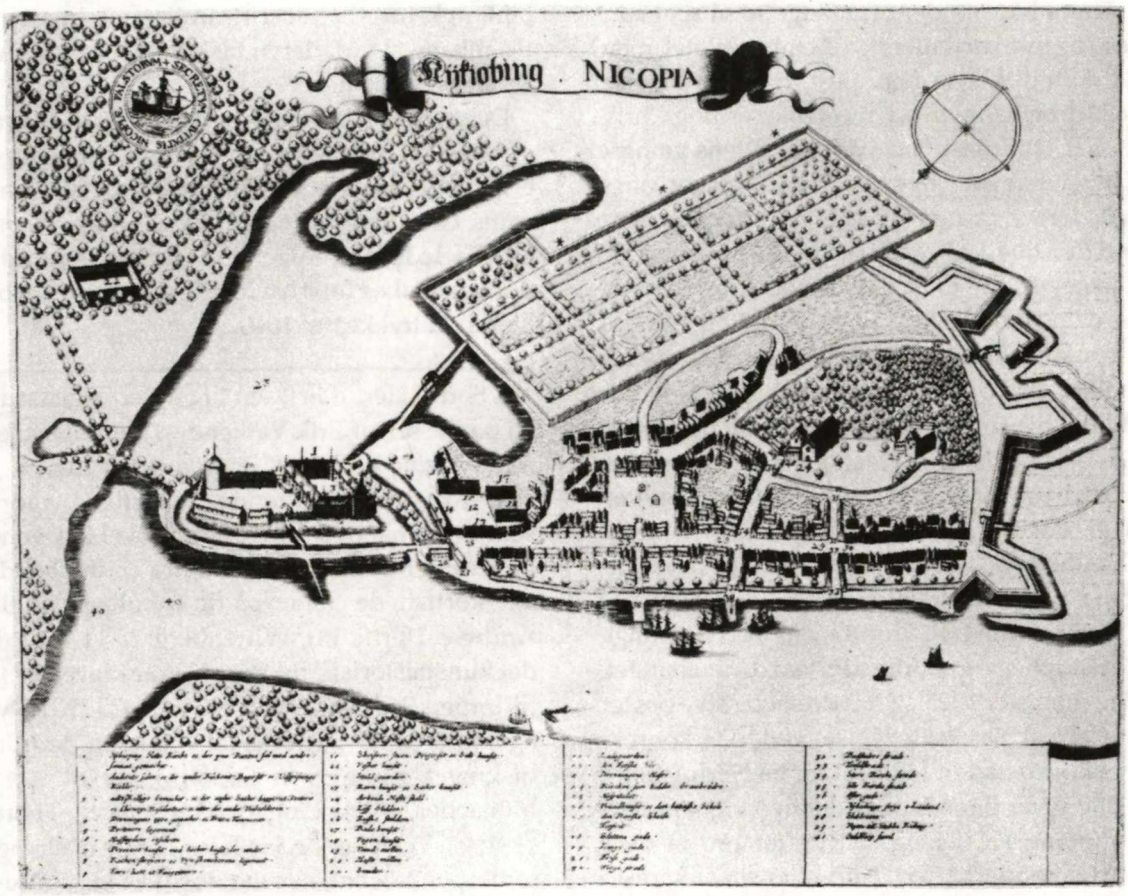

Nykøbing. Kobberstik til Peder Hansen Resen: Atlas Danicus, 1670erne (udg. 1974 ved Ib Rønne Kejlbo). På det aflange torv til højre ses til venstre rådhuset og den latinske skole, derefter den lidt større sognekirke, oprindelig Gråbrødrekirke, til højre hospitalet. Mest iøjnefaldende er slottet med tilhørende bygninger og den regelmæssigt anlagte park; hovedbygningen var stort set nybygget i dronning Sofies første år som enkedronning omkring 1590.

Laurits Pedersen Thura

Hovedkilden til vor forfatters biografi, som man finder den fx i Dansk Biografisk Leksikon 2. og 3. udg. ved Bjørn Kornerup, er et par blade nedskrevet af en dattersøn, Ribe-bispen Laur. Thura, der var døbt med navnet og siden brugte det i stedet for navnet på sin far, provst Laur. Mortensen Widsted.[1] Den store barok-arkitekt Laur. de Thurah var en af biskoppens sønner, mens den nulevende adelige slægt nedstammer fra en anden søn, litterærhistorikeren Albert Thurah.

Vor Thura var født 3.10.1598 som søn af barber/kirurg Peder Lauridsen Holst i Skælskør og skrev sig derfor Laurentius Petræus Schelschorensis; moderen hed Apollonia Hansdatter. Imidlertid var latiniseringen Petræus nok lærd, men ikke lærd nok, da der jo er en del af dem, hvorfor Laur. Pedersen anlagde navnet Thura, syrisk for "klippe, sten" ligesom latin "petra".

1. *Danske Magazin* V 1751: M. Laurids Pedersen Turas Levnets Løb s. 215, M. Laurids Mortensøn Vidsteds Levnets Løb s. 220-23. Forkortet og fejlfuldt gengivet i F. Hjort: *Beretning om Slægten Thurah...* [2] 1925. Endvidere *Danmarks Adels Aarbog* LXII 1945, stamtavler s. 97ff (med ukorrekt etymologi for navnet).

Thura blev student fra Slagelse så sent som 1619 og immatrikuleret ved Universitetet, men, da dette lukkede pga. pest, hører i Slagelse. 1620 drog han som hovmester for en ung Christopher Herlufsen[2] ud på en af tidens gængse dannelsesrejser, hvoraf de ofte meget unge vejledere i mange tilfælde profiterede mere end den de havde ansvar for. Efter et halvt år i Rostock fulgte to år i Wittenberg, og her studerede Thura græsk m.v. og deltog i et par disputatser hos universitetets lærdeste mænd, hvilket biskop Thura ved fra morfaderens "Reisebog, som er hos mig, hvor alt dette med den Sl. Mands egen Haand er skreven". Siden er den vel forsvundet, men det må være en slags dagbog og ikke en stambog; i begge tilfælde ville den opregne navnene på de lærde, som nævnes i den selvbiografiske optegnelse.[3]

1623 vendte L.P. Thura hjem med den unge Christopher og studerede ved Universitetet, blev magister 1625 og havde successive poster ved latinskoler: rektor i Næstved 1623, konrektor i hovedstaden 1626, rektor på Herlufsholm 1628. Så var tiden inde til at blive sognepræst i Nykøbing Falster og snart efter provst over Falster Sønderherred. Kort efter sin ankomst i 1630 blev han viet til Cath.Masquedel, datter af den afdøde slotspræst ved enkedronning Sophias hof i byen dr. Balth. Masquedel; de fik 9 børn. Thura nåede 25 års fortjenstfuldt arbejde i sit embede, indtil han juledag 1654 blev syg på prædikestolen, efter traditionen som eftervirkning efter pesten samme år. Han døde 7.1.1655. Noget billede af ham kendes ikke.

Thuras hovedstudium i Wittenberg var det græske sprog, men han blev også en kyndig orientalist, skønt de angivne Wittenberglærde ikke synes at have været det. Hans trykte produktion omfatter udover et græsk ærevers i nedennævnte J.Th. Sadolins *Compendium Mosaicum* 1642[4] kun den her behandlede udgave af Højsangen. Men i håndskrift efterlod han en tilsvarende parafrase af Davids Salmer, karakteristisk nok suppleret med Esajas´store Messias-kapitel (53, se nedenfor) samt *Subsidium memoriæ in sacrarum literarum monumentum* - hvad denne hukommelsesstøtte til de hellige skrifter nu end har indeholdt. Ved Københavns og dermed universitetsbibliotekets brand 1728 gik manuskripterne til grunde med storsamleren Peder Hansen Resens enestående bibliotek; hans håndskriftsamling gik imidlertid tilbage til farfaderen biskop Hans Poulsen Resen, se nedenfor.

Det eneste i dag nævneværdige værk af Thura er følgelig Højsangsudgaven, som i sin kærne er skrevet til og fremkaldt af brylluppet mellem prins Christian (V) og prinsesse Magdalena Sibylla 1634.[5] Det følgende viser, at den fuldt udbyggede bog først har foreligget i manuskript henimod trykkeåret 1640.

---

2. Søn af Herluf Eriksen til Fuglebjerggaard, en uægte søn af Erik Valkendorf, se *Danmarks Adels Aarbog* XLV 1928, stamtavler s. 134.

3. Af sine omfattende samlinger vedr. stambøger har overarkivar dr. Vello Helk venligt meddelt tre stambogsblade fra Thuras hånd, alle kortfattede citater på de tre oldsprog: til Andreas Hartraufft, Wittenberg 25.11.1622 (i det kunsthistoriske museum i Frankfurt a.M.), til Jørgen Sadolin, Næstved 3.6.1625 (KB Ny kgl.Saml. 394,8 °, Thuras løbebane og dødsår tilskrevet muligvis af Sadolin), og til Abr. Monachus, Nykøbing 3.4.1645 (sst. Thott 1291,4°). Vi takker dr. Helk for denne hjælp og for Jesper Brochmands her dog ikke vigtige testimonium for Thura i Thott 1051,2°. Se Vello Helk: *Dansk-norske studierejser fra reformationen til enevælden 1536-1660.* Med en matrikel over studerende i udlandet. *Odense Univ. Studies in History and Social Sciences* 101, Odense 1987. Om stambøger sammes: Stambøger fra den første halvdel af 1600-tallet i Det kongelige Bibliotek (*Fund og Forskning* XXII 1975-76 s. 39-88, heri dog intet om Thura) med fortsættelser i XXIII og XXIV.

4. Verset spiller på navnet Georg og de græske ord *georgos* og *georgeo* (bonde, at dyrke). Resumé: Adam ville dyrke en have, men sådede død. Kristus var en bedre bonde med en anden sæd. Du fremragende bonde, Georg, skal bistå ham. Denne letvægtige men værdifulde "pose" indeholder lykke og vil give dig ry. Du er blevet hans nidkære bonde og skal høste frugten i den hellige Olymp. (NB: den karakteristiske kristne brug af antikke begreber).

5. Den samtidige franske gesandtsekretærs berømte skildring af brylluppet omtaler ikke (fremførelser af) Thuras værk; Charles Ogier: *Det store Bilager i København 1634.* (*Memoirer og Breve* XX 1914, optrykt 1969).

Bogens forhistorie

L.P. Thura efterlod en protokol i folioformat, nu i Det kgl. Bibliotek (Additamenta 142, 2°). Bjørn Kornerup betegner den som "en interessant kilde til tidens kirke-, kultur- og personalhistorie". Det er ikke blot en privat brevbog med koncepter eller kopier af egne breve og enkelte modtagne (de eneste modtagne vi kender); den indeholder også forskellige dokumenter af retlig betydning, og nogle er underskrevet af flere personer. At brevbogen kaster lys på Højsangsudgaven, kan på forhånd ventes, men ganske spændende er det, at de ret få herhenhørende breve er rettet til næsten alle parter i sagen: to velyndere, en fagmand, en hjælper (og via ham bogtrykkeren), en forfatter af ærevers. Citater af brevene giver derved et ikke almindeligt billede af de manøvrer, som manuskripter dengang og siden under en eller anden form behøver for at blive til bøger.

Hvad Thura egentlig har forelagt ved det store bilager i 1634, er uklart; men det første brev i sagen viser, at værket ikke har foreligget i den os bekendte mangesidige form. Mon man ikke tør gætte på, at det høje par har fået den danske versifikation, hvorefter lærdommen er føjet til senere? Det er højst naturligt, at dette første brev er rettet til Hans Poulsen Resen. Ikke blot var han professor og Sjællands yderst indflydelsesrige biskop, men han havde vist interesse for salmedigtning, bl.a. ved at bede den unge skolemand Søren Poulsen Judichær i Vordingborg forberede en salmebogsrevision (jf. s. 232). Med henvisning til Gottfried Gesius, der 1637 blev hofpræst for prinsehoffet i Nykøbing, skriver Thura til Resen (MS s. 186-87):

"Desuden vil jeg meget gerne besøge Din højærværdighed, som jeg skrev i mit sidste brev. Det eneste som holder mig tilbage er at jeg gerne først ville lægge sidste hånd på mit arbejde med Salomons Højsang - det kunne ikke falde mig ind at forelægge et så ufærdigt produkt for en sådan kapacitet. Men mag. Gesius, hofprædikanten som du jo kender og som står mig meget nær, tilskyndede mig stærkt til at jeg skulle give ham det, med den begrundelse at det var nødvendigt at kende din mening og dom snart, førend arbejdet fortsattes. Efter min mening er der stor trøst og styrke at hente i Højsangen for bedrøvede sind, der fornemmer Kristi kærlighed og i den kan ane det himmelske; og efterhånden som jeg nærer et stadig større ønske om at mærke den, glæder jeg mig over al måde ved digtet (dog intet imod den glæde jeg ser frem til) - og desto mere ærgrer jeg mig over kun at have skrevet det ene eksemplar som jeg har givet fra mig. Jeg bønfalder dig derfor om at du, med din faderlige indstilling, din velvilje og din guddommelige visdom, vil finde dette forsøgsvise og næsten impulsive arbejde værdigt til at underkastes din dom. Gør du det, vil du ganske sikkert blive omfattet med ødsel kærlighed og åndelig glæde; og i samme omfang som din visdom har vist mig vejen, har jeg i sinde at udfærdige denne sang; *shalhæbæt Jah li* <Højs. VIII, 6: Herrens lue er min>. O sang, o kærlighed, o fryd, o brudgom. O kom, Herre Jesus, og mæt os med kærlighed til dig. Amen".

Der synes ikke at være sket videre før Resens død 14.9.1638. Men to dage efter denne skrev Thura til den endnu ikke valgte efterfølger Jesper Brochmand, der iøvrigt videreførte Resens salmebogsinteresse. Nu gælder det kommentaren (s. 248-49):

"En anden grund til mit brev, højtberømte doktor, er at jeg forfærdelig gerne vil forelægge mit forsøgsvise arbejde med Salomons Højsang for dig, berømmelige mand, og underkaste den din kyndige dom og højlærde vurdering. Jeg sender den derfor med den ydmyge og underdanige bøn, at du ikke vil afslå at løbe denne lille kommentar igennem og bistå med gode råd, forsåvidt som du kan frigøre dig fra dine overordentlig betydningsfulde og værdifulde gøremål. Hvis den fortjener at komme frem i lyset og blive set af lærde, er det min hensigt at sørge for at den bliver trykt. Afstanden er imidlertid alt for stor, og rejsen kan kun foretages med besvær, særlig på denne tid af året - ellers ville jeg selv kunne sørge for det."

Kærnen i den nye biskops svarbrev 14.12 tyder ikke på megen selvstændig indsat det kan dog have været ledsaget af noter (s. 249):

"Jeg har gennemgået din lærde og omhyggelige kommentar til Højsangen, men var samtidig optaget af andre sager. Og da bedømmelsen af dette værk kræver hebraiske professorers indsats, har jeg overdraget det til hr. mag. Bang og hr. mag. Svaning, som jeg ikke er i tvivl om vil forstå at bedømme værket efter fortjeneste."

Thuras tak fra 7.1.1639 er dog kort og floskuløs (s. 249-50). Udførligere skriver han til den betydende filolog professor Thomas Bang (hvorimod historikeren H.J. Svanings navn ikke ses mere). Det uhensigtsmæssige ved at leve fjernt fra bogtrykkeriet kommer her til udtryk (s. 250-51):

"...Højtberømte hr. Thomas Bang, min ven og beundrede velgører. Jeg forstod af et brev fra hr. Brochmand, vor højtberømte og fremragende teolog, at min Højsangskommentar, som du i sommer så venligt lod mig forelægge dig, nu atter er kommet dig i hænde til bedømmelse, og det var netop hvad jeg havde håbet. Jeg havde nemlig i sinde at udbede mig en bedømmelse fra nogle af de højtberømte professorer, og i første række fra dig som den yderst kyndige professor i de orientalske sprog du er.

... Hvad sagen selv angår er det jo en ganske kort afhandling, som du hurtigt kan tage stilling til. Den hebraiske version skulle efter min mening i form og stil ikke volde meget besvær for en lærd og velvillig dommer - egenskaber som du efter alles mening besidder i fuldt mål. .... Jeg beder om at måtte udnytte din indflydelse ved at formå dig til, når du har tid for andre ting, at få fat i Melchior Martzan og finde ud af om der her er håb om at få bogen trykt. Han lovede at stille sig til rådighed for mig, så snart han havde modtaget nogle hebraiske tegn <*puncta*>, som han havde bestilt i Holland og ventede til Mikkelsdag. Men om han har fået dem og mener det alvorligt, ved jeg ikke. Jeg håber du vil hjælpe mig, du berømmelige Magister."

Reel hjælp får Thura åbenbart af en baccalaureus Caspar Christiani (Jesper Christensen). Brevet fortjener at gengives uforkortet, fordi det gennem tidens sproglige konvention har genkendelige træk for enhver, der beskæftiger sig med at fremme andres og egne bøger (s.263-64):

...

"Højlærde hr. Caspar Chr., min broderlige ven. Jeg nyder allerede godt af - og misbruger - både din og andre fremragende mænds velvilje, eftersom jeg jo, på grund af den store afstand, er forhindret i selv at tage mig af min lille bog. Jeg skylder jer stor tak herfor og vil med største glæde gøre gengæld hvis der bliver mulighed for det. Jeg frygter imidlertid at den venlighed som du viser mig ved at bruge tid på min lille bog går ud over undervisningsforpligtelserne og de private gøremål, så jeg dårligt kan tillade mig at være til yderligere besvær. Hvis det er tilfældet, min hr. broder, vil jeg indtrængende bede dig om at måtte misbruge dig på anden måde, nemlig ved at jeg gennem dig kan finde <?> en lærd som kan gennemse den latinske og danske version så snart den kommer fra sætteren, for at han ikke skal blive vred og fornærmet, hvad han vist har tilbøjelighed til hurtigt at blive. For den 20. juli sendte han mig et truende brev om at han var tvunget til at lægge min lille bog til side og bruge tiden på andre opgaver, hvis jeg ikke sørgede for at få gennemset hans sats hurtigere. Hr. Caspar, min trofaste ven, jeg beder dig i erindring om vores gamle bånd og vedvarende venskab om at fuldende den velgerning, du har påtaget dig, og hjælpe mig i denne sag, så jeg kan få fat i en af de lærde som både kan og vil afværge mandens klager og trusler, hvis du ikke selv kan udføre dette hverv på grund af dine stadige offentlige og private gøremål. Jeg skriver <?> hvis du ikke kan - din gode vilje er jeg ikke i tvivl om; hvis du lover en løn til nogen for denne korrekturlæsning, skal jeg betale så snart jeg ved hvad og hvor meget det drejer sig om. Bliv ikke vred på mig, jeg vil sørge for at vise mig taknemmelig, med Guds hjælp <?>. Med hensyn til mag. Bredal, vor skoles rektor, er sagen ved det gamle, så jeg tør ikke sige om mit håb vil gå i opfyldelse. Gid Gud vil lade alt ske til sin ære og kirkens frelse. Hav det godt og bliv ved med som nu at holde af mig, sådan som jeg holder af dig.

Nykøbing Falster 26. juli 1639.

Jeg vil meget gerne have tilsendt forordet til læseren separat, fordi der skal ændres i

rækkefølgen - nogle ting i slutningen skal fjernes, og en del skal placeres på andre sider."

Bogen nærmer sig nu færdiggørelsen, men skal jo efter skik og brug have æredigte bagi eller, langt oftere, foran. Et brev herom er rettet til den nyudnævnte professor Niels Poulsen Schandorph, der iøvrigt havde holdt mindetalen over biskop Resen året før, og indirekte til endnu en hjælper (s.264-65):

...

"Du har lovet, du højtberømte hr. mag. Poulsen, at ville markere vores venskab med et kort digt i min lille bog. Du må ikke opfatte det på anden måde end som et udtryk for min kærlighed og respekt og beundring for dig, at jeg nu minder dig om dit løfte og nærmest afkræver dig en gave, sådan som folk uden skam i livet plejer at gøre. Men jeg gør det i tillid til din velvilje (som jeg nævnte), der er forbundet med den største elskværdighed. Trykkeren er gået i gang med arbejdet og har nu trykt 5<?> ark <*plagulae ?*>, dog ikke dedikationsbrevet og forordet til læseren, der nemlig skal gøres sidst færdig og placeres først. Så der er stadig tid og mulighed for at indføje såvel vurderinger og bedømmelser som lykønskninger fra lærde mænd, og de vil også blive anbragt i begyndelsen af bogen. Jeg ved at du med dit usædvanlig elskværdige og gudfrygtige væsen ikke vil blive vred på mig, og afholder mig derfor fra at bede om undskyldning. Hvad der før blot var en forstavn, skal også være et skib.

...

Må jeg bede dig, hr. mag. Poulsen, om at overbringe mine hilsner til din kone, denne yderst prisværdige kvinde, og også til mag. Christopher Munthe <?, se s. 212>, som du må hilse fra mig og rose for det arbejde han så venligt og beredvilligt udfører med at gennemse trykkerens arbejde."

Efter lignende henvendelser, som ikke kendes, vel fordi de fleste ærevers er skrevet af mere lokale folk, var bogen nu samlet, og det sidste kunne trykkes. Bogen var klar. Offentlige eller private reaktioner på arbejdet kender vi ikke.

Bogens udstyr og disposition

Udstyret

Thuras Højsang er trykt i duodezformat af Melchior Martzan i København, der fra 1631 havde været 2. universitetsbogtrykker og samarbejdet med Salomon Sartor på Christian IV's foliobibel 1633; han efterfulgte Sartor som 1. universitetsbogtrykker 1644. 1634 fik han s.m. Joachim Moltke det første danske avisprivilegium.

Den anerkendelse, disse fakta vidner om, fortjener også den foreliggende bog, thi den er trods sin lidenhed meget kompliceret og udført med synlig omhu. En smuk skarptskåren fraktur er brugt til de danske vers, en pæn lille antikva med tilhørende kursiv til latin, den noget gammeldags brede gotiske skrift schwabacher til visse overskrifter, dertil en smule græsk og en mængde hebraisk med de separat satte vokaltegn over og under bogstaverne - det er der altsammen, suppleret med de få nødvendige prydinitialer samt friser af typografiske elementer. Marginalnoter med bibelske parallelsteder vrimler langs de hebraiske vers og latinske kommentarer, mens der er yderst få langs den danske parafrase.

Det anonyme titelkobber har Jehovas navn omgivet af stråleglans og englehoveder og forneden træer og vinranker med skriftstedet II,12, i 1607-Bibelen: TurtelDwens Liud er hørt i vort Land. Skriftfeltet flankeres af Kristus som verdenshersker og den kronede brud på måneseglen.

Noderne til de 30 koralmelodier med deres firstemmige udsættelser (der undertiden har måttet deles på to opslag) benytter den i 17. århundrede fremherskende teknik, nodesatsen; den var i Danmark kendt siden Lorentz Bene-

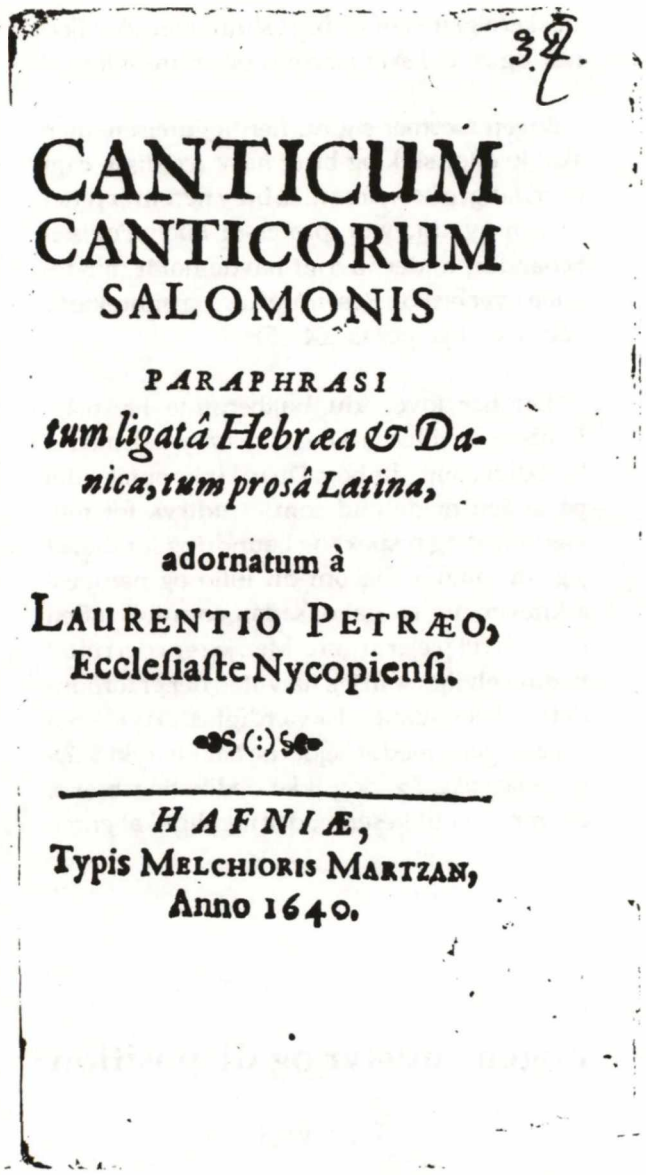

CANTICUM
CANTICORUM
SALOMONIS

PARAPHRASI
tum ligatâ Hebræa & Danica, tum prosâ Latina,

adornatum à
LAURENTIO PETRÆO,
Eccleſiaſte Nycopienſi.

HAFNIÆ,
Typis MELCHIORIS MARTZAN,
Anno 1640.

dichts også teknisk fremragende udgaver af Hans Thomissøns Salmebog og Niels Jesperssøns Graduale, 1569 og 1573. Noder og andre tegn står på en stump af et femliniet system, evt. med en stump bilinie, og nodeværdierne rækker fra afsluttende longæ (= 4 helnoder) til sekstendedele i ledsagestemmer ihvertfald s. 51, 73 og 142-43; disse er ikke før brugt i dansk nodetryk. Mellemrumstyper med system alene er ikke svære at finde, men behovet er ringe, fordi der ikke findes pladskrævende underlagt tekst.

Denne meget lille nodesats, som Martzan bruger i nogle få tryk 1636-44, er identisk med en som Heinrich Waldkirch havde benyttet 1610-34, således til Arrebos Psalter 1627[6]. I

"Salomons Sangenes Sang, parafraseret såvel i bunden stil på hebraisk og dansk som på latinsk prosa, udsmykket af Laurids Pedersen, præst i Nykøbing." Linien CANTICUM er i orig. 50 mm bred. - På det anonyme titelkobber uidentificerede ejernavne, på det typografiske prisnotatet 3 mark.

6. Åke Davidsson: *Danskt musiktryck intill 1700-talets mitt*, Uppsala 1962 (=*Studia musicologica Upsaliensia* VII). Om Martzan s. 55-57, om Waldkirchs tilsvarende nodetyper s. 33ff., fortegnelse s. 86 nr.58. - Nils Schiørring: *Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang*, I-II 1950, om Thura I s. 197f; om Arrebo se note 12.

modsætning til denne endnu mindre bogs musiktypografiske fortrin: at eet nodesystem svarer til een tekstlinie, er noderne i Thuras Højsang liniedelt uden hensyn til tekstforløbet. Til gengæld er nogle men ikke alle melodier forsynet med en skillestreg efter hver tekstlinie, praktisk især når der skiftes linie på forskellige steder i forskellige stemmer.

Det skal endnu bemærkes, at et af de eksemplarer af Thuras Højsang, som er brugt til nærv. afhandling, og hvorfra illustrationerne er hentet, har prisangivelsen 3 mark tilskrevet på det typografiske titelblad.[7] Det er en plausibel pris for bogen ved dens fremkomst, jf. oplysninger om priser på Jesperssøns Graduale fra 7 til 10 mark.[8] Bogens pris idag er fircifret, men den kan ikke regnes blandt de helt store sjældenheder blandt ældre danske salmebøger etc., da den jo ikke har skullet holde til stadigt slid ved kirkegang og hjemmeandagt; på den anden side kan oplaget ikke have været stort.

Dispositionen

Blandt Bibelens 66 "bøger" er Højsangen en af de mindste; den fylder kun få blade umiddelbart før de 16 profetbøger. Når der alligevel bliver en virkelig bog ud af den, omend i lille format, skyldes det L.P. Thuras ambitiøse planer med værket.

Bogen indledes som allerede nævnt med to sideløbende fortaler på 2x13 sider latin og dansk, stilet til brudgom og brud - prinsessen blev altså fra første færd tilskyndet til at lære sit nye lands sprog. Efter en anbefalende fortale af Thuras velynder, den kendte latinist og orientalist Thomas Bang (10 sider latin), følger en række æredigte på de tre gamle sprog fra venner og kolleger. Begge dele var næsten fast brug i datiden og har selvfølgelig at gøre med henholdsvis modtagen eller forventet mæcenstøtte og med ønsket om offentlig udtrykt anerkendelse ved agtede penne, ofte som gentjeneste eller i håb om en sådan ved lejlighed.

Derefter følger nu på dobbeltsider en hebraisk og en latinsk Højsangs-tekst. Den mindre sprogkyndige læser formoder vel, at dette er grundteksten og den traditionelle Vulgatatekst; men som bogens titel lader forstå, er også den latinske version Thuras egen, og ikke engang grundteksten er ubearbejdet, som omtalt nedenfor. Den hebraiske tekst ledsages af recitationstoner i nodesats, se s.229.

Først derefter kommer bogens hovedsubstans, Thuras gendigtning af de gamle digte, ledsaget af firstemmige kirkemelodier. Men selv den mindre sprogkyndige ser let, at der foruden danske vers er tale om sideløbende hebraiske vers *på de samme versemål*! - selv i "den lærde tid" et højst usædvanligt syn.

Alene de danske vers er imidlertid et ikke helt lille poetisk arbejde. Overfor Højsangens 117 bibelvers står Thuras 1424 verslinier eller c.40 sider i almindelige salmebogsformater, og skønt bibelversene jo er væsentlig længere end de enkelte linier i parafrasen, er omfanget dog flerdoblet især ved udvidelser. Inddelingen går imod Bibelens 8 kapitler, idet Thura deler teksten i 10 cantica, hver med flere dele og melodier, svarende til replikker, hvis længde varierer fra få enkeltlinier til lange digte. Se om inddelingen s. 224.

Bogen slutter med en kort Admonitio, hvori bl.a. nogle filologiske bemærkninger og en henvisning til musikalske kilder (se s. 231), samt et Index, der både giver emner og førstelinier, og 5 sider Errata. En fuldstændig kollation med angivelse af arkenes signatur og bladtal ser herefter således ud:

Præliminarier a^{12} b^{12}	48 sider
Hebraisk + latin c^{12} d^{8}	40 sider
Hoveddel A^{12} - N^{12}	pagineret 1-312
oversprunget paginering	313-318
o^{12} p^{12} q^{12} R^{8} Sl-2	pagineret 319-400
"Postliminarier" S2-12, T1-4	30 sider, heraf pag. 401-405.

Ialt 512 sider.

---

7. Eksemplaret, hvorfra også vore illustrationer er taget, er en af stadsbibliotekar Jens Aarsbos testamentariske gaver til (senere) prof.dr. Jens Peter Larsen, i hvis hymnologiske samling i Kbh. Univ.s Institut for Musikvidenskab den nu findes. Det kan tilføjes, at afkrydsninger ved strofe 10 og 12 af digtet med Jacob Ørns udsættelse *Af Højheden oprunden er* og det tilskrevne navn Foss v. 10 og 12 kunne tyde på, at organist Julius Foss som dirigent for Dansk Mensural-Kantori har benyttet udsættelsen og teksten i praxis.

8. Udg. 1986 s.476f.

Bogens udenværker i resumeer

Thuras fortale til prinseparret

Salomon overgik ved Guds nåde alverdens vise; det skyldtes kun, at han var en af de konger og vise, der begærede at se Kristi dag. Han oplevede den ikke, men har alligevel på sin vis set Kristus. Selv de tilsyneladende verdslige Salomons Ordsprog i GT rummer vor tros artikler. Som flere andre af GTs og NTs forfattere har Salomon syndet åbenlyst, men det forringer ikke deres skrifter, som er indgivet af Helligånden, og de kom på rette vej igen. Prædikerens Bog er troligvis skrevet under Salomons pønitense (efter hans afgudsdyrkelse). Han vidste, at den vise må give tabt overfor den verdsligvise, medmindre han søger Gud og hans ord.

Dog nok om Salomons synd, thi Højsangen er sikkert skrevet, mens han stadig var Herrens elskede - et Engel-Barn, "som voris gode gammel meget ærværdige Doctor Hans Resen/ Biscop udi Sieland hannem kalder". Måske er han, da han ville lege en brudesang til faraos datter, blevet henrykket i synet af Kristi personlige og åndelige bryllup med den menneskelige natur, med sin menighed og med enhver troende sjæl, "som Stjlens Aand og Art klarlig udvjser".

Dette ses dog ikke direkte; men som i en komedie med handlinger og personer stilles det guddommelige trøsterigt for øje som næppe i noget andet bibelsk skrift. Derfor anbefales Højsangen alle kristne, så de forlyster sig åndeligt og holder sig til at modtage Kristi kys og genelske ham indtil døden.

Da jeg overvejede, hvordan jeg bedst kunne gratulere Eders Nåder til brylluppet og vise hvad jeg arbejder med hjemme, fandt jeg intet bedre egnet end en lille udlægning af Salomons Højsang; denne er indgivet af Kristi ånd, skrevet af den viseste konge og her udlagt med sprog af skrifter i GT og NT. Gid Gud vil fejre sin Søns trolovelse og bryllup i disse riger! gid Eders Nåders bryllup altid vil være det åndelige bryllups kontrafaktur og billede, indtil brudgommen Jesus Kristus fører Eders Nåder til det åndelige bryllup i Himlen.

På Eders Nåders bryllupsdag 3. okt. 1634.

Lauritz Pedersen.

Thomas Bangs fortale til læseren

Værker af sindrig kunst vinder let anerkendelse. Det gælder fx. et berømt miniaturmanuskript til Iliaden, vor Tycho Brahes instrumenter og den overtroiske oldtids syv underværker. Laur. Petræus' fromme, begavede og velformede værk er også et underværk, thi lignende forsøg er ikke gjort hverken i Italien, Spanien, Frankrig, England, Tyskland eller Nederlandene, hvor lærdom og dygtighed ellers trives.[9]

Denne gudfrygtige og lærde mands værk kan derfor absolut anbefales, og kritikere må affærdiges. Vor tid er kendetegnet ved en vældig skrivelyst, men også ved en udbredt tyvagtighed:

Offentligt udgivne værker betragtes som jagtmarker hvor alle kan gå på rov, og god litteratur plagieres til det værre. Naturligvis skal man søge at efterligne store mænds arbejder, men denne sløve og sluddervorne tid skal først og fremmest lære at påskønne gode mænd og selv søge at udrette store ting. Så hvis der skal rettes kritik mod denne mand og hans pionergerning på de hellige hebraiske sanges felt, må kritikeren enten selv være ganske uden fejl eller udgive noget endnu bedre.

Den fromme og samvittighedsfulde forfatter siger, at han vil lovsynge Gud. Det samme gør englene (omend vi ikke kan sanse endsige efterligne det), det gjorde David, og Salomon skrev sin vidunderlige Højsang for at ære synagogen eller for at redde Kristi brud kirken fra mørkets magt.

Forfatteren har villet lære unge mennesker at arbejde med det hebraiske sprog og dets litteratur. I åndfulde læsere, der er højt hævet over de folk der som krybende muldvarpe for agter de ophøjede sprog, bør ikke alene beundre

---

9. Det er tidshistorisk ikke uinteressant, at de fem landes fortjenester antydes med et par lidetsigende ord, mens Nederlandene nævnes sidst og betegnes som den drevne udøver af åndens, kartografiens, handelens og søfartens kunster (Batavia, artium Apollinearum, Atlanticarum, Mercurialium & Neptuniarum excultrice politissima).

dette værk, men også efterligne forfatterens ildhu i udbredelsen af ord og sange. Og hvis han senere bearbejder Davids salmer på tilsvarende måde, skal I tage taknemmeligt imod det. Hvis I finder enkelte detaljer mangelfulde, kan I gøre ham venligt opmærksom på det. Læs dette værk dag og nat.

København 1. dec. 1639.

Æredigtene

Æredigtenes forfattere udgør en lille, fortrinsvis jævnt kollegial kreds, og deres hyldest følger forudseelige baner, herunder brug af Højsangs- og andre bibelallusioner.[10] Deres sprog er aldrig dansk, men de tre oldsprog. Her meddeles i bogens rækkefølge data om forfatterne og et resume af digtene. I bogen er forfatternavnene selvfølgelig latiniserede.

Niels Poulsen Schandorph, 1596-1645, 1635 sognepræst ved Vor Frue Kirke i København, 1639 prof. theol. og forfatter af ligtalen over biskop Resen. 2 sider latin.

Et menneskes tale afspejler dets sjælelige kvaliteter. Hvad man vedholdende beskæftiger sig med, afspejler hvad man finder glæder ved. - Den, der spørger dig, Laurentius, om dine kvaliteter og glæder, og om hvorved du finder styrke til at afhjælpe tidens og fremtidens dårligdom, vil finde vidnesbyrd i denne lille bog. Hvorfor glæder det dig at tale og lytte til Kristus dag og nat? er det fordi han styrker og oplyser dit sind i din stræben efter det hinsidige? får du derved lov at glemme dette livs bekymring og dårligdom?

Sig mig sandheden herom! - Fortsæt med denne lykkebringende og gudfrygtige samtale, så vil du engang kunne nyde den i fuldt mål.

(Prosa:) Jeg lykønsker dig med de langvarige hellige studier og ønsker dig endnu mere glæde. Kbh. 29.8.1639.

Nicolaus Wismarus, tysker, død 1651, 1621-31 hofprædikant hos enkedronning Sophie i Nykøbing, derefter i Greifswald. Se note 12. 15 linier latin.

Hvem skyldes den afsindige påstand, at nordboer mangler de guddommelige digteres åndskraft, liv og fylde? Laurentius' digt udspringer af en rig digteråre og vil glæde sindet som dyrebare ædelstene. I modsætning til ovennævnte sludder bekræftes den nordiske ånd på beundringsværdig måde. Nonis Juniis (dvs. 5.6.) 1639.

Gottfried Gesius, tysker, 1608-79, 1637-47 hofprædikant hos prins Christian, hvis ligtale han holdt, derefter i Hamburg. 12 linier hebraisk.

Forfatteren fortjener ros for - som Herren har befalet - at synge sange til Herren i "vor Guds eget sprog". Gud vil selv modtage ham i evigheden på sit hellige bjerg, hvor han skal prise Gud i sang.

Jørgen Theophilusen Sadolin, 1600-50, fra 1626 sognepræst i Stokkemarke på Lolland, fra 1629 desuden provst. I 1642 skrev Thura det i note 4 omtalte ærevers til ham. I: 20 linier latin, II: 10 linier hebraisk.

I: Vers 1-12 er næsten helt plukket ud af Højsangen: Brudgom og brud stråler hver på sin vis. Brylluppet er en triumf, og Pindars og Horats' digte må vige for den hebraiske lyre og den danske cither. Under din ledelse klinger Salomons sang i søde toner. Også jeg vil synge på hebraisk.

II: Der spilles på Ps. 119, 2. Mos. 24 og Ps. 19, og Thuras værk kaldes "en dyrebar sang, sødere end honning, kosteligere end guld".

Johannes (Hans) Theophilusen Sadolin, 1597-1674, broder til foregående, 1619-74 sognepræst i Horbelev på Falster, iflg. Ehrencron-Müller ingen trykt produktion. 1 side latin.

Salomon synger om brudgom og brud. Du, lærde magister, viser os brudgommens ånd og brudens kærlighed, til helse for den sørgende sjæl, som du derved leder til den højeste

---

10. Litteratur om disse præster er ikke eftersøgt, der kan henvises til Ehrencron-Müllers forfatterleksikon. Udgaven af *Prins Christian (V.)s Breve* v. E. Marquard og J.O. Bro Jørgensen I-II, 1952-56, indeholder adskilligt om dem og især om Thura selv, men intet her vedkommende. Ærevers som genre i en langt vigtigere bog, Birgitte Thotts *Seneca*, 1658, er behandlet i Marianne Alenius' afhandling om denne, *Danske Studier* 1983, især s. 16-22.

brudgom. Bliv derfor ved at udbrede og bearbejde de hellige skrifter, og du, fromme Falster, må glæde dig over denne lærde mand.

Til Momus (kritikeren): Salomon bød, at rævene skulle lægges i lænker, da de mishandlede brudgommens have med deres bid (Højs. II,15). Også du ræv skal afholde dig fra overdreven kritik, så længe du ikke har sat et mere strålende afkom i verden.

Marcus Christensen Humble, 1601-61, 1629-43 sognepræst i Karleby-Horreby på Falster; sidste embede 1655: biskop i Stavanger. I: 19 linier græsk, II: 5 x 4 linier hebraisk.

I: Den kloge gudsmand elsker guddommen, hvis kærlighed er stærkere end rim og rigdom (ordspil vedr. Kristus som bueskytte og elskovens pigkæp); navnet fyldte dig med kærlighed, og du tolker Salomons sange kyndigt og mageløst. Du søger Guds sandhed og Guds vej, et godt eksempel for dine venner. Bliv ved med det, til dine øjne åbnes i Himlen. - <Udg. takker prof. dr. Johnny Christensen for hjælp med den usædvanlig svære tekst>.

II: Thuras værk kan man med taknemlighed (og med Højsangs-mindelser) betegne som duens stemme, der netop høres i vort land, som derfor må være lykkeligt fremfor mange andre. Digtet slutter med at se frem til den dag frelsen kommer, den dag duen, bruden, sukker efter.

Christopher Ludvigsen Munthe (jf. s. 207), c. 1612-44, 1638-44 stillinger ved Kommunitetet og Universitetet. 12 linier latin.

Digtet låner fra Højs. V, 8ff, hvor pigen beskriver sin ven: "Hvordan var din brudgom", spørger den uvidende danske hob mig. Hun nedskriver alt i Kristi by. Mens hun skildrer sceptret og hånden af guld, siger hun: "Min konge vil blive din konge". Laurentius siger: "Hvis Jesus er *Cæsar* for dig, skal han også være *dictator* for mig". Han viser bogen frem og siger: Alle danske glæder sig, Jesus, over dit guld. - Laurentius skal være vor ven, han var brudesvend.

(Prosa:) Dette åndelige (*mysticum*) bryllupsdigt om Jesus og kirken skrev C.L.M., syg af kærlighed til brudgommen, bruden og brudesvenden, i tusmørke den 16. oktober.

Den hebraiske og den latinske Højsangs-tekst

Den hebraiske tekst

Som man kunne vente det, er Thura omhyggelig med sin gengivelse af den hebraiske tekst, den masoretiske, dvs. den af de middelalderlige jødiske lærde overleverede og vokaliserede bibeltekst, som efter reformationen (og bogtrykkerkunstens opfindelse) i lutherske såvel som i reformerte kredse helt fortrængte Vulgata som grundlag for studier i Det gamle Testamente.

Dog med et for Thura ejendommeligt forbehold: Hans ønske om, at også bibelteksten skulle kunne synges eller reciteres, foranledigede ham til mere end 125 ordomstillinger inden for de hebraiske sætninger (ialt 117 bibelvers), således at der hele tiden fremkom enderim. To forhold har gjort denne omorganisering af teksten lettere for Thura: ordstillingen på hebraisk er ret fri (men det er selvfølgelig ikke ligegyldigt, i hvilken rækkefølge ordene kommer), og hebraisk har med sine verbalendelser, sine suffikser og sine flertalsendelser særlige muligheder for (beskedne) enderim.

Her skal blot anføres et par eksempler:

Den første ordomstilling møder vi i 1,5. Den masoretiske tekst (MT) lyder:

shechora ani wena-wa benot Jerushalaim,
keåhåle Kedar kiri ´ot Shelomoh
("Jeg er sort, dog yndig, I Jerusalems døtre,
som Kedars telte, som Salomos teltforhæng").

Thura læser, med dobbelt ordomstilling:

benot Jerushalaim shechora wena-wah ani
keåhåle Kedar kiri´ot Shelomoh,

og føjer så, for enderimets skyld, de to første ord fra det følgende vers: al tir-uni ("Se ikke på mig") til anden linie: så vi får enderimet anitiruni.

Et endnu mere beskedent eksempel på enderim frembyder 2,12.

MT lyder:

hannissanim nir-u ba-aræs
("blomsterne ses i landet")

Thura læser, med dobbelt ordomstilling;

ba-aræs nir-u hannissanim,

for det skal rime på den foregående linie:

hastaw ´abar haggæshæm,

hvor "rimet" er reduceret til m - m.

Thuras ordomstillinger gør undertiden de hebraiske tekster forskruede.

Som eksempel kan nævnes det kendte 4,12, "en lukket have er min søster brud", i MT:

gan na´ul achoti kalla,

som Thura for rimets skyld gengiver:

gan achoti kalla na´ul,

hvor participiet *na´ul* på uheldig vis er skilt fra det substantiv, *gan*, som det nærmere karakteriserer.

Et par steder har Thura, uden påviselig grund, udeladt den bestemte artikel (i 4,3), og i 1,10 er det kun her forekommende ord *charuzim* ("snoede kæder") fejlagtig gengivet *charusim* ("guld"), men den latinske oversættelse har det korrekte *torquibus*. Det drejer sig formodentlig om en trykfejl, der dog ikke er noteret blandt Errata bagest i bogen.

Den latinske tekst, sammenholdt med Vulgata

Afvigelserne i Thuras latinske Højsangstekst fra Vulgata-teksten er så mange og af så grundlæggende karakter, at Vulgata (Vg) ikke kan have været Thuras egentlige forlæg for hans gengivelse af Højsangen på latin. Men naturligvis har han kunnet benytte Vulgata, kigge i den for bekvemt at finde latinske gloser til oversættelse af de hebraiske ord, og af hans kommentar fremgår, at han virkelig har studeret også Vulgatas tekst, for fra Vulgata bringer han citater, der afviger fra hans egen latinske oversættelse.

Hvor Vulgata afviger fra den overleverede hebraiske tekst , den masoretiske, MT, måske fordi Vulgata har haft en anden læsemåde i sine hebraiske kilder (eller er påvirket af den gamle græske oversættelse, Septuaginta, LXX), vælger Thura naturligvis MT. Endvidere afviger Thura gang på gang fra ordstillingen i Vulgata-teksten, fordi han selv har lagt sin hebraiske tekst til rette, så han kan præsentere den med enderim. Thuras forhold til den hebraiske tekst er, som man kan vente det, præget af ønsket om så "ordret" en gengivelse af de hebraiske sætninger som muligt, og han bestræber sig på så nøjagtig en gengivelse af de enkelte gloser, som den filologiske viden på hans tid gjorde det muligt. Det er tydeligt, at han i sin latinske gengivelse af Højsangsteksten er ganske stærkt påvirket af Resens Bibel (1607).

Mens Vulgatas gengivelse af Højsangen er en virkelig oversættelse til fremragende latin, er Thuras latinske tekst på grund af de ovenanførte hensyn næppe meget bedre som latin betragtet, end Resens danske oversættelse er det som dansk betragtet. Både hos Thura og Resen afspejler den hebraiske syntaks sig kun alt for klart. Her skal blot gives nogle ganske få prøver fra kap. 1.

V. 2 lyder således i den danske oversættelse af 1931

Kys mig, giv mig kys af din mund,
thi din kærlighed er bedre end vin.

Thuras *ex osculis* "med kys" (plur.) er ordret gengivelse af MTs *minneshikot*. Da den genitiv, som præp.leddet udtrykker, er en artens genitiv, er Vg.s gengivelse *osculo* (sing.) at foretrække. I sin gengivelse af v. 2b er Vg afhængig af LXX, der har læst *daddæka*, "dine bryster", mens Thura følger MT og Resen og læser *dodæka*, "din kærlighed", her unægtelig mere passende, da det er brudens ord om brudgommen!

CAP. I.

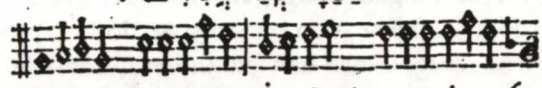

א

א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה׃
שִׁיר הָרִאשׁוֹן׃
הַכַּלָּה הָחָתָן בְּנוֹת יְרוּשָׁלָם׃
הַכַּלָּה קָהָל חֲסִידִים׃

ב) יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים נשק
ג) דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן׃ לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים פה
שֶׁמֶן תּוּרַק שִׁמְךָ ריק
עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ׃
ד) מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה רוץ
הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה בוא
וְנִשְׂמְחָה בָךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ גול
מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ׃ ישר
ה) בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם שְׁחֹרָה וְנָאוָה אָנִי
ו) כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה׃ אַל־תִּרְאוּנִי ירע
שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי
הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִּי
נֹטְרָה אֶת־הַכְּרָמִים שָׁמוּנִי בנה
כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃ שים

הַגִּירָה

CAP. I.

1. Canticum Canticorum
quod SALOMONI.

Canticum I.

Sponſa, Sponſus, Filiæ Jeruſalem.
Sponſa, Cœtus piorum.

2. Oſculetur me ex oſculis oris ſui; nam boni
3. amores tui (ſunt) præ vino. Ad odorem unguentorum tuorum bonorum (eſt) oleum (quod) fundetur nomen tuum: idcirco adoleſcentulæ dilexerint te.

4. Trahe me, poſt te curremus: Introduxit me Rex ille in conclavia ſua, exultemus & lætemur in te, memoriam faciamus amorum tuorum magis- quàm vini, Recti dilexerint te.

5. Filiæ Jeruſalem, nigra (quidem), at pulchra ego: ſicut tabernacula Kedar, ſicut aulæa Salomonis.

6. Ne contemplemini me, quod ego fuſca, eo-quod-contuitus eſt me Sol: liberi matris meæ exarſerunt in me, cuſtodientem vineas illas poſuerunt me, (quæ) vineam meam quæ (fuerat) mihi non cuſtodivi.

c 2 7. Indi-

V. 3 lyder i oversættelsen af 1931 således:

Lifligt dufter dine salver,
dit navn er udgydt salve,
derfor har kvinder dig kær.

Vg.s "duftende af de bedste salver" (det drejer sig om "brysterne" fra v.2) afviger fra MT, der læser "med duften af dine fine olier", en læsemåde, som Thura slavisk følger, jfr. Resens "For din gode Salves luct". Hvor den hebraiske tekst udtrykker sig i nominalsætninger, respekterer både Resen og Thura dette ved at sætte former af verbet "at være" ind, men i parentes, her Resen: *(er som)* og Thura: (est). Verbet *ahebu*, der er perf., er i v.3 af Vg gengivet

Begyndelsen af den hebraisk-latinske tekst med recitationstoner, der ligesom teksten læses fra højre. G-nøgle. Se s. 229.

ved perf. indikativ, i v.4 præsens. Thura læser begge steder perfektum konjunktiv.

V.5 lyder således efter 1931-oversættelsen:

Jeg er sort, dog yndig, Jerusalems døtre,
som Kedars telte, som Salmas forhæng.

I v. 5a har Thura i sin hebraiske tekst byttet om på leddene for at opnå enderim, og ombytningen afspejler sig i hans latinske gengivelse. I modsætning til Vg gengiver Thura de hebra-

iske nominalsætninger som nominalsætninger, men dog ganske elegant: nigra sum, sed formosa (="sort (ganske vist), men smuk jeg").

V.6 lyder (efter 1931):

Se ej på mig, fordi jeg er sortladen,
fordi jeg er brændt af solen.
Min moders sønner vrededes på mig,
til vingårdsvogterske satte de mig -
min egen vingård vogted jeg ikke.

Thura rammer meningen med v.6 lidt bedre end både Resen og Vg ved at gengive "Se ikke på mig" med *Ne contemplemini*, "Se ikke så nøje på mig". Vg.s *quia decoloravit me sol* (= "fordi solen har misfarvet mig") lyder som et gæt, Resens "haffuer saa brennt mig", som følges af Thura, er vistnok nærmere grundbetydningen.Resens og Thuras gengivelse af det hebraiske *nicharu* med henh. "ere vrede" og *exarserunt*, ligger nærmere grundbetydningen "brænde, gløde", end Vg.s *pugnaverunt contra me* (= "kæmpede imod mig"). Men Thuras kommentar til teksten viser, at han kender Vg.s oversættelse. Pigens, eller brudens, replik: "min egen vingård vogtede jeg ikke", er af Vg oversat lige ud ad landevejen og kan vel af Vg være forstået som pigens skælmske hentydning til den frie elskov. Den forståelse, Thura giver udtryk for, hviler på hans allegoriske forståelse af brudgommen som Kristus og pigen/bruden som snart kirken, snart mennesket, snart menneskeheden. Hans "Jeg, som ikke vogtede vingården, som jeg havde", skal iflg. hans parafrase forstås som en slags syndsbekendelse: Jfr. s. 13: "Ach! at jeg ey forvaret / Den sande Vijngaard før? / Derav hafr vi forfaret / Nød oc Død i huer Dør." Og i sine eksegetiske noter (Ecloge I, s. 21) skriver han: At veram vineam, qua olim mihi fuit, hortum Eden non custodivi &c. Hei mihi! ex eo peccatum et omne malum originem traxit (= "Men den sande vingård, som jeg engang havde, Edens have, vogtede jeg ikke etc. Jeg ulykkelige! Deraf opstod synd og alt ondt.") Han tyder således udsagnet om syndefald og arvesynd.

V. 13 er i 1931-oversættelsen gengivet:

Min ven er mig en myrrhapose, der ligger ved mit bryst.

Thura har byttet om på leddene i den hebraiske tekst for at få enderim frem, men i sin kommentar citerer han teksten med Vg.s ordstilling. Hans tydning af ordene om den "elskende, der hviler som et bundt myrrha mellem mine bryster", kommentaren s. 37, er karakteristisk for hele hans tydning af Højsangen: fasciculus myrrhæ est Dilectus meus mihi, qui inter mammas meas ante cor sub naribus permanebit (= "Et bundt myrrha er min elskede for mig, han som vil forblive mellem mine bryster foran hjertet, under næseborene") tyder han om Kristus således: "Hans eget offer i lidelsen og døden betragtes bestandigt af mig ikke blot som det, der giver det sikreste bevis for kærligheden, for at jeg ikke skal tvivle om min udholdenhed og frelsens fuldkommelse, men tillige som det, der viser en levendegørende kraft, for at jeg netop ved den kan få det evige liv."

V. 16b lyder i 1931-oversættelsen

vort leje er grønt

Sætningen gengives af Vg *lectulus noster floridus* (= "Vort leje er blomstrende"), af Thura med *quin etiam virens sponda nostra* (= "Ja, sandelig, grøn er vor sofa"). Men i fortolkningen, s. 42, kommer han til at citere Vg: *lectulus noster floridus est*, og han fortsætter: *ad fructificandum coelo semen aliud* ("for at bære en anden sæd for himlen"), og den frugt, den skal bære for himlen, er "en anden slægt af børn, som ikke er født af kød eller af mands vilje, men af Gud, til at blive omformet netop i Dit billede, i uafbrudt voksende herlighed ved Helligåndens virke".

Prøver af den hebraiske og den danske parafrase

III, 6

Thuras hebraiske digt i transskription, s. 112:

mi zot ´ola min hammidbar
æræs sijja bilti hakkar
be´enenu zot niflaot
ki ba´alot
ketimerot
´ashan we´anan nimshalt

jitra ke´ashan ´odænnah
hajizrach sham kebod Jehova
mequttæræt en nekæl
lekol simla
mor ulebona
mikkol abqat harokel

mah, ki ´am hazzæh shama´nu
raq ´am chakam wenabon hu
welohim qarob elauw
eka jarum
mikkol leom
nes shem hanniqra ´alauw

Thuras digt i dansk oversættelse:

Hvem er hun, der stiger fra ørkenen
et tørkens land uden græsning?
I vore øjne er hun underfuld,
thi ved at stige
som palmer
kommer røg og sky til at lignes.

Hendes fortrin er endnu som røg,
mon Herrens herlighed skal stråle der?
Hun er ombølget af røgelse uden svig,
over hele kappen
røgelse og myrrha,
af alskens pulver fra apotekeren.

Hvad dog! Dette folk har vi jo hørt om,
ikkun et viist og klogt folk er det,
og Gud selv står det nær.
Hvor det hæver sig
over alt folk.
Et banner er det navn, der er nævnet over det.

Digtet er en parafrase over et enkelt vers i Højsangen, kap. 3.v.6. Der er ordrette citater af det i 1. og 2. vers af parafrasen:

"Hvem er hun, der stiger fra ørkenen, som palmer af røg,
ombølget af myrrha og røgelse af alt pulver fra en kræmmer?"

og digtet, der i Højsangen fortsætter med v.7-8, beskriver formodentlig den bryllupsscene, der består i brudens komme, ledsaget af et bevæbnet følge, og brudgommen ("kong Salomo") der afventer hendes ankomst.

Thura lægger ordene i munden på "de fremmede", som det fremgår af hans overskrift, s. 111, og af hans kommentar, Argumentrum spec. I, s. 114: der forkyndes om Guds velvilje og almagt ved at digteren lægger de udenforstående disse ord i munden, hvori de giver udtryk for deres store beundring, for det israelitiske riges, og derigennem for kirkens efterfølgende, oprejsning efter en begyndelse i foragt og mismod, hvad "opstigningen fra ørkenen" altså i virkeligheden betyder.

Hvordan og i hvilken rækkefølge Thura har skrevet de enkelte dele, kan man kun gisne om, men begyndelsen har været et omhyggeligt studium af den hebraiske tekst, derefter en opdeling af teksten i større og mindre enheder, som sange og vekselsange mellem kong Salomo og hans brud, dernæst en lettere omstilling af ord inden for de enkelte vers, for at der kunne fremkomme enderim også på hebraisk, dernæst, med skelen både til Vulgata og til Resens danske Bibeloversættelse, en oversættelse af Højsangsteksten til latin, alt imens Thura naturligvis har skrevet en masse kommenterende noter ned. På det grundlag har han, formodentlig, først digtet sine hebraiske parafraser, og dernæst skrevet sine kommenterende noter på latin. Og det hele har han så kronet med en gendigtning på dansk af sine egne hebraiske digte.

I denne parafrase er hele verset fra Bibelteksten kommet med, men de to dele er skilt fra hinanden. Til ordet om ørkenen er føjet et parallelt led, hvorefter Thura lader de uden-

Thuras danske gendigtning

Den Fierde Sang oc Aandelig Samtale.
De Fremmede. (Salomon).
Som: In dich hab ich gehoffet HErr

Hvo er hun, der kommer saa frem
Saa uformodet af Ørcken
Wfructbar sted oc øde,
Som Palme røg
I Himlen høy
Gaar op igiennem møde.

Hendis Dyd er endnu som Røg
Monn´hun skal blifue klar oc høy
Som er saa perfumeret
Med Myrrhe kraft
Oc beeske saft
Med Røgelse bekledet?

Dødes saa hendes egen Lyst
Naar hun er smyckt indvortes først?
Hvad er det der opvulmer,
Lucter for Gud
Som Desmer krud
Oc Apoteckers Pulver?

Hvad skal der blifue af det Folck
Hvad Rig´ er det? siig frem O Tolck?
Mon det skal ofuer andre
Ophøye sig
til Himmerig
Vide ret Vey at vandre?

forstående give udtryk for deres forundring (eller beundring) for det, de ser. Når disse fremmede stiller spørgsmål, om Herrens herlighed vil stråle frem der, kan der ligge reminiscenser af rabbinsk eksegese bagved, idet rabbinerne fortolkede Højsangen om Herren (brudgommen) og Israel (bruden), og i bærestolens komme så et tegn på, at pagtens ark, Herrens tronstol, kom.

Det teologiske budskab, Thura hører i denne tekst, er, at Gud i sin åbenbaring har bundet sig, først til det lille israelitiske rige, siden til Kirken. Og det må, siger han, kunne have undret de store kulturfolk i oldtiden, der levede "uden håb og uden Gud" i verden, hengivne til al mulig overtro, mens vejen til livet og til himlen var blevet Israel, og sidenhen Kirken, betroet.

Næste digt, v. 1, stadig III, 6

Thuras hebraiske digt s. 118:

kol basar hishchit æt-darko
lemidbar nishtawa ein bo
peri Jehowa jachfos.
sirim qimmosh wa-choach sham
uneweh tannim min-ha´olam
weqinnenah sham qippoz.
sijjim, ijjim
sham fagashu,
gam ragashu.
Hoj hassa´ir
´al re´ehu qara la´ir.

Thuras hebraiske digt i oversættelse

Alt kød havde fordærvet sin vej,
en ørken lig, hvori der ej
var frugt som Herren ynded.
Tjørn, ukrudt og tornekrat
og dragers bolig fra fordum af
og slanger havde rede der,
Dæmoner, sjakaler,
mødte der, og
tumlede der.
Ve, bukketrolden
kaldte sin fælle til byen (el.: til at ophidse?)

Thuras danske gendigtning

Salomon siunger som: Af Høyheden oprunden er.

Alt Kiød forderfuet hafr sin Vey
Vaar som en Ørcke der vaar ey
Nogen god Fruct at finde.
Der voxte Torn, Tidtzel oc Skarn
Der boede Dragen oc hans Barn,
Natrafn ´oc Vgler blinde.
Nisser, Vetter
Der holdt Mode
Vilde raade:
Oc en Skowtrold
raabte Broder sin til samvold.

V, 2-8

Thuras hebraiske digt, s. 196-205, I, 2-4:

be´od shalwa jeshena
ani welibbi ´er
haruach li nediba
anush meod hasheer

hinne qol dodi dofeq
pitchi achoti li
ra´jati ´ízbi choshæk
jonati tammati

ashær roshi nimla-tal
uqewussotaj bazæ
resise laila ki ´al
dibratek mit´annæ

alelaj li ki beshena
amarti pashathti
æt-kutânti eikaka
ælbashænna achi

gam rachasti æt-raglaj
eikakanna betit
atannefem: Oj alelaj
mariti babberit

mehit´anneg umerok
halo æssæ hazzeg
kaf raglaj ´al haddæræk
chatani bo doleg

halo azni´a, lækæt
´im ´immanueli
beahabat hachæsæd
´asot mishpath re´i

ha-ira bæn(!) eroa´
im ro´a æt-dodi
babat ´eino noge´a,
ashær nogea´ bi

Oj dodi shalach jado
midde chor haddalæt
ume´aj ´alauw hamu
mitrafa shokabæt

Thuras hebraiske digt i oversættelse

Mens alt var roligt, sov jeg,
men mit hjerte vågede,
ånden var mig redebon,
men kødet såre skrøbeligt.

Hør, min ven banker på:
Luk op for mig, søster,
min veninde, forlad mørket,
min due, min fuldkomne.

Mit hoved er fyldt af dug,
og på mine lokker
er nattens dråber, thi for
din skyld er jeg plaget.

Ve mig, thi i søvne
sagde jeg: jeg har taget
min kjortel af, skulle jeg da
tage den på igen, bror?

Jeg har og vasket mine fødder,
skulle jeg da i snavset
forurene dem? Ve mig,
jeg var troløs mod pagten.

Trods forkælelse og sarthed,
skulle jeg da ikke prøve at sætte
mine fødder på den vej,
min brudgom kom springende ad?

Skulle jeg så ikke ydmygt gå
med min Immanuel,
i kærlighed til nåden,
øve ret mod min ven?

Skulle jeg frygte for at omgås
eller være ven med min ven!
Den rører hans øjesten
som rører mig!

Ak, min ven strakte sin hånd
frem gennem et hul i døren,
og mit indre bævede mod ham,
modløs lå jeg.

Thuras danske gendigtning

Den siette Sang oc Aandelig Samtale Imellem Bruden / Vecterne /oc Jerusalems Døttre.

Bruden siunger som: O JEsu for din Pine/oc for din etc.

2. Jeg sof der det vaar roligt
Men Hiertet vaaged lidt.
Min Aand den vaar vel villig,
Kjødet er skrøbeligt.

Min Kierist lod sig høre,
Kalded oc bancked paa,
Vaag op, stat op min Due,
Med mig faar du udgaae.

Mit Hofuet oc Haarlocker
Af Regn oc Nattedug
Er fuldt, i det jeg hafuer
For din skyld haft uroe.

3. O væ, at jeg da sagde
Jeg hafuer klædt mig ud.
Skuld jeg igen omtage
Min Kiortel oc gaa ud?

Min´ Fødder hafr jeg toet,
Skuld´ jeg nu smitte dem?
Det suared jeg, Gud boedeet.
Det vaar en Tale slem.

Skuld jeg saa kælen være
At ey sette min Foed
Paa den Vey som min HErre
Spranck med saa villig Moed?

Skuld jeg ey ydmyg vandre
Med min Immanuel,
Elske Miskund oc Sandhed,
I Taalmod følge skel?

Skuld jeg mig vegr´ at føre
Lig vilkaar med min Ven,
Saadan at huo mig rører
Dend rør´r hans Øyesteen?

4. Giennem et Hull paa Dørren
Min Kierist´stack sin Haand.
Ach! Jeg holdt Seng oc søfnen!
Dog befued Krop oc Aand.

miqqes ellæ debarim
qamti liftoach lo
mor nathefu jadaim
gam ægbe´ot (!) moro

mor æzbe´otauw ´abar
´al kappot hamman´ul
ledodi ka´et shachar
patachti leb balul

wedodi chamaq ´abar
az-nafshi jasea
bedabbero ki zakar
libbi chen shæ´asa

biqqashtiw lo bechæræsh
welo mesatihu
qeratiw marat næfæsh
welo ´anani zu

mesa-uni shomerim
hassobebim ba´ir
shæ´arle bisefataim
en jod´e debir

debir ashær dodi sham
en ish bahæm malal
bedibre ruach kullam
menachame ´amal

kebad pæh ukebad lashon
bemiswat anashim
hikkuni bilti rifjon
pesa´uni qashim

weshomere hachomot
redidi naseu
me´alaj: ellæ sarot
mitrafa masa-u

benot Jerushalaim
shetume ha´ain
ani hishba´ti ætkæm
im dodi timsa-un

mah taggidu lo ´alaj
shæcholat ahaba
ani: oja ælohaj
achi himmasea

Derefter stod
jeg op for at åbne for ham,
af myrrha dryppede hænderne,
ja, fingrene af hans salve.

Myrrha fra hans fingre strømmed
ud over låsens håndtag,
for min ven ved morgentid
åbned jeg, med forvirret sind.

Men min ven var gået bort, forsvunden,
da var jeg ved at dø,
thi nu huskede mit hjerte
den nåde, han havde vist mig.

Jeg søgte ham, ej i stilhed,
men jeg fandt ham ikke,
jeg råbte på ham, bitter i sjælen,
men han svarede mig ej.

Vægterne fandt mig,
de som går rundt i byen,
uomskårne på læberne,
uden kendskab til det Allerhelligste.

Det Allerhelligste, hvor min ven var,
talte ingen blandt dem om.
Med tomheds ord gav de
mig alle trøst, forgæves.

Med forstokket mund og tunge,
med menneskers lovbud
slog de mig uden at slappe af,
de sårede mig hårdt.

Og vægterne på murene
tog mit tørklæde
fra mig. De trængsler
ramte mig, der var modløs.

I Jerusalems døtre
med opladte øjne,
jeg besværger Jer:
om I finder min ven,

hvad skal I fortælle ham om mig?
At jeg er syg af kærlighed!
O, min Gud,
min broder, lad dig dog finde!

5. Da stod jeg op omsider
At lad´ op oc gaa ud.
Da blef baad´ Haand oc Finger
Vdaf hans Myrrhe fuld.

Thi Laasen var beløbet
Med Myrrhe af hans Haand,
6. Da lod jeg op bedrøfuet
For Kierist min paa stand.

Men da vaar hand alt borte,
Ach! jeg blev hart ad død?
Efter hans Ord jeg hørdte,
Huor hand mig Naaden bød.

Jeg leete fast med Smerte
Oc fandt dog hannem ey,
Jeg raabte siug i Hierte,
Intet hand suared mig.

7. Vecterne som i Staden
Gaa om, de funde mig,
De vaare u-omskaaren
Paa Læber, viste ey

De vist´ ey at kundgiøre
Huor min Allkierist´ er:
Som Østenvind lod´ høre
En Trøst, mig krencked meer.

De vaar mig meget strenge
Med Loug oc egne Bud,
De slog mig oc hug flenger
Baade i Mod oc Hud.

De Vectere på Muren
Tog´ mig mit Klæde fra.
Der jeg vaar skødløs vorden
Kom saadan Nød mig paa.

8. Jerusalems smaa Døtter
Huis Øye er opliust,
Jeg beder, I ey døller,
Men siger min Kierist,

Siger jeg suag er vorden
Af Kierlighed oc siug.
Oh ja! min Gud oc Broder!
Lad mig nu finde dig!

IV, 15-17

Thuras hebraiske digt, s. 182:

atta mashiach ben 'Eljon
ach welohaj goel chaj
lebad legannim hamma'jan
beer majjim chajjim daj
meitteka jeshu'ati
sædæq qodæsh wekol 'ædji
lifne chus 'alaj 'einæka
anusha 'ærja
themea raza 'aqara

Majim haellæh nozelim
mittachat hal-Lebanon
æl jam mælach gam joseim
ledawwagim bittachon
ki jichejæh kol ashær bau
shamma me hajjam nirfau
hammaqor kaddæræk hazzæh
hu li marfe
ke'Eden æt-Sedom jafræh

'Uri Safon, boi Teiman
hafichi ganni lifroh
wejizzelu besamauw an
jabo dodi legannoh
uperi megadauw hu jokal
belo 'oz ruach gan jishkal
Teiman jamthir Safon jathhir
panneq jaser
chalifot thob lekar ubar

Thuras hebraiske digt i oversættelse:

Du Salvede, søn af Den Højeste,
Broder, og min Gud, der udløser liv,
(er) eneste kilde til haver,
en brønd med levende vand, mig nok.
Fra dig er min frelse
retfærd, hellighed og alt mit smykke.
Før dit øje så på mig med medynk,
var skammen ulægelig,
uren, svindende, gold.

Disse vande strømmer ud
fra Libanons fod
endog til Dødehavet løber de ud,
for fiskerne en trøst.
Thi det giver liv til alle, som kommer til,
havets vand bliver sundt.
Kilden gør på denne måde
mig rask,
som Eden får den Sodom til at blomstre.

Rejs dig, Norden(vind), kom Søndenvind
blæs over min have, så den blomstrer
og dens balsamdufte strømmer. - Hvornår
kommer min ven til sin have
og nyder dens herlige frugt!
Uden vinds magt bliver haven uden frugt.
Søndenvind giv regn, Nordenvind rens ud,
fjern det forkælede,
Ændringer er godt for græsning og mænd.

Thuras danske gendigtning

Bruden siunger som: Alene til dig Herre Jesu Christ

15. MEssia, Guds eenbaarne Søn,
Min Broder, Gud oc Løser,
Du est self den Kilde oc Brønd,
som lefuend Vand udøser
Ofuer Din Vrtegaar. Fra dig
Vdflyder Salighed til mig.
Elendig vaar jeg, før jeg fandt
Din Naad' oc Aand,
Fick deel udi det lefuend' Vand.

Det salig Vand uden aflad
Fra Libanon udfalder,
Løber oc i det døde Haf,
Det Fisken vel behager.
Thi det giør lefuende huer Siel,
Oc læger Hafsens Vand saavel.
Den Kilde er min Lægedom
For Min Siugdom,
Giør Paradisgaard af Sedom.

16. Rejs dig, Norden oc Søndenvær,
Blæs ofuer Vrtegaarden,
At Vrterne dryppe. 17. Thi nær
Min Kierist er for haanden,
Vil æde af sin Fruct med lyst.
Hawen duer intet uden blæst.
Stilhed, Blæst, Varme, Kuld oc Regn
Giør fructbar Eng:
Vexel er god for Eng oc Dreng.

Den danske parafrase

Den kristne tolkning

Da GT er helligskrift også for kristenheden, kan man ikke om Thuras arbejde bruge det gamle udtryk for omdigtede viser, at de er "kristeligt forvendt". I snævrere forstand er det imidlertid præcis hvad Salomons Højsang er blevet ved at passere de kristne tolkere og digtere incl. Thura. Det poetiske skrift, stor billeddannende lyrik med en ikke ganske ufarlig sensuel tiltrækning, stod nu engang i GT og måtte altså erobres og indfortolkes i den kristne brug af Bibelen. Det gør Thura da også lige fra titelblad og fortale, og fra første til sidste bibelvers. Foran I,1, der går lige til sagen, indføjer Thura nemlig en strofe, hvori bruden tager ordet - NB: på melodien Mig hjertelig nu længes - lige efter Resen-Bibelens marginalnote; og hvor Resen i en anden note indføjer Kristi navn, bruger Thura Messias´ - begge betyder som bekendt Den salvede:

JEg Christi Brud hin unge/
Som hand troloffuet sig/
Den Høye sang vil siunge/
Som Salomon skref mig.
Den Højstes Søn Gud Amen/
En Jomfrues Barn trofast/
Trøsted/ løsde mig Fangen:
Den Brudgom er min rast.

Ach med sin Mundskys mange
Mig kysse Kierste min! etc.

Resens tekst og noter:

Hand[1] kysse mig met sin Munds [2] Kyss/ thi din megen kierlighed er bedre end Vijn.
1: Christus min Kieriste Brudgom/siger hans rette Kircke oc Brud.
2: lefuende Ords.

Straks efter bliver det berømte "Jeg er sort/ men Lifflig" (I,5) tromlet ned på kristelig vis; der tales til Jerusalems døtre:

Vider/er jeg udvortis
Sort/uden Deylighed:
Oc Kiødsens Lyst afkortis/
Huis vane er mig leed.

I,7 nævner ikke ordene hyrde og lam, selvom de hører hjemme i situationen, men hos Thura sættes *O Hyrde god* med større skrift, og den talende kvinde svarer til lammet.

2. kapitel begynder med ordene "Jeg er en Rose i Saron, en Lilie i Dalene", og her levner Thura ingen tvivl:

Jeg Messias den Høystes Søn/
I Saron Marck en Rose skøn/
I Dalerne en Lillie:
I Ørck´ oc Tørcke visner ey/
Huo higer paa den snefre Vey/
Hand sig til mig indstille.

I III,3 appellerer den søgende til vægterne: "Haffue i seet den som min Siæl elskte?" Thura tilføjer et svar uden hjemmel: Nej, ingen vægter meldte om den frelse, som er beskrevet i bogrullen, de er blinde og stumme, men jeg fandt den selv i Skriften.

Purpuromhænget i Salomons bærestol III,19 giver anledning til at tale om brudgommens purpur, som han købte dyrt, da han ville smykke og retfærdiggøre sin brud. Til Jesu passion henvises også i den meget brede udformning af IV,1. Og selve ordet Evangelium dukker op IV,11, hvor duften af den elskedes klæder ikke blot er ´aff Libanon´ som i Resens Bibel, men ´Som Libanons Luct omkring/Med Evangeli Tuct" - den man stadig må bøje sig for, når man prøver at øjne Højsangen bagved Thura.

Tro, håb og kærlighed nævnes VII,13, kærlighed optændt af Herren ved Messiæ ånd i VIII,7, og Højsangens gentagne tanke "væk ikke kærligheden for tidligt" fordobles i VIII,4 med opfordring til at være stille i troen og vente på Guds ord.

Flere eksempler kunne selvfølgelig nævnes, lige til det allersidste vers, hvor det sidste naturbillede får en ganske forskellig efterskrift; melodien er atter Mig hjertelig nu længes:

Ach! ja det giør jeg gierne
Oc hørr med stor Attraa!
Ach! skynd dig kiere HErre
Som Hiorten oc en Raa/
Ofuer de velluctend Bierge
Til Herligheds Høyhed
Haab oc Lengsel mig trenge/
Løb snart/ oc tag mig med.

Jeg lenges/ sucker/ raaber
Ach! holdt mig vaagen fast/
At jeg i Død ei sofuer.
Ah hent mig met en hast
Oc dine Børn tilsammen/
Amen! Amen! Tag fat
Min Siel/hold ved Gud-Amen.
Nu/Verden haf god Nat.

Resens tekst og note:

Løb min Kieriste/ oc vær dig som en Raa eller som en vng Hiort paa kostelige Vrters Bierge.
1: fly til mig/ kom snart/
Aab.22,17 (dvs. Bibelens sidste vers bortset fra en velsignelse).

Man kan forstå, at de gamle har gjort og måttet gøre ved Højsangen, hvad de gjorde; men et moment af selvforsvar mod følelser, der ellers var fortrængt af kirken, er umiskendeligt, og en del bibellæsere gennem tiderne må have haft deres skjulte verdslige glæde af at vende det blad, hvis forside rummer Prædikerens tunge sætninger om ælde, gudsdom og altings endeløse tomhed.

Metrum

Som bekendt skete der i det tidlige 17.århundrede en regulering af dansk versbygning i renæssancens ånd, idet det frie krønike- og vise-versemål veg for en regelmæssig vekslen mellem tryksvage og trykstærke stavelser.[11] For salmernes vedkommende ophævede denne metriske reform behovet for, fra strofe til strofe at spalte eller sammentrække toner efter behov. Imellem de frie og de faste vers kan der imidlertid peges på en overgangstid, hvori stavelsetallet ganske vist er reguleret, men hvor prisen herfor er kejtede trykforhold og umådeholden brug af vokalsløjfninger (elisioner) i midten eller enden af ordet. Omarbejdelsen af Arrebos Psalter fra 1. udg. 1623 til 2.udg. 1627 (med melodier) repræsenterer overgangen fra dette mellemstadium til accentvers, foruden at stilen indenfor uændrede rammer farves af renæssancens frodighed.[12] Men man overhører vistnok, at den blot stavelsetællende praxis var nogenlunde acceptabel netop til sang, nemlig hvis/når melodierne fremførtes tungt og langsomt med toner af nogenlunde samme styrke.

Thuras Højsang repræsenterer ikke den nye stil, og de få år mellem det store bilager 1634 og udgivelsen 1640 har derfor bidraget til forældelse allerede i hans levetid. Værket igen-

---

11. Se Erik Dal: Mellem Sthen og Kingo, *Dansk Kirkesangs Årsskrift* 1969-70 s. 28-50, især 34-38. - Litteraturhistorikerne fra Nyerup & Rahbek og fremefter har ikke været milde mod Thura. Julius Paludan (*Fremmed Indflydelse...* I 1887 s. 498) skriver dog bl.a.: "Midt iblandt meget forvirret, halv meningsløst Tøjeri... dukker her af og til en Genklang af livligere Folkevisetone op" med en vis naturfriskhed. Carl S. Petersen (*III. da. Litt.historie* I 1929 s. 539) finder blandt versformerne "rimfri Vers, vistnok de første i sin Slags i vort Sprog"; man må dog nok snarere opfatte sådanne isolerede strofer som en højere grad af den rimtekniske ubehjælpsomhed, som læseren let vil finde i vore eksempler. Ejnar Thomsen (*Barokken i dansk Digtning*, konkurrenceafhandling 1935, trykt udg. 1971 s. 147ff) skyder Thura til side for Widsteds her s. 247 nævnte "fyrstelige" højsangsdialog og for Hans Mikkelsen Ravns eksempler indlagt i hans *Rhythmologia Danica* 1649 (Danske Metrikere I 1953 s. 231ff); disse to arbejder anser Thomsen for spirende barok.

12. At Arrebo og Thura havde tjenstlige kontakter, er nærliggende og bekræftes af brevbogen Add. 142,2° bl.67ff, en landemode-dom i en sag mellem A. og pastor Jacob Nielsen på Bogø. Sst. bl.77 (fra 1632) findes imidlertid et hebraisk digt af Thura (2x8 lin. og 2 lin. underskrift), afskrift af en dedikation i et dansk psalter; det kan være hvilkensomhelst salmebog eller samling, men man fristes jo til at tro, at det er A.s., der dog i så fald ikke har påvirket Thuras versifikation. Digtet er stilet til den tidligere omtalte Nic. Wismarus i Greifswald (se under Æredigtene), og Thura giver ham bogen for at bevare det danske sprogs minde hos Wismar; derudover tales om himmelsk og jordisk sang. - Om A. se bl.a. Nils Schiørring: *Visesang*, I-II 1950, især I s. 184ff som indledning til A., hvis Psalter i udgg. 1623 og 1627 udgør bind II i *Samlede Skrifter* ved Vagn Lundgaard Simonsen, melodiudgave ved Henrik Glahn i bd. IV (1968 og 1981). Af de reformerte psaltre nåede kun Thomas Villumsens til udgivelse 1641, længe efter V.s død.

nem findes talløse elisioner, langt de fleste strofer har prøver derpå, iøjnefaldende ved apostrof i udlyd, derimod ofte umarkeret i indlyd.

Dårlige trykfordelinger finder man også uden vanskelighed, dog langt sjældnere. Thura skriver fx. I,4 *Naadíg til dém jlér*, II,6 *Oc Ápostlér hafr sénd*, III,11 *Sións Døttré, huo sóm med Tørst/ Lengés oc vént´Jsráels Tröst*, IV,4 *Helfuédes Máct intét formáar*, IV,5 *Diné tu Brýst ofuér Hiertét*, osv.

Til kejtetheden hører også de ganske vist få tilfælde, hvor et punktum deler en linie i to stumper tilhørende hver sin sætning, således IV, 1 også dette træk passerer lettere i langsom sang (se mel. s 240), end ved læsning.

Ordforråd
Resens Bibeloversættelse

En grundig filologisk undersøgelse kan Thuras Højsang ikke bære, især når man ikke finder den egnet til hel eller næsten hel udgivelse. Sætningsbygningen er som sædvanlig i vers udenfor gængse regler for ordstilling, formlæren også under en vis tvang. Der skal derfor kun gøres nogle notater om ordforrådet.

Dette er centralt. Fremmed for normalsprog virker egentlig kun bestanden af bibelske egennavne og begreber. Derudover møder vi et mindre antal fremmedord, dog kendt både forud for Thura og for os: *Apotek, Galerie*, at *panele, perfumeret, Signet, Turckose* (tyrkis), *Zierath*, desuden det helt tyske *vehrhaftig*, dvs. våbenfør.

Naturligvis findes også nu forældede hjemlige ord som *Bindinger* (bindingsværk), *dullet* (dulgt, skjult), *Dynckelgode* (selvretfærdige), *fiiger* (længes), *Fiilsbeen* (elfenben), *moes* (modnes), *overdylder* (overvælder, overfuser), *Taaed* (modstand, skade), *træfuer* (trever, dvs. vakler, famler), *voldtog* (uden sexuel betydning). Karakteristisk er udtrykket II,17 - "Drenge, som Tyrckisk ere freck" - stortyrken som reel fare for Vesteuropa var endnu ikke historie. Endnu kendt, men her åbenbart uden klang af humor eller lavsprog, er *Gruncker* om pengedynger. Og virkelig pudsig en tekstfjern udbygning af III, 6, hvor kødet siges at være som en ørken, der beboes af væsener, der ganske vist er velkendte i både gammel- og nydansk, men som dog er så nordiske, at de leder tanken bort fra både Thura og Bibelen: Alt kiød forderfuet hafr sin Vey (citeret s 217 og ...).

Thuras ordvalg bør også sammenholdes med den dobbelte tradition i dansk bibelsprog: Christian IIIs Bibel 1550 med dens baggrund først og fremmest i Luthers tyske oversættelse og dens følge af de to næste kongers foliobibler m.m. - og H.P.Resens traditionsskabende revision efter grundsprogene 1607. Det er ovenfor vist, at den sproglærde Thura følger grundteksten og Resen, og kun enkelte eksempler er nødvendige:

V,13 1550 (hans kindben er) som en *voxende Apotekers vrtegaard*, 1607 *som dyrebar vrters bied*, 1931 *som Balsambede*, Thura: *Hans Kindbeen som Bied med Vrter/Oc Apoteckers Budicker* (dvs. små lågæsker).

VI,1 1550 *bryde Rosen*, 1607 *sancke Lilier*, 1931 (VI,2) *sanke Lilier*, Thura: *Oc samle Lilier røde.*

VI,3 1550 *forferdelig som en Stridz hærss aarden*, 1607 *forfærlig som de der ere vnder banere* (med note til ´de´: *Quinder/skioldemøer*), 1931 (VI,4) *frygtelig som Hære under Banner*, Thura: *Forfærdlig som de Skioldemøer* (i lignende vending VI,9: *Krigshær*).

VIII,8 1550 *vor Søster er liden*, 1607 *Vor Søster er liden* (med note: *Christi Menighed aff Hedningers*), 1931 *Vi har en lille Søster*, Thura: *Vor Søster liden er..../... Naar kommer/Hedningers Kald og Fylde ind?*

VIII,9 1550 *it Buluerck aff sølff.... giøre hende fast*, 1607 *it Pallatz aff sølff .... giøre Panel paa hende*, 1931 *en Krone af Sølv ... saa spærrer vi den*, Thura: *Et Sølfpallatz .... Døren vill´vi panneele vel.*

Om Musikken

Indledning

Til de historiske, teologiske, litterære og filologiske aspekter, som knytter sig til Laur. Pedersen Thuras gendigtning af Højsangen, føjer sig de musikalske, der - som allerede betonet i forordet til denne publikation - påkalder sig særlig interesse. Som musikhistorisk kilde har samlingen naturligvis forlængst fundet sin plads i foreliggende fremstillinger af musikken i Danmark i det 17. århundrede, såvel specielle som mere bredt anlagte især af Angul Hammerich[13] og Nils Schiørring,[14] mest udførligt i sidstnævntes disputats om det 16. og 17. århundredes visesang. I dansk kirkemusikhistorie har Thuras værk så at sige udelukkende nydt kenderes bevågenhed, fordi melodien til Mig hjertelig nu længes (Befal du dine veje) her bringes for første gang i en dansk kilde, og fordi Thura indeholder den eneste kirkelige komposition af Christian IVs højt værdsatte kapelmester Jakob Ørn, hans firstemmige udsættelse af melodien Af højheden oprunden er. Det var - ikke overraskende - Thomas Laub, der i sit banebrydende skrift *Om Kirkesangen* 1887 tidligst fremdrog denne sats af glemselens mørke.

Det skyldes naturligvis værkets meget specielle karakter og indhold, hvoraf intet fik betydning i kirkesangen, at Thuras parafraser og dermed de forefundne melodier og satser ikke hidtil har animeret til nærmere granskning. Der har skullet et "Christian IV-år" til for at give impulser til fornyet udforskning af den tids musikalske frembringelser, både kendte og navnlig - som i dette tilfælde - mindre kendte. Det har været en proces, som i ikke ubetydeligt omfang har resulteret i praktisk-kunstnerisk positive overraskelser og tillige i høj grad har uddybet vor indsigt i en af dansk musiklivs mest blomstrende perioder.

Den musikalske side af Thuras værk kan som "kunst" ikke måle sig med de kor- og instrumentalværker og solosange, som er blevet ny - eller genudgivet som led i "Christian IV-året".[15] Det er andre end de rent æstetiske kvaliteter, der toner frem under beskæftigelsen med det musikalske indhold i Canticum Canticorum, dels historiske og kildemæssige, dels en påfaldende brug af musikken som symbolsk understregning af gendigtningens opbygning og elementer. En nøjere gennemgang af hele materialet understreger indtrykket af en ganske særpræget, "lærd", lejlighedsbetonet udgivelse uden praktisk funktion, men den viser samtidig en side af musikkens og melodiernes åndelige funktion som formidlere af det "budskab", Thura har villet viderebringe med sin Højsang.

Oversigt over det musikalske indhold

I første del af samlingen, der bringer Højsangen i hebraisk og latinsk prosaform, har Thura forsynet den hebraiske tekst med korte to-leddede melodier, ialt seks, som umiddelbart kan identificeres og fordeler sig i tekstforløbet på følgende måde:

Canticum I		(Cap. I - II v. 8) 9. Psalmoditone el. "tonus peregrinus" (Liber Usualis 117)
-	II	(- II v. 8 -) 5. psalmoditone (LU 115)
-	III	(- III v. 1 - 5) ----------
-	VI	(- III v. 6 - 11) 7. ps.-tone (LU 116)
-	V	(- IV v. 1 - 17 + V v. 1) ----------
-	VI	(- V v. 2 - VI v. 2) "O Jesu for din pine" lin. 1 - 2
-	VII	(VI v. 3 - 8) ----------
-	VI	(v. 9 - VII v. 10) 7. ps. - tone (= Cant. IV - V)

13. A. Hammerich: *Musiken ved Christian den Fjerdes Hof.* Kbh. 1892 s. 181 ff. Desuden sammes *Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700,* Kbh. 1921 s. 191.

14. Nils Schiørring: *Visesang,* Kbh. 1950, I s. 197ff. - Af samme: *Musikkens Historie i Danmark,* Kbh. 1978, I s. 113 ff.

15. Jfr. serien *Musik i Danmark på Christian IV's tid.* Udg. af Musikvidenskabeligt Institut ved Københavns Universitet. 7 bind, Engstrøm & Sødring 1988. - Desuden henvises til Niels Krabbe: *Træk af musiklivet i Danmark på Christian IVs tid.* Engstrøm & Sødring 1988.

- VIII (- VII v. 11 - VIII v. 4)------
- XI (- VIII v. 5 - 10) ----------
- X (- VIII v. 11 - 13) --------
(- VIII v. 14) "Herzlich thut mich verlangen" 1.1 og 8

Thuras opdeling af de enkelte cantica i dialog mellem brud og brudgom, de fremmede og Salomon, bruden og Jerusalems døtre etc. skal ikke specificeres nærmere. Overskrifterne til de 10 "Sange og åndelige samtaler" i den efterfølgende fortegnelse er vist nogenlunde dækkende til at få et indtryk af Thuras disponering af tekstforløbet.

I bogen er sangene bogstaveret fra "A" til "Z" og "a" til "q". Bogstaveringen korresponderer i de to dele frem til "h", d.v.s. de første 31 sange.I parafrasen af "Niende sang" splitter Thura prosadelens "i" (Cap. VIII v. 4-8) op i to sange, "i" og "k" med hver sin melodi (fortegnelsens nr. 32 og 33). Dermed forskydes bogstaveringen mellem de to dele, og i de tre sidste sange af parafrasedelens "Tiende sang" har Thura da også opgivet sine bogstavangivelser.

I det følgende skal gives en fortegnelse over det samlede melodistof, som er knyttet til anden dels hebraisk-danske parafraser, og som er det nødvendige udgangspunkt for en belysning af det kildemæssige grundlag for samlingen og de mere specielle træk i Thuras melodianvendelse. Oplysningerne om de enkelte sange er baseret på et fast skema: Henvisning til sidetal, sangens nummer, førstelinje samt evt. forekommende melodiangivelse (gengivet i citation), melodiens tidligste forekomst med tekstbegyndelse og henvisning til gængs antologi (jfr. nedenfor), første forekomst i dansk overlevering (Thomissøn 1569 og/eller Arrebo 1627) samt evt. optagelse senere i Kingo 1699 og/eller Den danske Koralbog 1954. Endelig oplyses komponisten til den firstemmige udsættelse og evt. tidligere kilde hertil; i de tilfælde, hvor Thura har angivet komponistens navn, gengives dette i citation, og hvor satsens ophav ikke har kunnet identificeres, figurerer blot et spørgsmålstegn.

Det bemærkes, at sange, hvis numre er sat i parentes, ikke er forsynet med noder, men i stedet henviser til en af de melodier, der er bragt forud.

I fortegnelsen anvendes ved henvisninger følgende forkortelser:

Thom: *Den danske Psalmebog*...Aff Hans Thomissøn. Kiøbenhaffn 1569. Udg. i facsimile af Samfundet Dansk Kirkesang, Kbh. 1968 med efterskrift af Erik Dal: Hans Thomissøns salmebog 1569-1676. En almen orientering og en speciel bibliografi. Jfr. desuden Erik Dal: Efterskrift til en Thomissøn-efterskrift. *Festskrift Jens PeterLarsen*, Kbh. 1972, s. 29 ff., og Jens Lyster: Hans Thomissøns salmebog - mutatis mutandis. *Hvad Fatter gjør*... tilegnet Erik Dal, Kbh. 1972, s. 308-33.

Arrebo: Anders Arrebo. Melodierne i K. Davids Psalter 1627. Udg. med indledning af Lars Bülow Davidsen og melodier i transskription med kommentarer af Henrik Glahn. Arrebo: *Samlede skrifter IV*. Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1981.

Kingo: *Gradual/En ny Almindelig Kirke-Salmebog under behørige Noder og Melodier*.... til Trykken befordret af Thomas Kingo. Odense 1699. Udg. i facsimile af Samfundet Dansk Kirkesang i anledning af Mogens Wöldikes 70-års dag, Kbh. 1967, med efterskrifter af Erik Norman Svendsen og Henrik Glahn.

DDK: *Den danske Koralbog*. Melodisamling til den danske salmebog. Ved Jens Peter Larsen og Mogens Wöldike. Kbh. 1954, 2. udg. 1973. Heri kildefortegnelse og kommentar ved Jens Peter Larsen og Henrik Glahn.

Z: Johs Zahn: *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, I - VI, Gütersloh 1889 - 93.

Erk-Böhme: L. Erk. u. F.M. Böhme: *Deutscher Liederhort*, I - III, Leipzig 1893 - 94.

Schiør: *Nils Schiørring: Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang*. I - II, Kbh. 1950.

G: Henrik Glahn: *Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca. 1600*. I - II, Kbh. 1954.

Første Sang... Bruden, Brudgommen (og Jerusalems døtre)

s. 2: 1. Jeg Christi Brud hin unge, "Hertzlich thut mig verlangen"
- H.L Hassler 1601: Mein G´müt ist mir verwirret, Z 5385 a
- Kingo 217: Hjertelig mig nu længes
- DDK 22
Sats: formentlig af Peder Stub

s. 22: 2. O Bruden min blant Quinder klar
Erfurt 1525: Ach Herre Gott, wie haben sich, Z 7250
Thom: Hui storme oc fnyse de hedninge saa, G 119 - Arrebo Ps. 2
Sats: "P. S."
jfr. nr. 1.

s. 32: (3). Medn Brudgommen den min Konge, "Jeg Christi Brud hin vnge", jfr. nr. 1.

s. 38: 4. See deylig est du vennist´ min
mel. er første og sidste linie af nr. 2
Sats: "P.S.

s. 40: (5). Ja du est meget deylig, "Jeg Christi Brud hin vnge", jfr. nr. 1.

s. 44: 6. Jeg Messias den høystes Søn, "Kommer til mig, sagde Guds Søn"
Tysk verdslig vise
Kommt her zu mir, spricht Gottes Sohn, (Lindenschmied-Ton); enkelttryk 1530
Z 2496 - Thom., G 71
- Arrebo Ps. 28 og 68 - Kingo 177 - DDK 343. Sats: ?

s. 50: 7. Ja Raads Engel Fredførste
Mel. ukendt. Sats: "P.S."

Anden Sang ... Bruden og Brudgommen

s. 64:8. Ah-nu Ah-nu O Herre, "Hielp Gud at jeg nu kunde"
Tysk verdslig vise: Mocht ich mit Lust singen; Eler 1588: Hilf Gott, dass mir gelinge, Z 4330 a - Thom., G 83 - Arrebo Ps. 101 - Kingo 155 - DDK 147
Sats: "David Scheideman Comp." = Melodeyen Gesangbuch, Hamburg 1604 nr. XXXVIII.

s. 70: 9. Stat op min Brud, min venniste, "Kommer til mig, sagde Guds Søn".
Vedr. melodiens overlevering, se nr. 6
Sats: "Hieron. Præt. Comp." = Hieronymus Prætorius, Hamburg 1604 nr. XLVII.

s. 84: (10). Fra saadanRæfue sterte, "Hielp Gud at jeg nu kunde", jfr. nr. 8

Tredje Sang ... Bruden

s. 90: 11. Hvo vil mig vise Kier´ste min, "Af dybsens Nød etc"
Walter 1524: Aus tiefer Not schrei ich zu dir, Z 4437 - Thom., G. 113 - Arrebo Ps. 6 og 130 - Kingo 141 - DDK 1
Sats: Seth Calvisius. Harmonia Cantionum Ecclesiasticarum. Kirchengesenge ..., Leipzig 1597 nr. 71.

Fjerde Sang ... De fremmede (Salomon)

s. 110: 12. Hvo er hun der kommer saa frem, "In dich hab ich gehoffet, Herr"
Gesius 1601, Z 2464 (jfr. O Herre Gott begnade mich, Strassburg 1526, Z 8451 - G 145).
Sats: "Pet. St. comp."

s. 116: 13. Alt Kiød forderfuet hafr sin Vey, "Af Høyheden oprunden er"
Ph. Nicolai 1599: Wie schön leuchtet der Morgenstern, Z 8359 - Arrebo Ps. 29 - Kingo 51 - DDK 2
Sats: "Jacob. Aquil. comp." = Jakob Ørn

Femte Sang ... Brudgommen, Bruden og deres venner.

s. 140: 14. Venniste min, see du est skøn, " Sie ist mir lieb die wehrte Magd"
Verdslig: Ach Lieb mit Leid, wie hast dein B´scheid, 1512, Erk-Böhme III s. 455 - Eler 1588, Z 8516
Sats: ?

s. 180: 15. Messia, Guds eenbaarne Søn, "Allene til dig Herre Jesu Christ"
Wittenberg ca. 1541: Allein zu dir, Herr Jesus Christ, Z 7292 a - Thom, G 133 - Arrebo Ps. 63 - Kingo 95 - DDK 402
Sats: ?

s. 188: 16. Jeg kommen er, O Syster Brud, "Gud Fader oc Søn oc H. Aand" Walter 1524: Nun freut euch, lieben Christen gmein, Z 4427 - Thom: Nu fryder eder alle Christne mend, G 109 - Arrebo Ps. 78 - Kingo 60 - DDK 308
Sats: ?

Sjette Sang ... Bruden, Vægterne og Jerusalems Døtre

s. 194: 17. Jeg sof der det vaar roligt, "O Jesu for din Pine, Oc for din etc.". Ældre dansk visemel., jfr. Schiør. I s. 188,II nr. 129 - Arrebo Ps. 69 - Kingo 243 - DDK 371
Sats: "Pet. Stub."

s. 214: 18. O Du blant Quinder deyligste Variant af mel. In dich hab ich gehoffet, Herr, Nürnberg 1581, Z 2461a jfr. mel til nr. 19
Sats: ?

s. 216: 19. See min Kierist er huid oc rød Calvisius 1594: In dich hab ich gehoffet, Herr, Z 2461 c
Sats: Seth Calvisius: Hymni sacri latini et germanici, Erfurt 1594 nr. 4. (jfr. mel. nr. 18).

s. 230: 20. Hvor hen gick Allerkier`ste din, "Fra Død´ opstod den H. Christ" Tysk håndskr. o. 1565/Eler 1588: Wenn wir in höchsten Nöthen sind, Z 394 (efter fransk 1547, Z 750) - Thom: Naar wi i største nøden staa, G 148 - Arrebo Ps. 121 - Kingo 108 - DDK 321
Sats: Seth Calvisius 1597 nr. 100 (op. cit. mel. nr. 11)

s. 234: 21. Min Ven gick ned i Hawen sin, "Alleniste Gud i Himmerig" Leipzig 1539: Allein Gott in der Höh sei Ehr (efter gregoriansk Gloria-mel.), Z 4457 - Thom, G 64 - Arrebo Ps. 65 - Kingo 10 - DDK 12
Sats: Seth Calvisius 1597 nr. 34

Syvende Sang ... Brudgommen, Englene, Bruden

s. 244: 22. Min Brud du est som Thirza skøn, "Huo som vil lefue Christelig" Walter 1524: Mensch willtu leben seliglich, Z 1956 - Thom, G 107 - Kingo 83
Sats: Seth Calvisius 1597, nr. 44

s. 268: 23. Huo er hun der opgaar? "Fryd dig du Christi Brud" Verdslig villanel, J. Regnart 1576: Venus du und dein Kind, Z 2160; Gesius 1605: Man spricht: Wen Gott erfreut, Z 2161; Vulpius 1609: Auf meinen lieben Gott, Z 2162 - Arrebo Ps. 24 og 81 - Kingo 50 og 112 - DDK 116
Sats: "Pet. St."

s. 268: 24 . I Nøddehawen gick jeg ned, "Mit Haab oc Trøst oc all Tilljd" Thom, G s. 273 - Arrebo Ps. 16 - Kingo 59 - DDK 434
Sats: "Pet. St."

s.274:(25). Vend om O Sulamith, "Fryd dig du Christi Brud", jfr. nr. 23

s.279: (26). I stercke, som i eders Plict, "Mit Haab oc Trøst oc all Tilljd", jfr. nr. 24.

s. 280: 27. Du Førstedatter, O min Lyst, "Vær glad du H. Christenhed" Spangenberg 1568: Puer nobis nascitur (førreform. hymne), Z 1569 a; Wolder 1598: Vom Himmel kam der Engel Schar, Z 449 a - Thom, G 36 - Arrebo Ps. 30 - DDK 109
Sats: "P.S."

s. 320: 28. O Liflig Trøst for Hiert´ oc Aand, "Salig er den Mand der Gud frycter".
Walter 1524: Wohl dem der in Gottes Furcht steht, Z 298 - Thom, G 105
Sats: ? (ikke Calvisius!)

Ottende Sang ... Bruden

s. 324: 29. For trangt er her at være, "Jeg vil mig Herren lofue"
Tysk verdslig 1540: Wo soll ich mich hinkehren, Z 5254 b; Hollandsk Psalter 1540; Eler 1588: Nun willet nicht vortzagen, Z 5379 - Thom, G 82 - Arrebo Ps. 34 - Kingo 68 - DDK 218
Sats: "Pet. St."

s. 336: 30. Ach, Ach, Gid du vaarst min Broder, "Wacht auff rufft uns die Stimme".
Ph. Nicolai 1599: Z 8405 - Arrebo Ps. 150 - DDK 376
Sats: "Pet. St."

Niende Sang ... Englene, Bruden, Brudgommen, hedningenes forsamling

s. 346: (31). Huo er hun som fra Ørckenen, "In dich hab ich gehoffet, Herr"
jfr. nr. 12, 18 og 19

s. 350: (32). Eya, Eya! Huad brecker mig, "Af Høyheden oprunden er"
jfr. nr. 13

s. 352: 33. Den Naade vaar jeg aldrig værd, "Jeg beder dig min Herre oc Gud"
Strassburg 1525: Mein Seel erhebt den Herren mein, Z 7550 - Thom, G 141 - Arrebo Ps. 39 - Kingo 57 - DDK 362
Sats: formentlig af Peder Stub

s. 368: 34. Er hun en Mur paa Hiørnesteen, "Heut triumphieret Gottes Sohn"
N. Herman 1560: Erschienen ist der herrlich Tag, Z 1743 - Breitendichs Choralbog 1764: Vi takke dig Herre Jesu Christ - Laub Dansk Kirkesang 1918: Fra Solens vugge.
Sats: Seth Calvisius 1597 nr. 26
Thuras melodiangivelse må bero på en fejl.

s. 374: 35. Jeg vil O Herre min, Jeg vil, "Jesus Christus vor Frelsermand"
Klug 1533: Jesus Christus unser Heiland, der den Tod, Z 1978 - Thom, G 122 - Arrebo Ps. 47 - Kingo 189
Sats: Joachim Decker. Hamburg 1604 nr. XLIII

Tiende Sang... Salomon, Brudgom men, Bruden

s. 380: 36. Saa hafde Salomon sig, "Min Siel nu lofue Herren"
J. Kugelmann 1540: Nun lob mein Seel den Herren, Z 8244 -Thom, G 69 - Arrebo Ps. 103 - Kingo 82 - DDK 295
Sats: ?

s. 388: 37. Min Vijngaar staar mig for Ansict, " Saa taler den u-vjse Mund"
Walter 1524: Es spricht der Unweisen Mund wohl, Z 4436 - Thom, G 112 - Arrebo Ps. 1 - Kingo 150
Sats: ?

s. 392: (38). Dig Salomon med rette, "Min Siel nu lofue Herren"
jfr. nr. 36

s. 394: (39). O Du som boer i Hawerne, "Saa taler den u-vjse Mund"
Jfr. nr. 37

s. 396: (40). Ach! ja det giør jeg gierne, "Hertzlich thut mich verlangen"
jfr. nr. 1

Recitationstonerne i 1. del

Til den foretagne registrering af melodier og udsættelser i Canticum Canticorum Salomonis skal der i det følgende knyttes kommentarer til nærmere belysning af værkets historiske placering og musikalske karakter. Vender vi os her først til Thuras brug af recitationstoner i første del, er det tydeligt, at han har forestillet sig versene fremført i pagt med oldkirkelig og middelalderlig liturgisk tradition. I en efterskrift - "Admonitio" - anfører Thura, at han har tilstræbt at komme den gamle hebraiske sangpraksis nær ved at benytte "tonerne til Magnificat og det latinske psalter ... de smager af den hebraiske oldtid", i hvilken forbindelse han påberåber sig et - som det synes - helt perifert fransk Graduale.[16]

Recitationstonerne til de hebraiske vers er - logisk nok - noteret fra højre til venstre, og af de ni gammelkendte "toni" udnytter Thura henholdsvis 9. tone ("tonus peregrinus", s. 229):

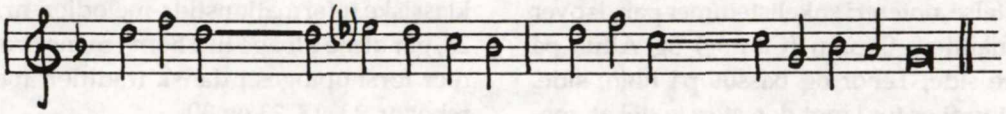

Mere bemærkelsesværdigt - og i hvert fald uden forbindelse med hebraisk tradition! - er det, at Thura lader nogle af de hebraiske cantica recitere melodifraser fra kendte salmemelodier. Canticum VI og VII foreskriver således følgende melodiske formel:

5. tone

og 7. tone

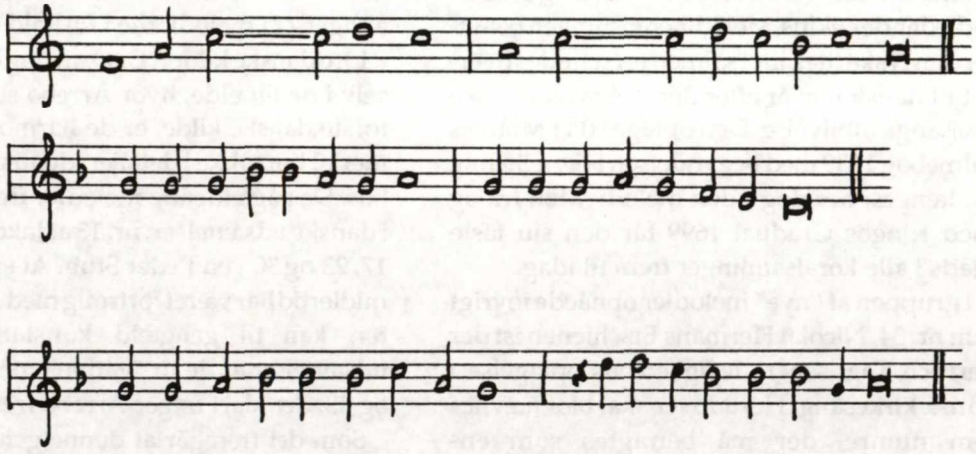

d.v.s. de to første linier af "O Jesu for din pine" fra Arrebos psalter 1627. Og til Højsangens afsluttende hebraiske vers føjes denne recitationstone:

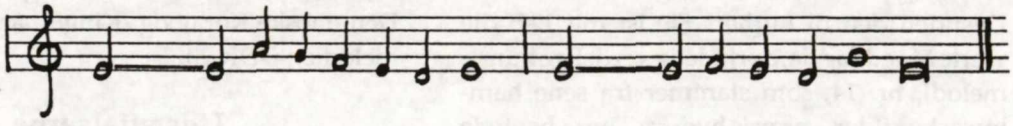

der noget uorganisk sløjfer første og sidste linie af melodien til "Mig hjertelig nu længes" sammen. Men indfletningen af de nævnte salmecitater er da heller ikke specielt musikalsk begrundet. De har på hver sin måde skullet tjene som et symbolsk "for-ekko" til centrale sange i den efterfølgende poetiske parafrasering af Salomos Højsang. Der ligger således en indlysende pointe i, at Canticum X i første del klinger på toner fra den melodi, hvormed Thura indleder den følgende del, Herzlich thut mich verlangen, der ligeledes - som i prosade-

16. Jfr. Hammerich: *Musiken* ... s. 182.

len - er knyttet til Højsangens afsluttende strofe, nr. 40, og dermed fungerer som en slags "rammekoral". Tilsvarende er det ikke nogen tilfældighed, at Thura just i Højsangens tekstlige midterakse, til Canticum VI, resp. "Den sjette Sang", lader tonerne dertil korrespondere i melodien "O Jesu for din pine".

Melodistoffet i 2. del

Samlingen rummer 30 melodier i firstemmig udsættelse, noteret i enkeltstemmer parvis over for hinanden, Sopran (Cantus) og Altus på venstre side, Tenor og Bassus på højre side. Repertoiret er for langt den største del af melodierne kendt i ældre dansk overlevering. Men lad os først mærke os de melodier, der ikke tidligere har figureret i danske kilder. Mest markant er her Thuras anvendelse af Hasslers klassiske melodi, Herzlich thut mich verlangen, der både åbner og afrunder Højsangens strofiske del, og som udover dens karakter af "rammekoral" foreskrives ved nr. 3 og 5 i den indledende cyklus. Melodihenvisningen benytter den tyske titel, idet salmen først findes oversat til dansk fem år efter den hebraisk-danske Højsangs tilblivelse. Den optages da i Moltkes salmebog 1639 med begyndelsen Hjertelig mig nu længes, her dog uden melodi. Men fra og med Kingos Gradual 1699 får den sin faste plads i alle koralsamlinger frem til idag.

I gruppen af "nye" melodier opnåede iøvrigt kun nr. 34, Nicolai Hermans Erschienen ist der herrlich Tag, senere lejlighedsvis optagelse i dansk kirkesang. Herudover skal blot nævnes fem numre, der må betragtes som engangsforeteelser herhjemme: nr. 12, 18 og 19, der alle i tysk tradition var knyttet til reformationstids-salmen In dich hab ich gehoffet, Herr (nr. 18 og 19 varianter af en og samme melodi). Desuden den til Luthers Sie ist mir lieb die werte Magd føjede, oprindelig verdslige kunstmelodi, nr. 14, som stammer fra sene hamburgske kilder, - præcis hvorfra Thura hentede sit forlæg, ved vi ikke.

Endelig forekommer i samlingen en enkelt melodi, nr. 7, som bringes uden henvisning, og som det ikke har været muligt at spore andetsteds. Da dette "unikum" er forsynet med signaturen "P.S." = Peder Stub, som iøvrigt er ophav til en række af de firstemmige udsættelser, er det formentlig også ham, der har komponeret den i flere henseender lidt akavede doriske melodi. Versemålet går igen i nr. 8, hvortil man passende har sat den gængse og gode gamle melodi Han som på jorden bejler.

Thuras samling indeholder således syv melodier, der ikke havde været optaget i forudgående danske kilder. Kun een af disse fik som nævnt varig betydning. Men lad os herefter se på den traditionelle del af repertoiret. To klassiske reformationstids-melodier, nr. 22 og 28, går alene tilbage til Thom., mens fire melodier først optoges i dansk tradition med Arrebo: nr. 13, 17, 23 og 30.

Resten af Thuras melodier - ialt 23, resp. 21, hvis man fraregner dubletterne nr. 4 (= fragment af nr. 2) og 9 (= nr. 6), - kan findes både hos Thom. og Arrebo. Da melodiformerne i Canticum Canticorum helt overvejende er bestemt af de harmoniserede versioner, som Thura overtager fra tyske kantionaler, er der ingen grund til nærmere at fremdrage eventuelle afvigelser i melodierne i forhold til de nævnte ældre danske kilder. Det kan dog bemærkes, at selv i de tilfælde, hvor Arrebo står alene som første danske kilde, er de harmoniserede former i Thura ikke i detaljer identiske med Arrebos. De pågældende melodier fremtræder her i danske udsættelser: nr. 13 af Jakob Ørn, og nr. 17, 23 og 30 ved Peder Stub. At sidstnævnte imidlertid har været fortrolig med Arrebos psalter, kan til gengæld konstateres i hans udsættelser af de to "gamle" melodier: nr. 27 og 33, der klart følger Arrebo fremfor Thom.

Som det fremgår af denne gennemgang, er Thuras repertoire med de nævnte få undtagelser baseret på eksisterende dansk salmetradition, hvis grundfæstede karakter siden bekræftes i Kingos Graduale og endnu i dag i Den danske Koralbog. Kingo har 21 af de 30 melodier, DDK 20.

Udsættelserne

Som musikhistorisk kilde er Thuras værk først og fremmest bemærkelsesværdigt i kraft af melodiernes fremtræden i firstemmige udsættelser. Forbillederne herfor - og i nogen udstrækning også forlæggene dertil - skal findes i tyske lutherske sangbøger med melodier

i gennemført harmonisering fra tiden o. 1600, de såkaldte kantionaler, i hvilke de fire stemmer almindeligvis er noteret på samme måde som hos Thura.

Polyfone udsættelser af salmemelodier introduceredes herhjemme med Mogens Pedersøns klassiske samling *Pratum spirituale* 1620, som meget vel kan have været en inspiration for Thuras samling,[17] men som iøvrigt ved sin femstemmige sats og udgivelsesform i separate stemmebøger på afgørende punkter adskiller sig fra de enkle satser i Canticum Canticorum.[18]

Identificeringen af komponisterne til udsættelserne er til en vis grad lettet gennem en række konkrete angivelser i samlingen. Der er ialt 13 angivelser, hvoraf Peder Stub tegner sig for de 10 satser, der alle er karakteriserede ved en usædvanlig grad af håndværksmæssig ubehjælpsomhed. De meddelte prøver (nr. 1, 7 og 12) er vist tilstrækkeligt illustrative til at overflødiggøre yderligere kommentarer.

Når Peder Stub indtager så fremtrædende en plads i repertoiret, hænger det sammen med, at han siden begyndelsen af 1630erne var "Hører" senere "Vice-Rector" på skolen i Nykøbing, hvor Thura var sognepræst og provst.[19] Stub har uden tvivl været den nærmeste musikkyndige og som sådan bistået ved tilrettelæggelsen af værkets musikalske apparat og ved tilvejebringelsen af det nødvendige antal udsættelser. I de tilfælde, hvor Thura, resp. Stub ikke har kunnet øse af de for dem foreliggende tyske eller andre kantionaler, har Stub så på sin egen maner strikket de firstemmige udsættelser sammen. Og uden at gå i detaljer kan man konstatere, at just de melodier, Stub har udsat, ikke har foreligget i firstemmige udsættelser i de kendte tyske samlinger. Dette gælder også de to usignerede nr. 1 og nr. 33, som Stub uden tvivl også er ophav til udover de 10, som er forsynet med hans navn - jfr. eks. nr. 1.

I sin efterskrift har Thura oplyst, at melodierne er komponeret af "Dn.Dn. Davidi Scheideman, Hieronymo Prætorio, Iacobo Aquilino, Petro Stubæo, Setho Calvisio et aliis". Som det fremgår af fortegnelsen, er satserne af de kendte Hamburg-organister Dav. Scheidemann og Hieron. Prætorius, hhv. nr. 8 og 9, hentet fra samme kilde, Hamburg-sangbogen 1604, hvorfra man desuden har overtaget satsen nr. 35 af Joachim Decker. Hans navn er ikke angivet i samlingen og må derfor henføres til kategorien "et aliis".

Af de i efterskriften nævnte komponister er imidlertid Seth Calvisius, 1556 - 1615, en for sin tid betydelig komponist og musikteoretiker, der fra 1594 virkede som kantor ved Tho-

---

17. Jfr. Schiørring: *Musikkens Historie* .... I s. 114.

18. I dansk overlevering før Thura findes nogle få eksempler på anvendelsen af den enkle firstemmige sats med melodi i overstemmen. Kendte er de to anonyme satser til Arrebos sørgedigt over dronning Anne Kathrine 1612, *Jeg så to dejlig roser stå* (udg. Arrebo *Saml. Skr.* IV). Mindre kendt og først nylig opdukket er en udsættelse af Melchior Borchgrevinck af melodien *Jeg vil mig Herren love*, knyttet til en kristelig vise af Hans Møller Kock, *Ah Gud hjelp dine Christne*, i enkelttryk København 1623. Jfr. Hampus Huldt-Nystrøm: Et hittil ukjent koralarrangement af Melchior Borchgrevink, kapelmester hos Christian IV (DKNVSB Trondheim, V Box 38:112). *Studia Musicologica Norvegica 8*, Trondheim 1982 s. 89 ff.

19. Udover kortfattede oplysninger om Peder Stub i S.V.Wiberg: *Almindelig dansk Præstehistorie* (1870-71) II s. 5 samt i *Prins Christian (V)s breve*, I 1952 s. 453 (1639) og II 1956 s. 214 (1645) optræder hans navn i flere sammenhænge i Thuras brevbog, Kgl.Bibl. Add. 142 fol. Thura gengiver således (s. 199) en anbefaling af Stub til et ikke nærmere angivet præsteembede, dateret 26. april 1637. Anbefalingen (på latin) benævner Stub som "Pro-Rector", og den gjaldt embedet for Idestrup sogn få km fra Nykøbing. Thuras brevbog indeholder beretninger om ansættelsesforløbet: en vellykket prøveprædiken i Idestrup kirke på palmesøndag 1638 (s. 212 f), Peder Stubs kaldsbrev (s. 211 f) samt Thuras indsættelse af Stub i embedet på "dominica jocund(itatis)", d.v.s. 5. sønd. e. påske samme år. Herudover figurerer Stub flere andre steder i brevbogen, mest i forbindelse med banale tvistigheder i Nykøbing, hvor Stub var indblandet, og som alle blev bilagt ved Thuras mellemkomst og egenhændigt underskrevet af Peder Stub (jfr. s. 200, 223, 224). Intetsteds i kilden nævnes Stub i forbindelse med musik.

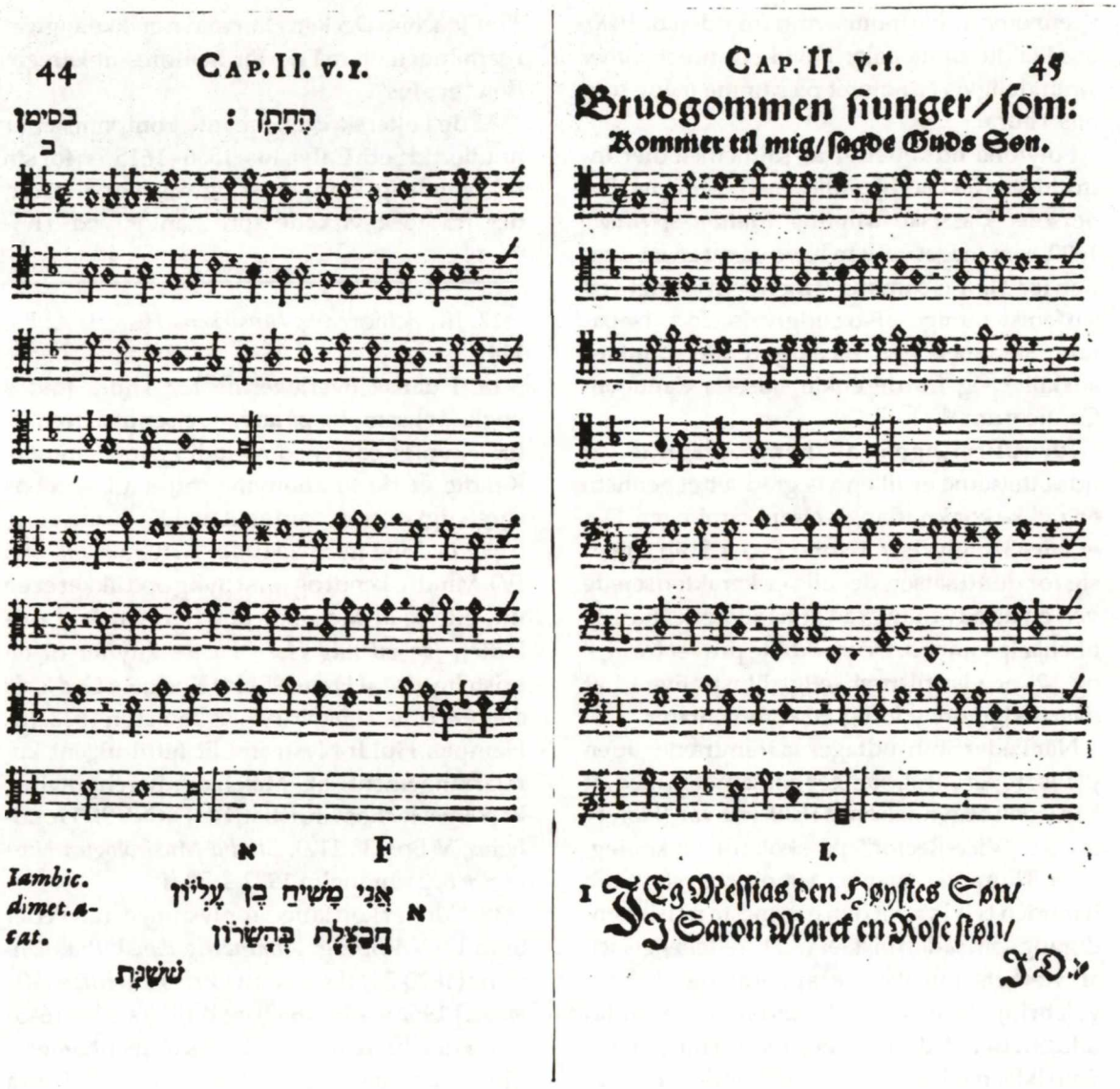

Eksempel på den firstemmige sats og på den tosprogede parafrase med begyndelsen af den godt tre sider lange kommentar. Se s. 241. 236.

maskirken i Leipzig, med sine 6 udsættelser: nr. 11, 19 - 22 og 34, stærkt repræsenteret . Calvisius findes ikke anført ved nogen af melodierne, men satserne kan verificeres i hans kantional fra 1597, der ligesom Hamburg-sangbogen er præget af godt tysk musikerhåndværk.

Af tilsvarende høj kvalitet er Jakob Ørns udsættelse Af højheden oprunden er, nr. 13. Denne sats er måske den eneste bevarede rest af et større projekt, hvorom Søren Poulsen Judichær taler i fortalen til sin Prosodia Danica (1668, først trykt posthumt 1671). Judichær var af biskopperne Resen og Brochmand blevet tilskyndet til teoretisk og praktisk arbejde med vers, og Brochmand havde givet ham en salmebog med x ved de salmer, der især ønskedes metrisk reguleret. Det var lovet ham, at der skulle udkomme en reguleret salmebog med firstemmige udsættelser, og han så en del af disse satser hos Jakob Ørn 1645 og kan endnu i 1668 mene, at de bruges ved hoffet. 22. december 1647 skrev Ørn til Judichær, at alt nu var "Hart ad clart", hvorefter Judichær henlagde sin verslære for at lade den udkomme samtidig med salmebogen. Der kom intet ud af disse planer, og musikken, som for Ørns vedkom

catal. בְּעַרְבָה
Es.40,8. בָּחוּץ בַּל אִיבַשׁ בְּעַרְבָּה
Pro.1,23 רִיחִי וְרוּחִי אַבִּיעָה
Mat.11, 29.catal. לְשֹׁאֲפִים עֲנָוִים :

ב

אַבִּיעַ בְּתָךְ רִיחִי
1 Tim.4, 10. מֵאִישׁ אִישׁ בַּל אֶמְנַע טוּבִי
אַךְ רַעְיָתִי לְבַדָּהּ
לְשַׁבְּרֵת אֹתִי הוֹאִילָה
לִהְיוֹת לָהּ כֵּן מְאַהֲבָה
Zach 9, 17. טוּבִי וְיָפְיִי חֶלְקָהּ :

ג

כ וְהָיָה גַם בְּשַׁשַּׁנָּה
בֵּין הַחוֹחִים בַּיַּעֲרָה
כֵּן רַעְיָתִי בֵּין בָּנוֹת
Ge.8,21. יָפָה נִתְּנָה אַזְכָּרָה
Lev.6,15 רֵיחַ נִיחוֹחַ שָׁעֲלָה
כֵּן לֵיהוָה אֶבְאוֹרָה :

I Dalerne en Lillie:
I Dreck' oc Tørcke visner ey/
Huo higer paa den sinefre Vey/
Hand sig til mig indstille.

2.

Jeg gifuer Luct oc Aand en huer/
Ey vegrer Kraft / huo den begier/
Dog Vennist min alleene
Med mig hafr lyst at bygg' oc bo/
At hun i Kierlighed oc Tro/
Min Dyd oc Fryd fornemme.

3.

2 Der af/ som Lilien huid oc rød/
I Skowen iblant Torn oc Stød/
Saa er min Brud blant Døtre:
Deylig/ behagelig / udvalt/
Oc hendis Dyd oc Bøn for alt
Behager Gud den Højste.

Cap.2. Argum. Spec. VI.
Sponsus
Sponsa optanti domum liberis repleri respondens, ostendit se quidem palam probare suum amorem & in medio omnibus gratiam deferre; sed delata beneficia vuigò consulcari & abteri v. 1. minimâ hominum partem communionem ipsius ac-

mende meget vel kan stamme fra 1630-erne eller før, antages for tabt senest ved Københavns brand 1728.[20]

Det spørgsmål, som i denne sammenhæng uvilkårligt melder sig, er derfor, om sangen nr. 13 skulle være Ørns eneste bidrag til Thuras værk. Inden vi forsøger os med et svar herpå, vil det være på sin plads at gøre status for det samlede indhold af melodiudsættelser. Sikkert klarlagte er følgende:

Af Peder Stub:
1, 2, 4, 7, 12, 17, 23, 24, 27, 29, 30, 33 = 12 satser

Fra Calvisius 1597:
11, 19, 20, 21, 22, 34 = 6 satser

Fra Hamburg 1604:
8, 9, 35 = 3 satser

Af Jakob Ørn:
13 = 1 sats

Udover disse 22 satser bliver 8 tilbage, hvis herkomst er ukendt, og som alle bringes i musikbilaget:

nr. 6: "Kommer til mig sagde Guds Søn"
- 14: " Sie ist mir lieb die werthe Magd"
- 15: "Allene til dig Herre Jesu Christ"

20. Se *Danske Metrikere* II 1954 s. 81 f (jfr. s. 10 f) med Kommentar II af Erik Dal: *Judichær. Hans værk og hans kilder*, 1960 s. 200 ff.

- 16: " Gud Fader oc Søn oc H. Aand"
- 18: (In dich hab ich gehoffet, Herr)
- 28: "Salig er den Mand der Gud frycter"
- 36: " Min Siel nu lofue Herren"
- 37: "Saa taler den u-vise mund"

I stil og håndværksmæssig udformning ligger disse satser helt på linie med de tyske kantionalsatser, som samlingen iøvrigt rummer. Selvom de to hovedkilder fra 1597 og 1604 er kontrolleret, samt en række af de vigtigste (såvelsom mere perifere) samlinger afsøgt, kan det naturligvis ikke udelukkes, at Thura helt eller delvis har øst af endnu ubekendte tyske kilder.

Man kan imidlertid ikke frigøre sig fra tanken om, at Thura har overtaget flere satser af Jakob Ørn end den ene signerede. Som det ses, er der ikke konsekvens i komponistangivelserne i samlingen. To Stub-satser udelader angivelse, ingen Calvisius-satser er forsynet med navn, selvom han indgår blandt de i efterskriften nævnte, og Decker er heller ikke anført, selvom hans sats er overtaget fra samme kilde som Scheidemanns og Prætorius´.

Men der er navnlig eet forhold, jeg har hæftet mig ved: at Thura fra Hamburg-samlingen bringer to i sammenhæng (nr. 8-9) og - især - fra Calvisius overtager fire i træk (nr. 19-22). Når man derfor bemærker, at Jakob Ørns nr. 13 efterfølges af en klump på tre, med overspringelse af Stubs nr. 17, - fire anonyme satser, ligger det nær at antage, at også disse kan være hentet fra den forsvundne kantionalsamling af Ørn.

Man kan med rette sige, at argumentet for at tilskrive Ørn de anonyme, uidentificerede udsættelser - selv blot de tre, der er i sekvens med den signerede - er svagt. Noget bevis kan ikke føres, men indtil videre, d.v.s. indtil anden og præcis kildebestemmelse i tysk overlevering er kommet for dagen, vil jeg tillade mig at tro på hypotesen. Den er i det mindste morsommere end ingen.

Nogle musico-symbolske træk

Det vil formentlig være fremgået af de forudgående udredninger, at Thuras Højsang ikke blot i bibelsk-teologisk og litterær henseende, men også som musikalsk kilde først og fremmest var en lærd, åndelig og symbolsk frembringelse, skabt uden henblik på praktisk anvendelse. Som vi har set, er den foreskrevne recitation af de hebraiske vers i sig selv absurd ud fra et opførelsesmæssigt synspunkt. Det samme gælder musikken til den poetiske del, hvor de firstemmige satser fremtræder uden tekstunderlægning.

Når værket ikke desto mindre er forsynet med komplet musikalsk udstyr, er det udtryk for en elementær forestilling om, at Bibelens Canticum Canticorum kun har mening i tæt sammenhæng med toner og melodier, opfattet som een stor dialogisk sangcyklus. Analogien til Davids Psalmer er indlysende.

Er selve den musikalske anvendelighed problematisk, ligger der til gengæld en god portion omtanke og mere eller mindre gennemskuelig symbolik i Thuras disponering og valg af melodier. Vi har allerede bemærket, hvorledes recitationstonerne i første del anticiperer og på flere punkter korresponderer med melodier i den strofiske del.

Hvad melodivalget til parafraserne angår, kan man i en del tilfælde tænke sig, at de lutherske melodiers oprindelige tekst har været inspirerende for Thuras brug. Er det f.eks. tilfældigt, at den af kærlighedslængsel opfyldte Brud i flere sange udtrykker sig på melodien "Herzlich thut mich verlangen"? Eller når englene i Syvende Sang tager del i forløbet til tonerne "Fryd dig, du Kristi Brud" - eller når Brudgommen i Femte Sang priser den elskede i digtet "Væneste min, se du est skøn" på melodien "Sie ist mir lieb, die werte Magd"? Betragtningen kan kun bære til en vis grænse, hvorfor yderligere eksempler skal overlades den interesserede.

Et bevis på, at Thura i den musikalske tilrettelægning mere har tænkt i symbolske end i praktisk-musikalske baner, ses mest slående i den noteringsmåde, han anvender i alle de melodiudsættelser, der er lagt Brudgommen i munden: nr. 2, 4, 6, 9, 14, 16, 27, 34 og 37, i hvilke hovedmelodien er noteret i tenornøgle i stedet for i den vanlige diskantnøgle. Thura - eller Stub ?- har åbenbart ikke kunnet bære at se en melodi frembåret af en så mandig mandsstemme som Brudgommens i diskantleje - uanset at den taget for pålydende i transskription med de øvrige stemmer resulterer i musikalsk vrøvl.

Musikbilag

De efterfølgende transskriptioner af satser fra Canticum Canticorum er udelukkende hentet fra den unikke del af stoffet, dels et par eksempler på Peder Stubs særprægede og primitive udsættelsesmåde, herunder af den iøvrigt ukendte melodi nr. 7, dels den kendte sats af Jakob Ørn nr. 13, dels endelig de foran anførte satser, hvis proveniens ikke har kunnet klarlægges, men som måske kan hidrøre fra Jakob Ørn.

Nodetrykket indeholder et utal af unøjagtigheder og mindre fejl, som jeg ikke har fundet det umagen værd at gøre rede for i en udførlig kritisk revisionsberetning. Kun vedr. nr. 6 skal det her nævnes, at altstemmen efter repetitionstegnet i kilden ved en distraktionsfejl er blevet sammenfaldende med tenorstemmen. Stemmen har dog, som det fremgår af transskriptionen, uden større problemer kunnet rekonstrueres. Hist og her er manglende toner indsat i kantet parentes, en enkelt nodeændring i nr. 5 er anført, men herudover er rettelser foretaget stiltiende.

Indhold

1. Jeg Christi Brud hin unge/Herzlich thut mich verlangen (nr. 1)-(P. Stub)
2. Jeg Messias den Høystes Søn/Kommer hid til mig sagde Guds Søn (nr. 6)
3. Ja Raads Engel Fredsførste. (nr. 7) - P. Stub
4. Huo er hun der kommer saa frem/In dich hab ich gehoffet Herr (nr. 12) -P. Stub
5. Alt Kiød forderfuet hafr sin Vey/Af Høyheden oprunden er (nr. 13) - Jakob Ørn
6. Venniste min, see du est skøn/Sie ist mir lieb, die werte Magd (nr. 14)
7. Messia, Guds eenbaarne Søn/Alene til dig Herre Jesus Christ (nr. 15)
8. Jeg kommen er, O Syster Brud/(Nu fryde sig hver kristen mand) (nr. 16)
9. O Du blant Quinder deyligste/In dich hab ich gehoffet, Herr (nr. 18)
10. O Liflig Trøst for Hiert´ oc Aand/Salig er den Mand, der Gud frygter (nr. 28)
11. Så hafde Salomon sig/Min Siel nu lofue Herren (nr. 36)
12. Min Vijngaard staar mig for Ansict/Saa taler den u-vise Mund (nr. 37)

1: Bruden sjunger: (P. Stub)

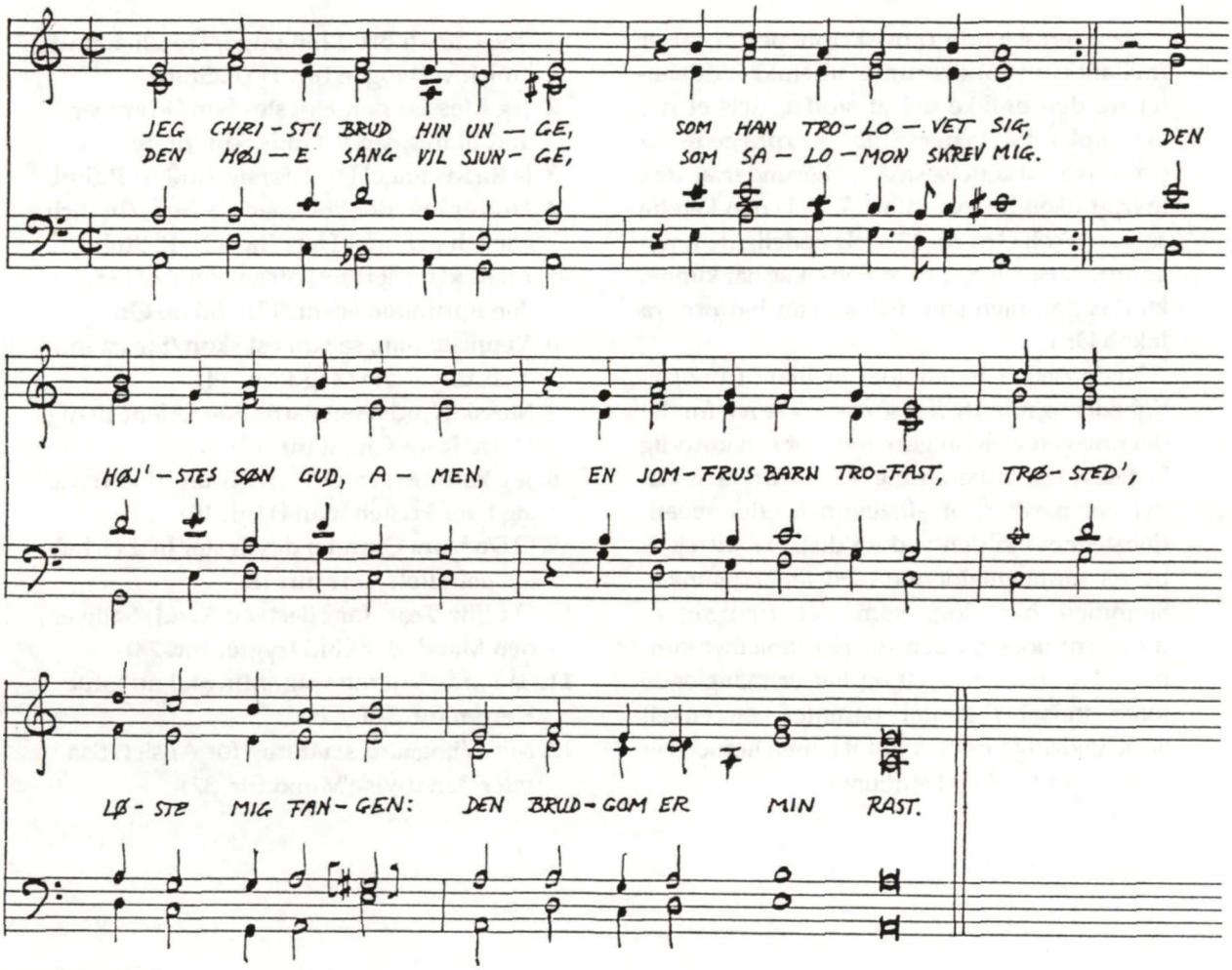

2: Brudgommen sjunger:

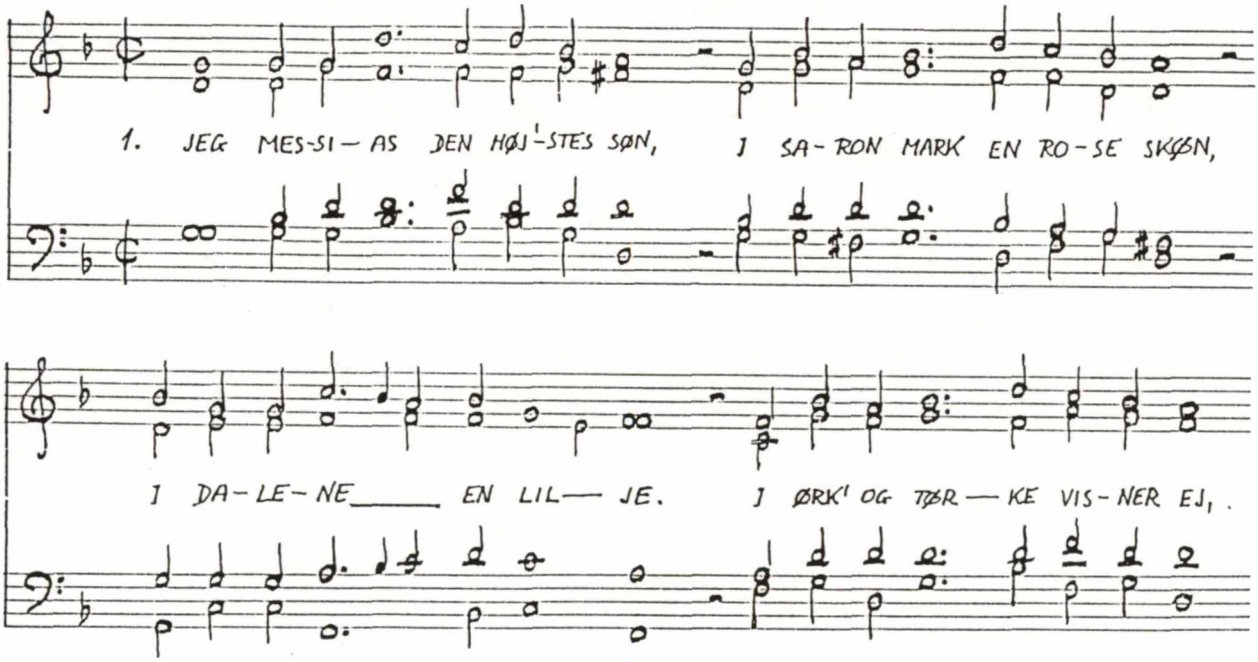

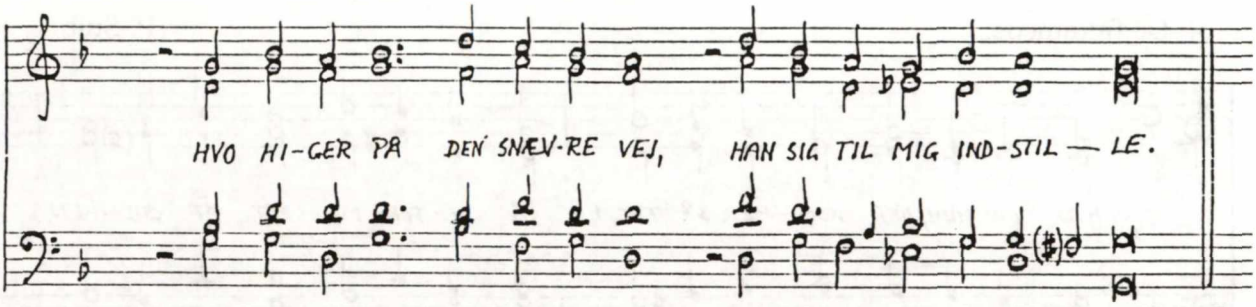

3: Bruden: P. Stub

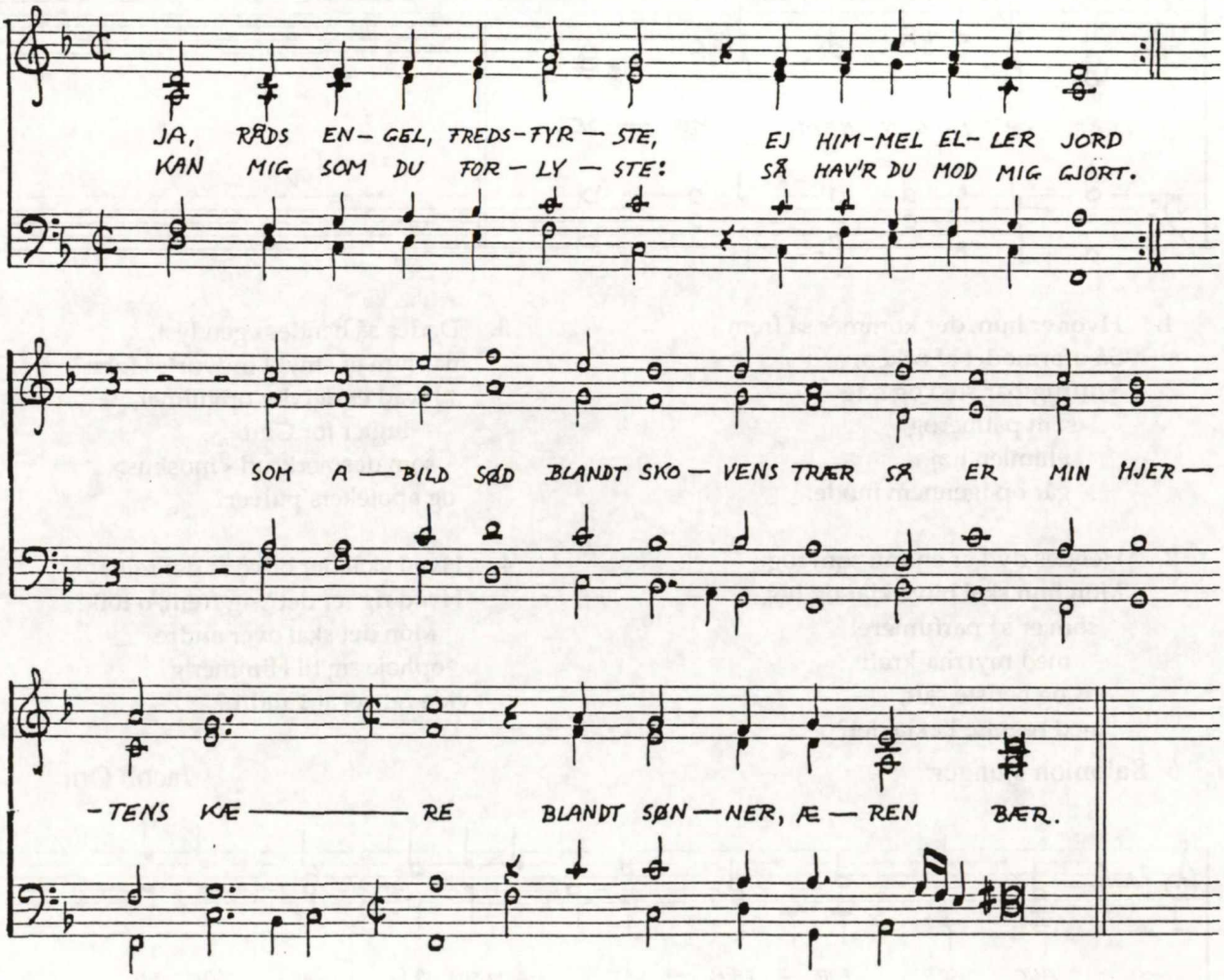

4: De fremmede: P. Stub

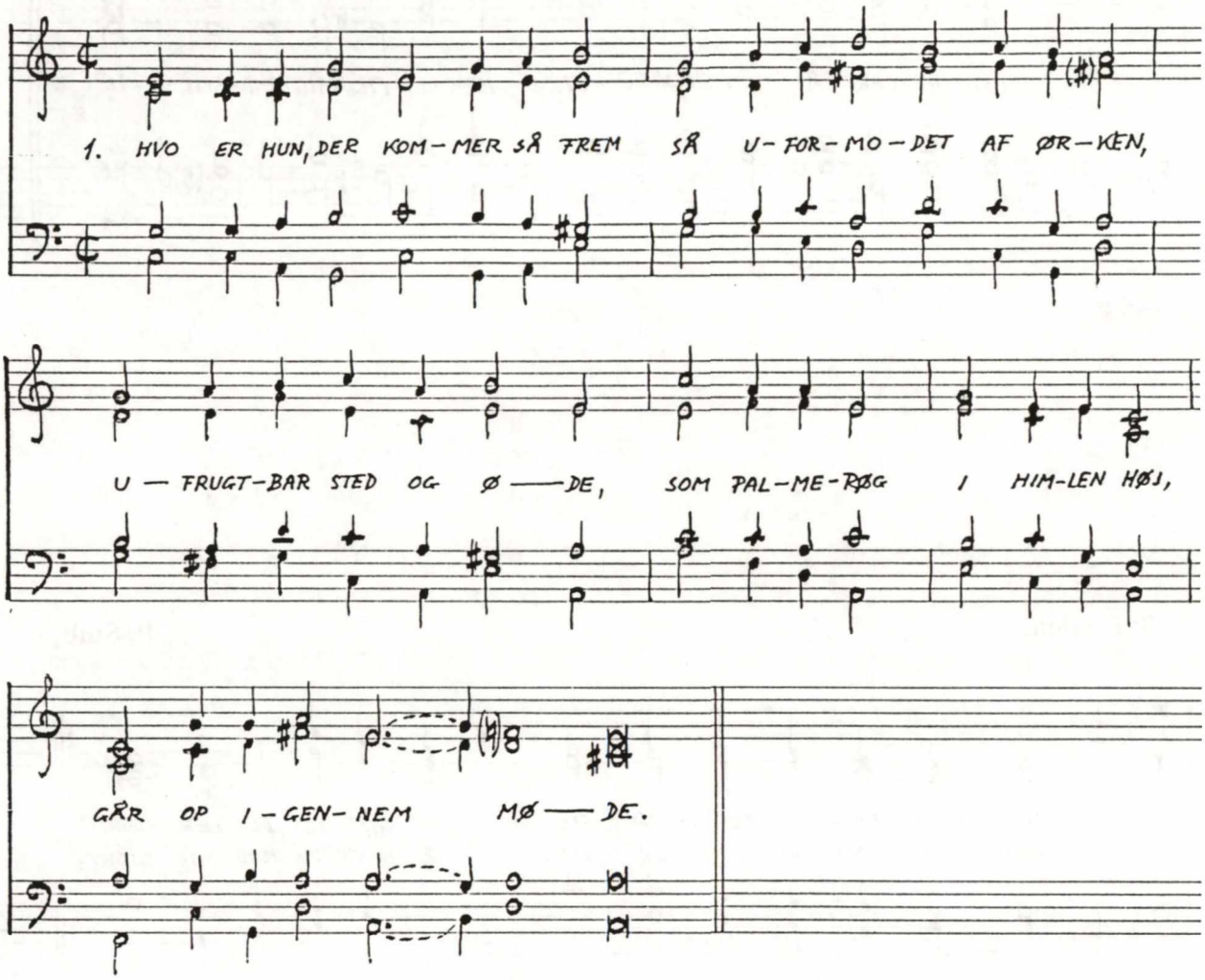

1. Hvor er hun, der kommer så frem
Så uformodet af ørken,
ufrugtbar sted og øde
som palmerøg
i himlen høj,
går op igennem møde.

2. Hendes dyd er endnu som røg.
Mon hun skal blive klar og høj,
som er så parfumeret
med myrrha-kraft
og bedste saft,
med røgelse beklædet?

3. Dødes så hendes egen lyst,
når hun er smykt indvortes først?
Hvad er det der opvulmer,
lugter for Gud
som desmerkrud <moskus>
og apotekers pulver?

4. Hvad skal der blive af det folk?
Hvad rig´ er det? sig frem, o tolk?
Mon det skal over andre
ophøje sig til Himmerig
vide ret vej at vandre?

5: Salomon sjunger: Jacob Ørn

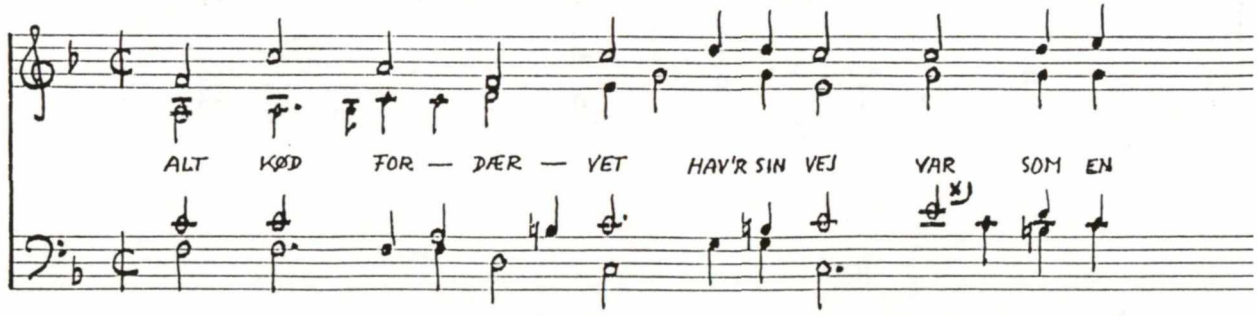

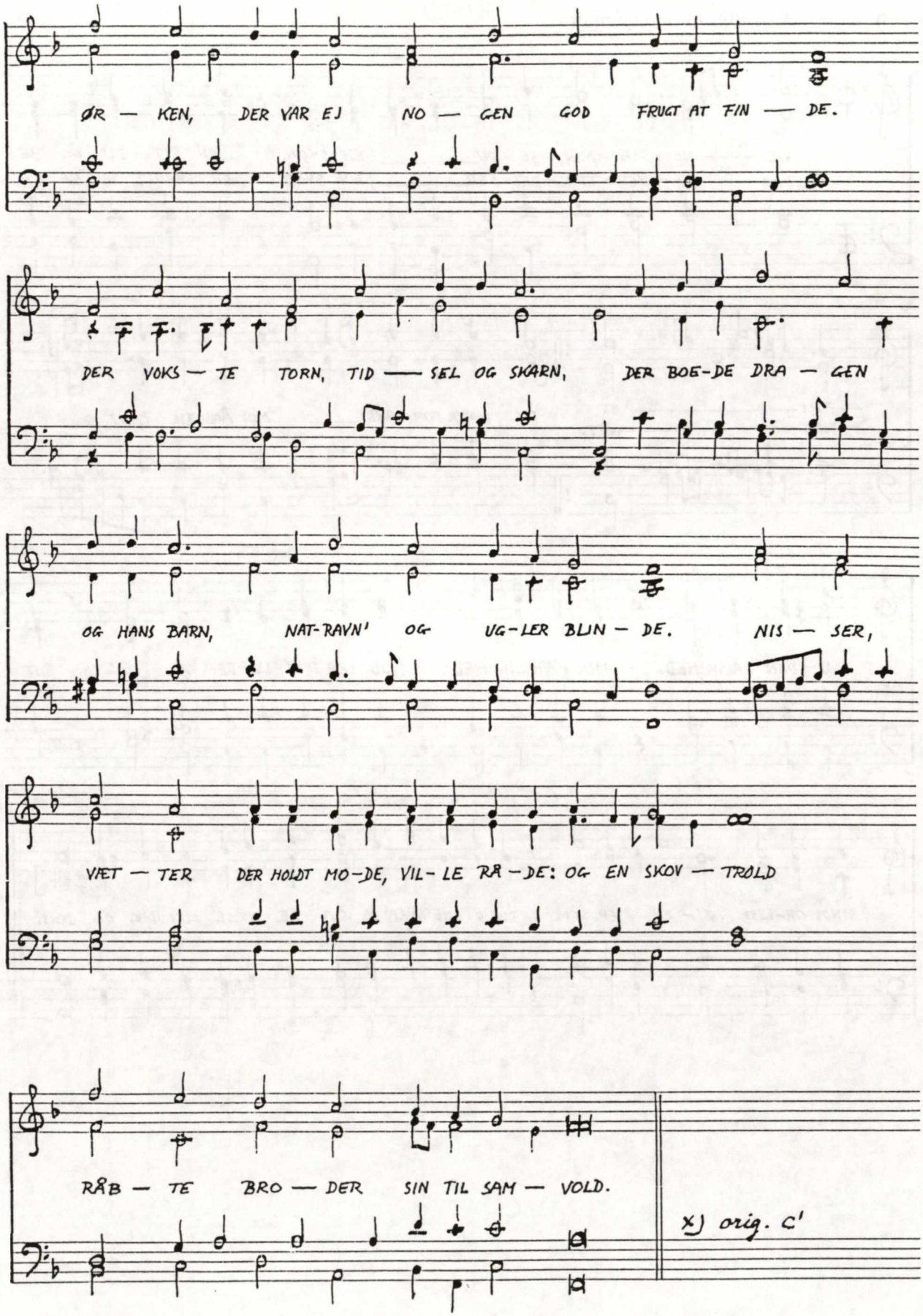
ØR — KEN, DER VAR EJ NO — GEN GOD FRUGT AT FIN — DE.
DER VOKS — TE TORN, TID — SEL OG SKARN, DER BOE-DE DRA — GEN
OG HANS BARN, NAT-RAVN' OG UG-LER BLIN — DE. NIS — SER,
VÆT — TER DER HOLDT MO-DE, VIL-LE RÅ-DE: OG EN SKOV — TROLD
RÅB — TE BRO — DER SIN TIL SAM — VOLD.
x) orig. c'

6: Christus Brudgommen sjunger:

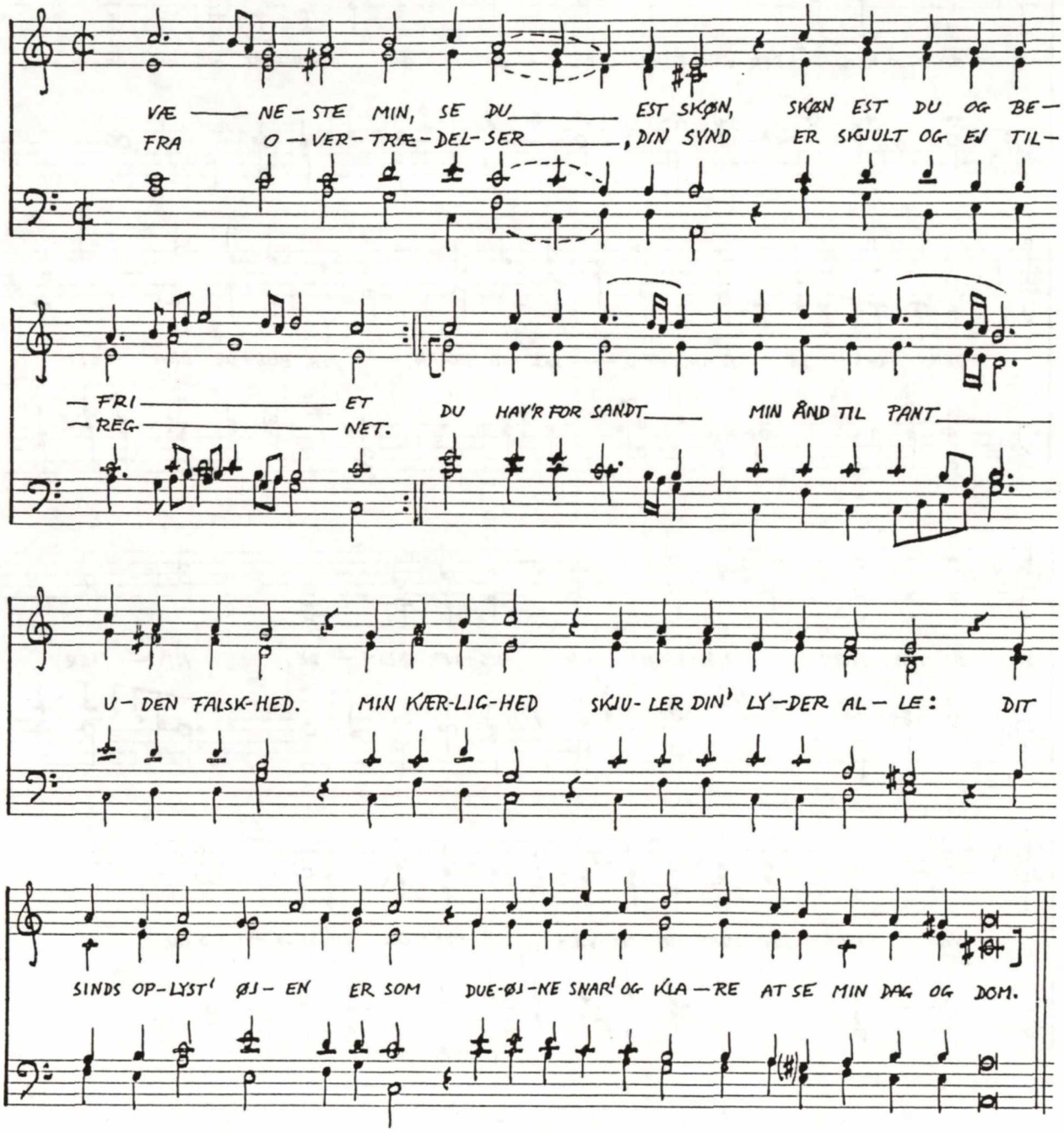

7: Bruden sjunger:

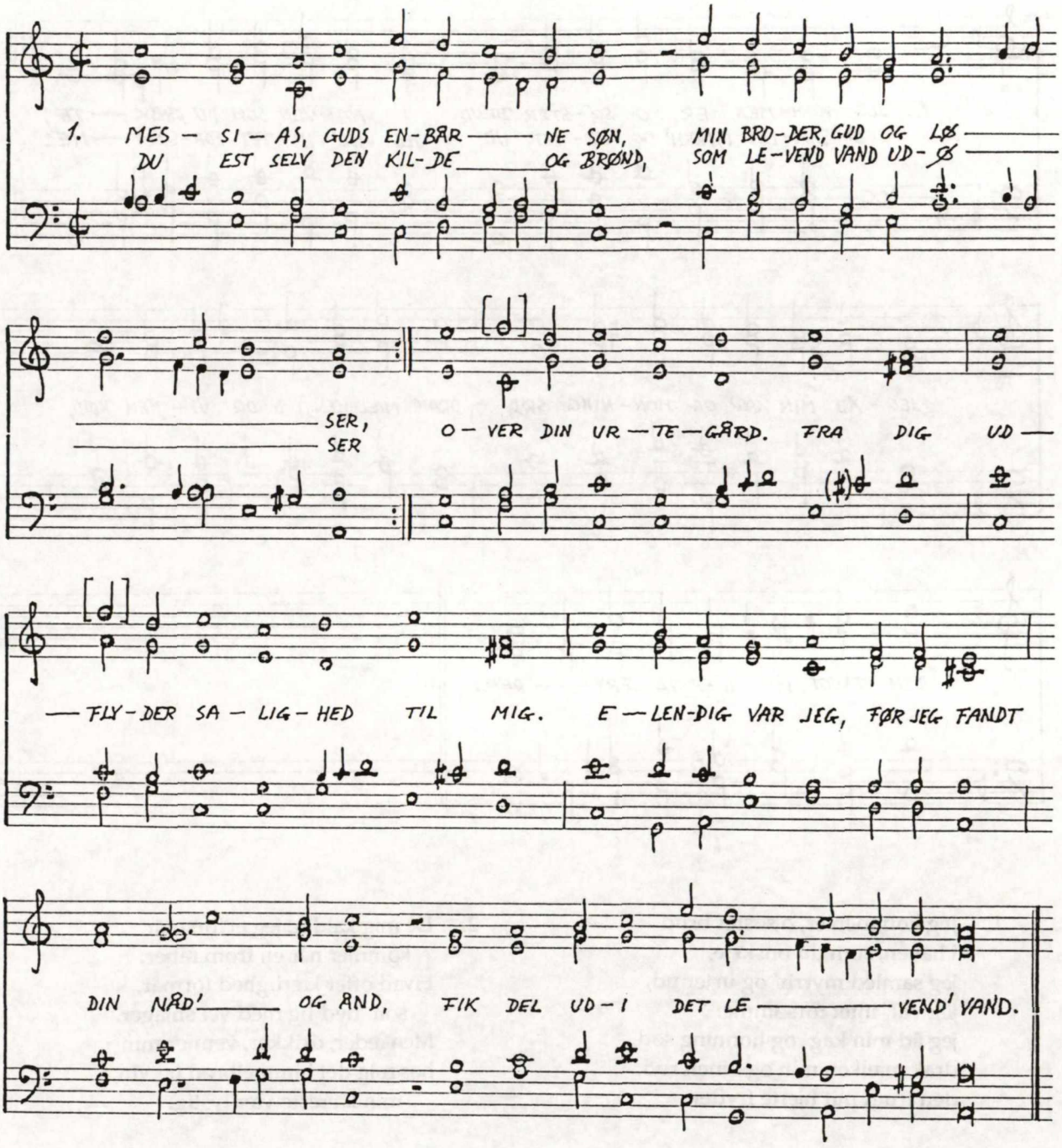

1.15. Messias, Guds enbårne Søn,
min broder, Gud og løser,
du est selv den kilde og brønd,
som levend`vand udøser
over din urtegård. Fra dig
udflyder salighed til mig.
Elendig var jeg , før jeg fandt
din nåd og ånd,
fik del udi det levend`vand.

2. Det salig`vand uden aflad
fra Libanon udfalder,
løber og i det Døde Hav,
det fisken vel behager.
Thi det gør levende hver sjæl
og læger havsens vand så vel.
Den kilde er min lægedom
for min sygdom,
gør Paradisgård af Sodom.

3.16 Rejs dig, norden- og søndenvejr,
blæs over urtegården,
at uterne dryppe. 17 Thi nær
min kærest er forhånden,
vil æde af sin frugt med lyst.
Haven du´r intet uden blæst.
Stilhed, blæst, varme, kuld`og regn
gør frugtbar eng:
Veksel er god for eng og dreng.

8: Christus Brudgommen sjunger:

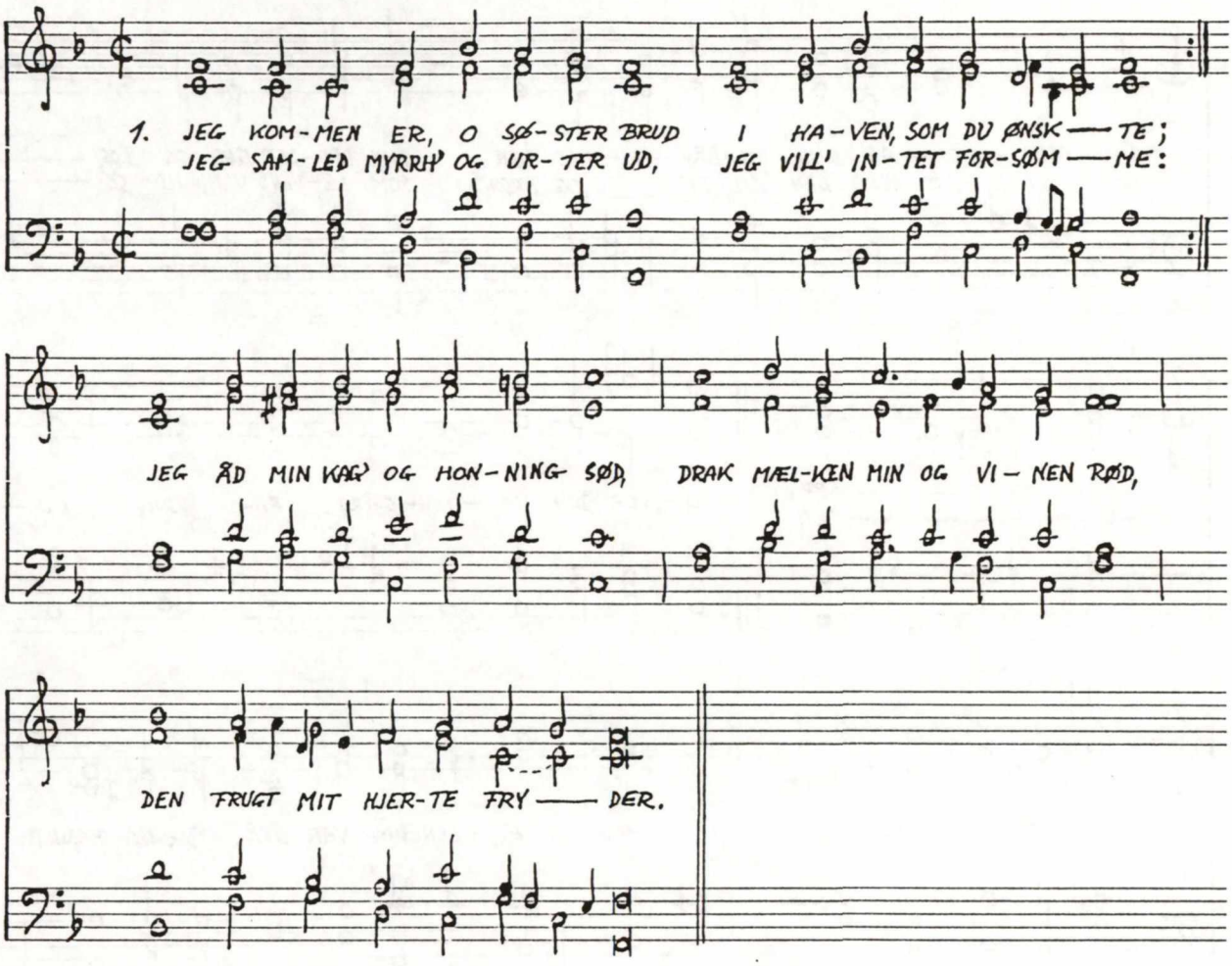

1. Jeg kommen er, o søster brud
i haven, som du ønskste,
jeg samled myrrh´ og urter ud,
jeg vill´ intet forsømme:
jeg åd min kag´ og honning sød,
drak mælken min og vinen rød,
den frugt mit hjerte fryder.

2. De mig kalder, jeg ej forsmår,
kommer når en from råber:
Hvad offer kærlighed formår,
som nyd´lig med vel smager.
Men æder, drikker, venner min´
hos mig det himmelbrød og vin,
min kæreste vær lystig.

3. Oplader ikkun munden vidt,
thi jeg vil hannem fylde,
til mit ord rækker øret hid,
smager i dette gilde,
forsøger hvor god Gud er selv,
så skal sig fryde eders sjæl
og med mig evig leve.

9: Jerusalems døtre:

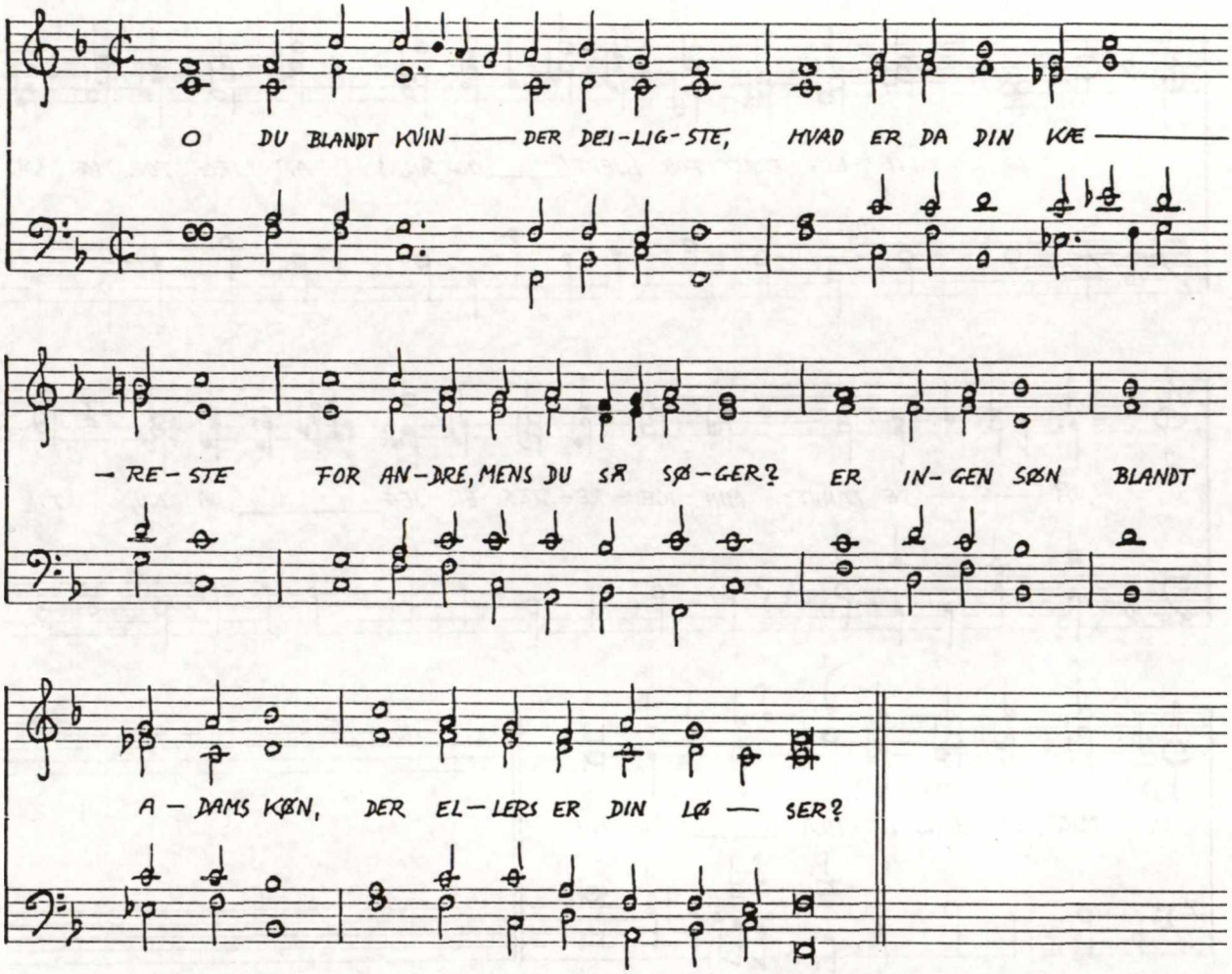

10: Bruden sjunger:

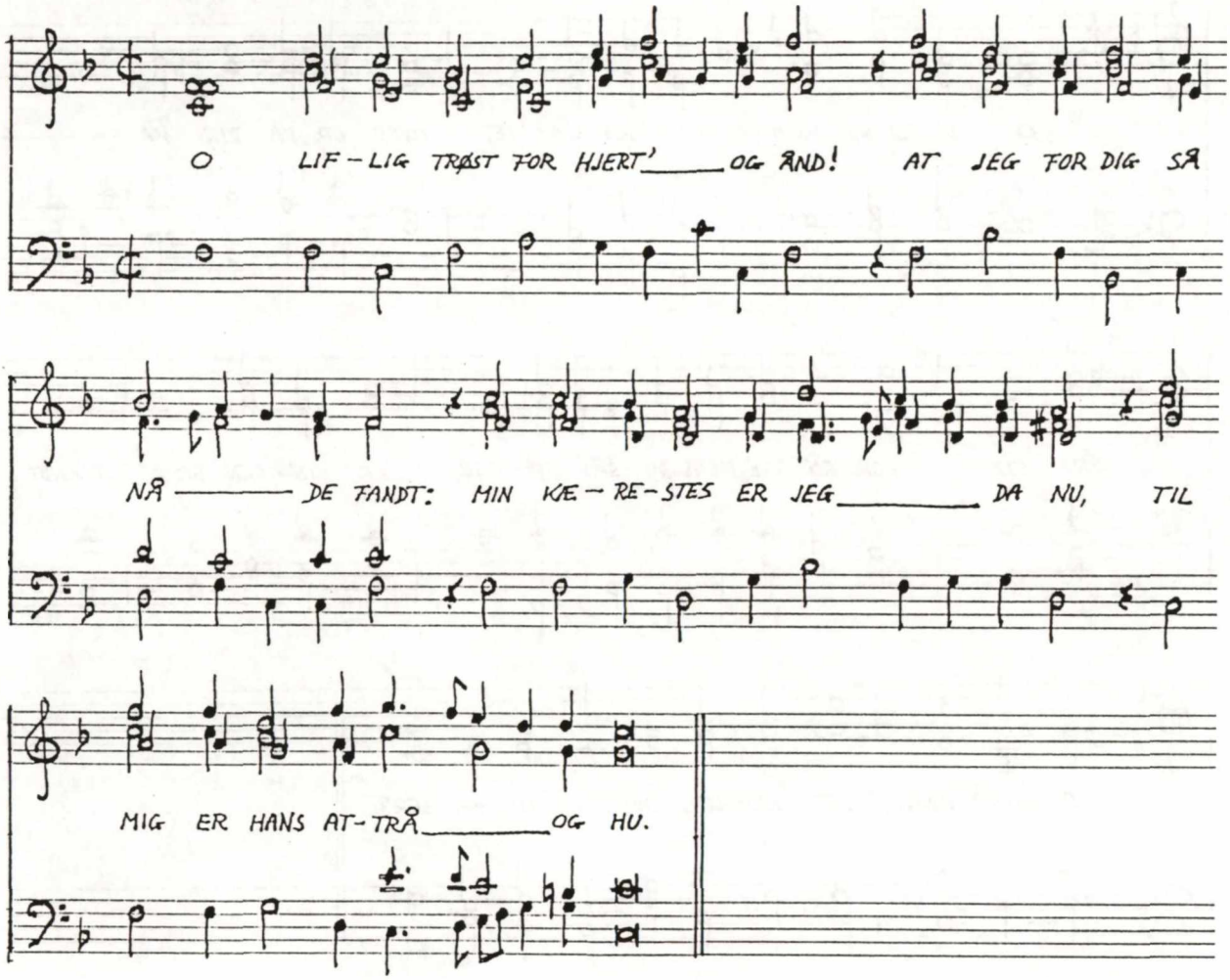

Højsangen i salmetraditionen før 1700 og i Den Danske Salmebog

Thuras Højsang er som nævnt den første danske parafrase og den første, der knytter sig til centrale salmemelodier. Den første efterfølger på salmemetrum - 1695 fulgte så Iver Brink - holder sig fast til eet sådant (8 stavelser jambisk, rim aabbcc, typen O hjertekære Jesus Krist). Den er iøvrigt yderst ejendommelig ved at lægge hele dialogen i munden på just det høje ægtepar, hvis store bilager Thuras arbejde havde fejret: prinsesse Magdalena Sibylla som enke og hendes nylig himlede prins Christian! Enkelte afsnit er lagt i munden på hoffolk. Forfatteren er ingen anden end vor Thuras svigersøn pastor Laurids Mortensen Widsted. At denne digtkreds endnu mindre end Thuras havde nogen fremtid for sig, siger sig selv. Titlen er, stærkt forkortet: *Salomons Høyesang Eftter Ordenis Naturlig Bemerckelse korteligen forklaret udi en Samtale mellem ... Christian den Femte ... nu salig med Gud. Saa oc ... Magdalena Sibilla ... Sampt Deris fordum fellis Førstelige Hoff* ... Kbh. 1648 (76 s. + udenværker).

Spørger man derudover om Højsangstradition i tidens salmedigtning, finder man alt - dog ikke meget - fra egentlige parafraser via tydelig sproglig og begrebsmæssig afhængighed til enkelte ord og vendinger, der med stærkere eller svagere smag af den oprindelige sammenhæng minder den indforståede læser om denne.

Som længdesnit er gennemset Brandt & Helweg: *Den danske Psalmedigtning* I-II 1846-47. Der er ikke meget at hente i Thuras eget århundrede og intet forud herfor, bortset fra nr. 234, H. Chr. Sthens salme fra hans *Haandbog* 1592: *Løfft op mit Kaarss, min allerkieriste Brud*. Kristus og Sjælen taler skiftevis i 2 x 7 vers; men den alvorligt formanende salme er fjernt fra Højsangens tone og billedsprog, bortset fra selve billedet af brudeparret. Og 368, en beslægtet omend mildere dialog mellem Jesus og Synderen, den historisk betydningsfulde *O Jesu for din Pine*, synes irrelevant for emnet. (Men kan vi ikke snart få en ordentlig studie over det vigtige Karen-Brahe-håndskrift fra 1611, hvori salmen findes?). Så er der dog som hos Sthen et grundlæggende brudebillede i dialogerne mellem den kristne kirke og Guds Søn (562) og mellem Kristus og en elendig synder (568), begge anonyme i Cassubens Psalmebog 1661.

Anderledes 408, Axel Hansøns *Den christen Kirckis aandelige Brud* ... 1663 (efter D. Paullis Psalmebog 1680), *O I Døttre af Fredstaden.*[21] Her kan man snarere tale om parafrase, en samtale mellem bruden og Jerusalems Døtre især efter kap. III og V, 8 ff. Også her farves gengivelsen kristologisk: Den elskedes hoved er guld - der fik han sår og tornekrone, men zirer mig med livets krone; hans ben er malmestøtte (marmorsøjler) - de blev naglet til korset, etc. Noget lignende gælder allerede i titlen 420, Peder Olufsen Svegning: Jesus Kaarsfeste Legeme min Copherdue, fra hans *Aurora eller en ny Morgenrøde*, 1668. Eftergår man den fulde tekst, hvoraf B&H kun trykker en del, blomstrer Højsang-sproget i begyndelsen som citeret af B&H; men med det udtryk, at hin søde most og røde saft min syge sjæl indgiver kraft, indføres billedet af Guds Søn i vinpersen, og salmen glider derefter over til en almindelig passionssalme. Overskriften er parallel med den lille bogs andre overskrifter, idet Jesu lydighed, pine, krop, død, begravelse etc. sættes i forhold til den syngende. Svegnings bog er trykt i København, men på den bergensiske boghandler Niels Andersen Klimbs bekostning, og forfatteren var da også præst i Norge. Den kendes kun i Karen Brahes Bibliotek i Odense (foto i KB).

Ren parafrase (nemlig af kap. III som angivet i overskriften) strømmende i ganske flotte trestavelsesfødder, er derimod den anonyme 590, *Min Skiønne, den lifligste blandt dennem alle* fra Cassubens Psalmebog 1681. Den er imidlertid trods nummeret ikke et af en række tilsvarende digte.

Hos tidens største salmist venter man ikke på forhånd at finde Højsang-stof, og med forbehold overfor at ikke alle bibelallusioner er meddelt og ikke alle meddelte fundet ved et gennemsyn af kommentaren til Th. Kingos *Samlede Skrifter*, må resultatet da også kaldes yderst tyndt. Højs. VIII, 5-6 - Sæt dig som et Indsegl paa mit Hierte, som et Indsegl paa din Arm - er noteret tre gange, fjernt fra andre

21. Schiørring: *Visesang*, I s. 289 f.

allusioner (Kingo III, 22, III, 44, IV, 131 og efter sidstnævnte i det løsrevne vers i Den Danske Salmebog 670). IV, 95 betegner Kingo Jesusbarnet med vendinger om Sarons rose og lillien blandt tornene, der spreder duft og sluttelig bærer liv og ære på sine torne. Helt uden hørbar sammenhæng med Højsangstonen er sammenligningen af børn med frugtbare træer IV, 170. Morsomt er det derimod, at DDS 102 forud for slutverset med ordene "så drag mig, Jesus, fast" udelader et vers om dette dragningstema, og at Jens Lyster bagved det har hørt vendinger både fra *In dulci jubilo* og fra Højs. I, 1, motiveret ved at den datidige 3. juledags evangelium handlede om Kristi efterfølgelse (*Roskilde Stiftsblad* 1984:12). Og disse i større sammenhæng næsten ligegyldige enkeltheder er hvad vi har fundet hos Kingo.

Man kunne have ventet mere hos hans kvindelige samtidige Dorothe Engelbretsdatter, især da Kristus allerede på titelbladet til *Siælens Sang-Offer* omtales som hendes sjæls brudgom. Men ingen af hendes salmer har emne fra Højsangen, og udgiveren Kristoffer Valkners (erklæret selektive) bibelhenvisninger synes ikke at omfatte en eneste henvisning dertil trods den tydeligt fremtrædende kvindelige tone i forfatterskabet (*Samlede Skrifter* I-II, Oslo 1955-56).

Kingos Psalmebog 1699 markerer imidlertid en grænse. Den opsummerer halvandet århundredes reformation og ortodoxi og er fløjmand for halvandet århundredes optryk. Men de første kilder til en modstrøm pibler frem forinden, således i Elisabeth Pedersdatter Heeboes åndelige digte.[22] Når man i H.A. Brorsons dyrebare første Tønder-hæfte *Nogle Jule-Psalmer* 1732 finder disse linier, er tonen stemt om:

Jeg er en Rose i Saron. *Cant. 2.v.1*
Mel. Med Sorgen og Klagen &c.

1. Den yndigste Rose er funden
Blant stiveste Torne oprunden,
Vor JEsus den deyligste Pode
Blant syndige Mennisker grode.

9. Nu, JEsu, Du stetze skal være
Min Smykke, min Rose og Ære,
Du gandske mit Hierte betager,
Din Sødhed jeg finder og smager.

Og i *Svane-Sang* når Brorson, foruden indviklede kantate- og arieversemål, til enkle vers som dette:

Hvad est du dog skiøn, ja skiøn
ja skiøn, du allerlifligste Guds Søn!
Du min Sulamith, Sulamith. Ja mit,
Ja mit, alt, hvad jeg har, er også dit.

Højsangen og Brorson, Højsangen og pietismen er emner, der ikke kan tages op her. Pietismen og rococoen fandt udtryk for følelser, der for alvor svarer til de gamle billeder af Kristus som brudgommen og kirken eller den enkelte som bruden, og en gammel tradition for association mellem Højsangen og Lidelseshistorien livede op. Den maskuline ortodoxi havde kun i ringe grad haft blik for disse billeder, øre for disse toner; deres mulige appel til den kvindelige halvdel af menigheden talte man ikke om, og også for det 19. og 20. århundredes salmebøger var mosten gennemgående for stærk, alt i mens Brorson fra 1830rne optryktes i folkelige udgaver til opbyggelse. Idag tolkes det stærke omslag i tonen i retorikkens, mystikkens, dybdepsykologiens og de hallucinogene stoffers terminologi.

Holger Bennike: *Bibelen i salmebogen* (1975) anfører s. 37 ti Højsang-citater afspejlet c. 25 gange i *Den Danske Salmebog* 1953.

Materialet ser således ud:

1,2 ... giv mig kys af din mund, thi din kærlighed er bedre end vin. 621,5
4 Drag mig efter dig.... 99,5 102,5 218,1-5 530,6

2,1-2 Jeg er Sarons rose, dalenes lilje 60,1.6 *671,5*
... midt iblandt torne... *98*,1.7.8 106,1-3 508,1
11-14 ... nu er vinteren omme ... blomster ses i landet ..... turtelduens kurren høres ... kom min due...Lad mig skue din skikkelse. 642,1-6

22. Sst. I s 269-71,273.

16 Min ven er min, jeg er hans, som vogter blandt liljer, *87,4* 99,8 158,4 *373,3* 428,7 435,7 491,1 583,4

3,2 ... jeg... søger ham, som min sjæl har kær... 591,4

5,10 Min ven er hvid og rød, herlig blandt titusinder, *57,1* 215,3 220,2 247,4

6,3 Jeg er min vens, og min ven er min... (se til 2,16)

13 Vend dig, vend dig, Sulamit... så vi kan se dig! 8,6

8,6 ... kærlighed er stærk som døden ..93,2 *167,3*

Går man henvisningerne igennem, viser materialet sig at være endnu spinklere, end det ser ud. Genklangene af II,4 er ikke "højsangsagtige", II,16 afsætter udtryk som "du er min, og jeg er din", der ikke kan kaldes specifikke, V,10 afføder isolerede - delvis særdeles kendte - grundtvigske vendinger "hvid og rød" eller endda "kød og blod", og Saron eller rosen dukker op som almindelig (eller almindeligbleven) bibelsk sprogbrug. Det samme gælder et par kærnesalmers ord om at Jesu kærlighed er stærkere end døden. Og i DDS 9 af Petter Dass kræves idag fodnote for at begribe slutordene: Lad lykkes Jesu navn,/at Sulamit må tage/ sin Salomon i favn!

I,2 med utvetydige ord om kys og kærlighed er en del af Højsangs-præget i Brorsons Scheffler-oversættelse DDS 621, *Den nærmer sig, den time forudsat* - men præges af at det er en dødssalme, tilmed hårdhændet omdigtet af Grundtvig, omend ordene er bibeholdt.

Tilbage bliver kun een virkelig Højsangsalme, og i den er billedsproget af-erotiseret til nordisk vinterkulde og almindeliggjort uden brug af kristne navne og nøglebegreber; dialogen, hvordan den nu ellers skal fordeles, har derved båret mennesker igennem svære personlige og kollektive kriser med den trøst, at det har slet ingen hast for den som tror: DDS 642 *Her vil ties.* Om et sådant kunstnerisk og religiøst under har vor lærde og stræbsomme Thura end ikke kunnet drømme.

Zusammenfassung

Eine hebraisch - dänische Hohelied-Paraphrase von 1640

Die lange Regierungszeit des Königs Christian IV. von 1588 bis 1648, deren Beginn kürzlich Anlass für Sonderausstellungen in zehn dänischen Museen auf Anregung des Europarats war, bezeichnet in der dänischen Geschichte einen beginnenden Verlust von Herrschaftsgebiet und Einfluss, im dänischen Kirchenleben (nach der Reformation von 1536) die Auseinandersetzung mit reformierten Tendenzen und die Durchführung der lutherischen Orthodoxie, in der dänischen Malerei die Renaissance, in der dänischen Dichtung den Übergang von den freien volkstümlichen Liedstrophen und Knittelversen des Mittelalters zum Renaissance-Epos und zum Akzentvers, in der Kirchenmusik die Weiterführung und Erweiterung des lutherischen Kirchenliedrepertoires, hin und wieder in mehrstimmiger Form, beeinflusst vom deutschen Kantionalstil.

Als Reaktion gegen dänische Psalterparaphrasen im reformierten Geist erschien 1623 und (mit Melodien) 1627 eine rein lutherische von Anders Arrebo, und sie war nicht die einzige. Selten, auch auf internationaler Ebene, ist dagegen die hier diskutierte Hohelied-Paraphrase von 1640, zum Teil entstanden 1634 anlässlich der Hochzeit zwischen dem Sohn Christians IV., dem zum König auserwählten Prinzen Christian (der jedoch vor seinem Vater starb), und Prinzessin Magdalena Sibylla aus der sächsischen Herzogsfamilie, die wiederum mit der dänischen verwandt war. Nach einer prunkvollen Hochzeit nahm das Paar seinen Sitz im Schloss von Nyköbing auf der südlichsten dänischen Insel Falster. Der Autor des Buches war dort Gemeindepfarrer: *Laurentius Petraeus*, dänisch Laurids Pedersen, der den Namen Thura (syrisch: Petrus = Felsen) annahm.

Eine vollständige Neuausgabe des Buches wäre heute nicht sinnvoll, aber es ist doch so eigentümlich und vielseitig, dass wir, z.T. inspiriert vom Christian IV.-Jahr, genauere Blicke darauf geworfen haben, zumal nur einige wenige der Melodien bisher in der Fachliteratur behandelt worden sind. An dieser Arbeit beteiligt waren *Eduard Nielsen* (Professor, Altes Testament, Universität Kopenhagen), Administrator *Erik Dal* (dessen Fach Dänisch ist), *Henrik Glahn* (Professor, Musikwissenschaft, Univ. Kph.) unter Mitwirkung von *Karen Skovgaard-Petersen* (klassische Philologin, Univ. Kph.). Nachfolgend werden diese Studien im Hinblick darauf zusammengefasst, was für Leser ausserhalb Dänemarks interessant sein kann.

S.201f fasst die Geschichte der *Deutung des Hohelieds* zusammen. Seine Gedichte sind ja offensichtlich erotisch, und sowohl Juden wie Christen haben schon immer die Bedeutung und Einordnung diskutiert; die christliche Tradition konzentriert sich auf die allegorische Deutung, in der die beiden Liebenden als Symbol für Christus und die Kirche oder Christus und die einzelne Seele gesehen werden. Eine solche Auffassung ist für den orthodoxen Thura eine Selbstverständlichkeit.

S. 203f schildert *Thuras Leben* und seine *Vorarbeiten zu dem Buch*. Er lebte von 1598 bis 1651, hatte in Rostock, Wittenberg und später in Kopenhagen Griechisch und andere Sprachen studiert, wurde danach Magister und wirkte an mehreren Lateinschulen. Ab 1630 war er Gemeindepfarrer in Nyköbing, später wurde er Probst, und er ehelichte eine Tochter des verstorbenen Schlosspfarrers am Hof der Königinwitwe Sophia am gleichen Ort.

Gedruckt hinterliess Thura nur die Hohelied paraphrase und einen griechischen Ehrenvers. Eine Psalterparaphrase (charakteristisch verbunden mit einer Paraphrase von Jesaias Kap. 53) wurde nicht gedruckt und verbrannte später. Dagegen findet sich in der Königlichen Bibliothek in Kopenhagen *das Briefbuch Thuras* (MS Addit. 142,2°), das sowohl dienstliche Schreiben mit seiner Unterschrift und der anderer als auch Kopien privater Briefe enthält. Die Briefe, die sich auf das kommende Buch beziehen, geben ein vielfältiges Bild der Vorbereitungen, die zu jeder Zeit notwendig sind, um aus einem Manuskript ein Buch werden zu lassen. Ein Brief begleitet das Manuskript zur Stellungnahme durch den einflussreichen Primas der Kirche, Bischof H.P. Resen, ein nachfolgender Brief unmittelbar nach Resens Tod in 1638 ist an dessen kommenden Nachfolger Jesper Brochmand gerichtet, der ebenso

wie Resen ein starkes Interesse an Kirchenliedern und Kirchenliederbücher hatte. Seine Antwort ist kurz und wenig aufschlussreich, wogegen ein Brief von Thura an den bekannten Philologen Professor Thomas Bang aufzeigt, dass es ungünstig ist, in grossem Abstand vom Drucker zu leben: Bang wird in diesem Brief aufgefordert, zu untersuchen, ob Buchdrucker Melchior Martzan die bestellten hebräischen Typen aus Holland bereits erhalten habe. Diese Situation wird auch in einem langen Brief an Baccalaureus Caspar Christiani (dänisch: Jesper Christensen) beleuchtet, den Thura darum bittet, Hilfe für das Korrekturlesen ausfindig zu machen, weil Martzan damit gedroht habe, die Arbeit zurückzustellen, wenn sie sich beim Verfasser verzögere. Schliesslich erinnert Thura Professor N.P. Schandorph an sein Versprechen, eines der Ehrenverse des Buches zu schreiben.

S. 207ff beschreibt *das äussere Erscheinungsbild* des kleinen Buches. Es ist ein kompliziertes und sorgfältig gestaltetes Werk auf 512 Seiten Duodez mit hebräischem, lateinischem und dänischem Text sowie Notensatz; die typographische Ausschmückung ist begrenzt, ein Vortitelblatt in Kupferstich. Der Notensatz war zuvor von Heinrich Waldkirch in Kopenhagen von 1610 bis 1634 benutzt worden. Auf dem abgebildeten Exemplar des Buches ist auf dem Titelblatt der Preis drei Mark notiert. Heute ist das Buch selten, aber auf dem Antiquitätenmarkt nicht einmalig; zu keinem Zeitpunkt ist es durch häufigen Gebrauch in der Kirche und bei Hausandachten verschlissen worden.

S. 209 bringt die *Disposition: Die Vorrede des Verfassers* an den Prinzen und die Prinzessin in dänischer und lateinischer Sprache, referiert S. 210: Sie ist im üblichen erbaulichen Stil gehalten und betont, dass Salomon, auch wenn er persönlich sündig und möglicherweise von der Tochter des Pharao beeinflusst war, doch ein heiliges Buch zum Trost und zur Ermunterung der Seele geschrieben hat. *Professor Bangs Vorrede an den Leser* : Das Buch habe in vergleichbaren Ländern kein Vorbild, und der Verfasser verdiene viel Lob für seine Pionierleistung, weil es zu der Zeit üblich war, freimütig literarische Raubzüge zu unternehmen. *Ehrengedichte* in den drei Altsprachen, referiert s: 211f.: Die meisten davon stammen aus den Federn deutscher und dänischer Kollegen am Hof und in den Ortschaften um Nyköbing, den Inhalten fehlt die Originalität, Formulierungen und Bilder sind selbstverständlich häufig aus dem Hohelied entlehnt.

Der erste Teil des Buches, s. S.212ff., enthält das Hohelied selbst in hebräischer und lateinischer Sprache, aber nicht ganz nach dem Grundtext und der Vulgata. Im Grundtext sind mehr als 125 Wortumstellungen vorgenommen worden, um Endreime herzustellen, und er ist mit Rezitationstönen versehen (siehe unten). Der lateinische Text ist zwar von der Vulgata beeinflusst, vor allem aber Thuras eigene Schöpfung, fussend auf der textnahen dänischen Bibel von H.P. Resen aus dem Jahr 1607 und Thuras eigenen Hebräischkenntnissen, jeweils mit einer erheblichen Einwirkung der hebräischen Syntax.

Danach wird der längste und wichtigste Teil des Buches, *die eigentliche Paraphrase*, besprochen, die weniger darin eigentümlich ist, dass sie dänische Verse mit lutherischen Psalmenmelodien verbindet, als dass sie hebräische Umdichtungen mit eben diesen Melodien zusammenführt.

S. 216ff. bringt Beispiele für *die hebräische Versifikation* mit wörtlichen Übersetzungen; auch wird die dänische Paraphrase Thuras wiedergeben, die tatsächlich dem Original sehr nahe kommt.

S. 221ff. geht auf *den dänischen Text* ein. Dort finden sich Beispiele für die konsequent *christliche Deutung* der Gedichte, die zu einer bedeutenden Erweiterung des Umfangs geführt hat. Es wird nachgewiesen, dass die Gedichte in ihrer Zeit, 1634 und noch mehr 1640, in der Verstechnik veraltet waren, weil die dänische Versifikation eben mit Arrebos Psalter in der revidierten Ausgabe von 1627 vom silbenzählenden in das akzentuierende Stadium getreten war; darin liegt eine mitwirkende Ursache dafür, dass Thuras fleissige Arbeit unbenutzt geblieben ist. Und es wird beleuchtet, dass *Resens Bibel* in wesentlichem Umfang Thuras Wortbildung beeinflusst hat, obgleich die Kirchenbibel Christians III. von 1550 und spätere nur wenig abgeänderte Ausgaben die eigentliche lutherische Bibelsprachentradition in Dänemark geschaffen hatten. Beispiele für die sehr massvolle Benutzung von Fremdwörtern werden aufgezeigt, ebenso für die ebenfalls geringe Zahl heute völlig veralteter

Ausdrücke. Die Syntax wird nicht untersucht, da sie selbstredend unter metrischem Zwang ist.

S. 224ff. enthält eine Untersuchung *des gesamten musikalischen Inhalts*, die im *ersten Teil* des Werks aus Rezitationstönen zur hebräischen Prosaversion besteht und im *zweiten* Teil aus lutherischen Kirchenmelodien in vierstimmigem Satz zu Thuras hebräischen und dänischen Versifikationen des Hohelieds. Als Rezitationstöne werden teils altbekannte Psalmodietöne, teils Formeln zusammengestellt aus bekannten (auch im zweiten Teil verwendeten) lutherischen Kirchenmelodien verzeichnet. Der Paraphrasenteil, ausgeformt als ein dialogischer Zyklus mit 40 Liedern, enthält insgesamt 30 Choräle, die im Verzeichnis S. 225ff. mitgeteilt werden. Es zeigt, dass die Melodien fast alle aus deutscher lutherischer Tradition entstammen (die Ausnahmen sind nur die Nummern 7 und 17 im Verzeichnis), und dass 23 der Melodien vor 1640 in dänischen Gesangbüchern enthalten waren. Unter den Neuaufnahmen gewann namentlich "Herzlich tut mich verlangen" (Nummer 1) dauerhafte Bedeutung im dänischen Kirchengesang.

Von den 30 mehrstimmigen Sätzen stammen neun aus deutschen Kantionalien um 1600 (Calvisius 1597, Hamburg 1604), zwölf sind von einem Lehrer aus Nyköbing, Peder Stub, und haben einen primitiven Charakter, während ein einzelner - "Wie schön leuchtet der Morgenstern" - Jacob Örn zugeschrieben wird, der Vize-Kapellmeister an der Hofkapelle Christians IV. war. Die restlichen acht Sätze sind anonym. Es lässt sich zwar nicht nachweisen, ist aber wahrscheinlich, ganzteilweise aus einer verschollenen Kantionalsammlung des Dänen Jakob Örn stammten.

Aus einleuchtenden Gründen blieb Thuras Gelegenheitsarbeit ohne praktische Bedeutung. In seiner Art ist es allein eine geistige und gelehrte Schöpfung, die in literarischer und musikalischer Hinsicht vorrangig einen symbolischen Charakter hatte. In der Abfolge und Auswahl der Musik spielt die Symbolik eine dominierende Rolle, wie aus einer Reihe von Beispielen im Abschnitt S. 234ff hervorgeht. In der Geschichte der dänischen Kirchenmusik ist diese Sammlung eine Ausnahme und ein ganz besonderes Phänomen, das aber trotz seiner Zwecklosigkeit ein interessanter Beleg dafür ist, dass die Kantionalstil mit mehreren Jahrzehnten Verspätung auch in Dänemark gebraucht wurde.

Der Musikanhang enthält Transskriptionen der acht anonymen Sätze, drei Beispiele für die amateurhaften Beiträge Peder Stubs sowie den oben genannten Satz von Jakob Örn.

Schliesslich wird der Faden der Textanalysen auf den abschliessenden Seiten 247ff. über die *Hoheliedtradition in dänischen geistlichen Liedern* vor 1700 und im dänischen Kirchengesangbuch von 1953 wieder aufgenommen. Es wird erwähnt, dass es durch die Jahrhunderte etliche selbständige Bearbeitungen des Hohelieds gegeben hat, aber keine mit diesem strophischen Kirchenliedcharakter. Als Quellen benutzt werden nur Brandt & Helwegs grosse alte Psalmenanthologie sowie die gesammelten Schriften von Thomas Kingo und Dorothe Engelbretsdatter. Dabei zeigt sich, dass es im Jahrhundert nur wenige Lieder mit Hoheliedgepräge gibt, und das gilt neben der Anthologie und Kingo auch für die in anderen Zusammenhängen weiblich geprägten Gedichte von Dorothe Engelbretsdatter. Mit dem Pietismus kamen selbstverständlich Hohelied-Elemente in die Dichtung, so bei dem grossen dänischen Psalmisten des 18. Jahrhunderts, Hans Adolph Brorson. Dieses Thema ist zu gross, als dass es sich in diesem Zusammenhang aufgreifen liesse. Abschliessend wird mit Hilfe eines Registranten von Holger Bennike untersucht, welchen Einfluss das Hohelied auf das *heutige Kirchengesangbuch* hat, und die Schlussfolgerung ist, dass die alten Gedichte heute kaum noch Spuren hinterlassen. Die grosse und geniale Ausnahme ist Brorsons "*Her vil ties, her vil bies*", in dem aber Umwelt und Ton sich total vom Vorbild abheben, ent-erotisiert hin zur nordischen Winterkälte und verallgemeinert, ohne Verwendung christlicher Schlüsselbegriffe.

Übersetzung: Hans Christian Hansen

Redaktionelt

Ved en beklagelig fejl på Avispostkontoret er udsendelsen af Hymnologiske Meddelelser 1988/4 blevet blandet med udsendelsen af et andet postadresseret tidsskrift (Slagelse Pensionisten). Som følge heraf har et større antal HM-abonnenter fejlagtigt modtaget ovennævnte Slagelse-tidsskrift ekstra sammen med HM nr. 4. Avispostkontoret beder os undskylde uheldet og håber/antager at dobbeltudsendelsen er den eneste konsekvens. Hvis nogle af vore medlemmer/abonnenter mod forventning ikke har modtaget HM 1988/4 (udsendt i uge 48) bedes man meddele dette til en af redaktionens medlemmer (se venligst oversigt over adresser og tlf. bagerst i HM). Det evt. manglende nummer af tidsskriftet vil da blive sendt direkte.

Forfatternes adresser

Administrator dr. phil. Erik Dal, Forchhammersvej 1, 1920 Frederiksberg C

Professor dr. phil. Henrik Glahn, Asgaardsvej 13, 1811 Frederiksberg C

Professor dr. theol. Eduard Nielsen, Vasehøjvej 4, 2920 Charlottenlund

Cand. phil. Karen Skovgaard-Petersen, Østerbrogade 64, 2100 København Ø

Hymnologiske Meddelelser Årgang 1988

Indholdsoversigt

Tema-udgaver

Nordisk Symposium om aktuel hymnologisk forskning
på Magleås Kursuscenter 20. - 22. marts 1988 (HM 1988/3) s. 85 - 163

Laurids Pedersen Thura´s Højsangsfrase 1640
og dens melodier (HM 1988/5) s. 195 - 252

Artikler

Andersen, Olav: De unges Sangbog - 4. udgave s. 45 - 48
Balslev-Clausen, Peter: Rapport fra Nordisk Symposium, Magleås s. 85 -163
Brandt, Jørgen Gustava: Til en ridder af teoriens faldefærdige øg s. 168 - 183
Brix, Herlov: Notat om "Du Herre Krist" s. 3 - 17
Dal, Erik: Bidragyder/red. "L.P. Thura´s Højsangsparafrase" s. 195 - 252
Dam, Poul: Salmesangen i Sankt Johannes Kirke s. 18 -26
Glahn, Henrik: Bidragyder "L.P. Thura´s Højsangsparafrase" s. 195 - 252
Grubb, Poul: Fra Hymnologiens Overdrev s. 184 - 185
Hauge, Hans: Giv Gustava en salmetunge s. 27 - 37
Nielsen, Eduard: Bidragyder "L.P. Thura´s Højsangsparafrase" s. 195 - 252
Nørfelt, Henrik Fibiger: Giv dagen dit lys s. 38 - 44
Petersen, Mogens Helmer: De unges Sangbog - Melodibogen s. 49 - 58
Skovgaard-Petersen, Karen: Medarb. v. "L.P. Thura´s Højsangsparafrase" s. 195 - 252

Nye sangtekster og melodier

Brandt, Jørgen Gustava: Fra "Giv dagen dit lys" s. 1 - 2
Schmidt, Ole: Fra "Giv dagen dit lys" s. 1 - 2

Fra Niels Jesperssøns Graduale s. 164 - 167

Anmeldelser

Husumer Hofgesangbuch, Das (Peter Balslev-Clausen) s. 188 - 189
Jesperssøns Graduale 1573, Niels (Carsten E. Hatting) s. 186 - 187
Nisser, Per Olof: Vår nya Psalmbok (Peter Balslev-Clausen) s. 66 - 73
Selander, Inger: Vad sjöng man (Peter Balslev-Clausen) s. 74 - 75
Singing the Story II (Peter Balslev-Clausen) s. 190 - 192
Sørensen, Lars Busk: Salmer 1986 (Henning Nielsen) s. 59 - 65

Møder og Kursus

Samfundet Dansk Kirkesang´s Sommerkursus s. 76 - 81
Samfundet Dansk Tidegærd, sommermøde s. 82

Notitser

Bøger tilsendt redaktionen s. 83, 194
Efterlysning (Ragnar Värmon) s. 193
Forfatternes adresser s. 83, 194,
253

Kvartalsskriftet
Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkr. 50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K, Danmark.

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K, giro 2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst Peter Balslev-Clausen, *sekretær*.
Ahlmanns allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 01 62 79 27

Universitetslektor cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 01 37 39 73

Professor dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, *formand*.
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 02 36 72 21.

Administrationschef Vagner Lund, *kasserer*.
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 02 88 48 65.

Sognepræst Jens Lyster, *næstformand*.
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf. 03 42 62 96.

Universitetslektor dr.phil. Erik A. Nielsen,
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf. 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt,
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 01 63 23 80.

Universitetslektor mag.art. organist Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 01 28 02 05.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende)

Henrik Fibiger Nørfelt (melodistoffet)

Vagner Lund (redaktionssekretær)

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Leif Ludwig Albertsen, provst teol.dr. Allan Arvastson, univ.lektor mag.art. Skirne Helg Bruland, pastor Helge Dahn, administrator dr.phil. Erik Dal, statsstipendiat Svein Ellingsen, biskop Johs. W. Jacobsen, biskop Johannes Johansen, professor dr.theol. Theodor Jørgensen, sognepræst Holger Lissner, sognepræst Kaj Mogensen, rektor dr.theol. Bent Noack, konservatoriedocent Ingolf Olsen, domorganist Svend Prip, univ.lektor mag.art. Torben Schousboe, pastor Jørgen Schultz, generalsekretær pastor Erik Norman Svendsen, organist mag.art. Ulrich Teuber, kgl. konfessionarius dr.phil. Christian Thodberg.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, Statens humanistiske forskningsråd samt N.F.S. Grundtvig's Fond.

Københavns Universitet
Reproafdelingen

2449 257 00

TORA GRUBB

J P E HARTMANNS ALLE 31
2500 VALBY